

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΤΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Δοκίμιον Κυρίανον

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΜΕΝΤΟΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

CELB

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1940

18665

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1940

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και έκδρομάς εις τὰς ἐξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἀγρούς· κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π. χ. τὴν ἀγοράν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἐργοστάσια καὶ καταστήματα κ.τ.λ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας καὶ τὰ εἶδατε τόσο συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. Ὅταν ἐμανθάνετε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνετε Γεωγραφία ν' διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἄνθρωποι καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος τῶν· με' ὀλίγας λέξεις ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνώσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Ὁ καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέπωμεν με' τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

Ἄλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι ὅλους τοὺς τόπους τῆς. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφῆς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνῃ δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὐκολώτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομάς εἰς τὰ περίχωρά μας καὶ με' προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ

ὁποῖα περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτόν, κάθε στάλα βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθοῦν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. "Ὅταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα, τὴν ὁποίαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας δὲν βλέπομεν. "Ἐτσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1.—"Ὅταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομὴν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἄρκει. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσῃ ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον. 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

"Ὅταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδόν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἓνα λίθον τοπρθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἓνα ἀριθμόν, ὁ ὁποῖος φανερῶνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τοῦ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἐνὸς χιλιομέτρου τὴν ὑποδιαίρουσιν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἐνὸς χιλιομέτρου, χρειάζομεθα συνήθως 12 λεπτά. "Ὅστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

"Ἄν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἓνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκόμεθα, ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον χρειάζομεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἓνα τόπον, εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασίν του.

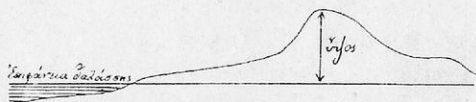
Ἀσκήσεις.—1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἐπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀοῖθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι δι' 100 μέτρα; Πόσα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου εἶναι τὸ βῆμα σου;—2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο

δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ την πρώτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτὰ τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ τὰ βαδίσης κανονικῶς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν; — 4. Ὅρισε μὲ τὰ βήματα ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὀνόμασε τόπους, οἱ ὅποιοι ἀπέχον μᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἕν τετράγωνον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ ἔχει μῆκος 1 μέτρον. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλίόμετρον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλίόμετρον.

Ἀσκήσεις. — 1. Μετρήσατε τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ εὑρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. — 2. Εὑρετε ὁμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αὐλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος ἑνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὕψος ὅμως ἑνὸς λόφου ἢ ἑνὸς βουνοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ εὑρωμεν, ἂν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἢ ὁποία ἀνέρχεται εἰς τὴν

1. Τὸ ὕψος ἑνὸς βουνοῦ.

κορυφὴν του. Διὰ νὰ τὸ εὑρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

Ὡς βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔτσι λέγομεν: ἡ κορυφὴ τοῦ Ὑμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἢ ἀπλῶς: ὁ Ὑμηττὸς ἔχει ὕψος 1027 μ. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει ὕψος 2918 μ.

Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμένον τὸ ὕψος, ποὺ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὐρίσκομεν γραμμένον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρον

των.— Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειριζόμεθα εἰκόνες καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνες μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα

(Φωτογραφία Τοπογρ. Υπηρε. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

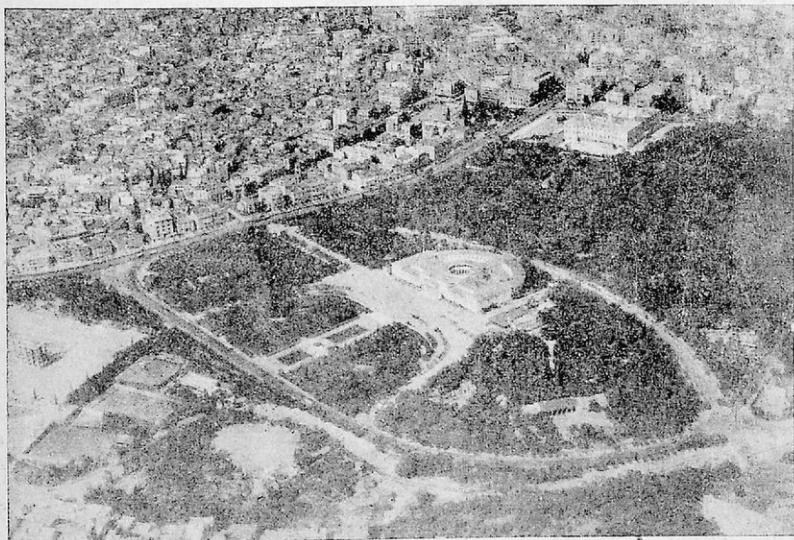
2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

μέρη τῆς γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως· διότι περιέχουν σημεῖα καὶ χρώματα, τὰ ὅποια πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἐξηγώμεν.

1. Φωτογραφίαι ἀπὸ ἀεροπλάνον.— Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, πού πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἀπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστη-

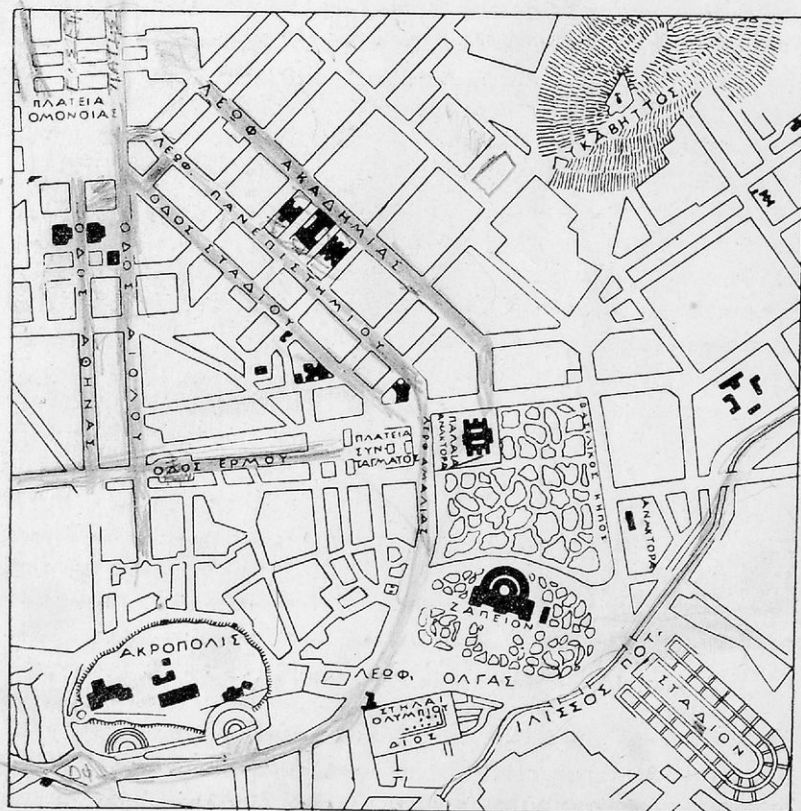
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπὸγρ. Συγκοινωνίας)

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνον : Τὰ παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

μίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μετὰ τοὺς ὠραίους κήπους, ποὺ φαίνονται μετὰ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὠραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπισω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλευρῶς εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μετὰ τὸ Ζάππειον καὶ

τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαπτείου εἶναι ἡ λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὀλγας, ἡ ὁποία φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισσοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

4. Σχεδιογράφημα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς ξένου θὰ ἡμποροῦσεν εὐκόλῃ νὰ εὑρῇ τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον.

Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀνέβαινεν εἰς τὴν
τῆς τέχνης τῶν ἑλλήνων

2. Σχέδια. —

ἔχη εἰκόνας τῶν ὁμῶς εἰς ἓν περίπτερον
ὁμοιον μὲ τὴν ἀρχαίαν
Ἀθηνῶν, τὰ ὅποια εἶναι
ὡς νὰ τὰ βλέπῃς ἐκ
σχέδιον παριστάνον
πορταὶς οἰκοδομημάτων

Μὲ τὸ σχέδιον
κολα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ
Τὸ σχέδιον μάλιστα
αὐτὸ εἶναι σημειωμένον
οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ
ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς
ἐξ ἴσου καθαρά, ὅπως
ἀλλέως καὶ σχεδιογράφῃ

3. Κλίμαξ. —

Ὅπως εἰς τὸ
σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα
τεταγμένα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι
πορταὶς μικρότερα παριστάνονται
τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικόν

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο
γίνεται ἐν σχέδιον. Καὶ τὸ
σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσας

Προηγουμένως πρέπει νὰ παραστήται
ἀνατολική πλευρὰ τῆς αἰθούσας. Ποῖον
Ποῖον εἶναι τὸ μήκος κάθε πλευρᾶς;
εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα

Θέτομεν τὸν πίνακα ὀριζοντίως εἰς τὴν
αἰθούσας καὶ προσέχομεν, ὥστε αἱ δύο μακραι πλευραι

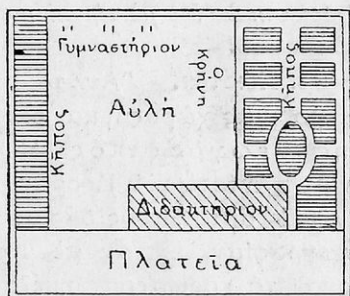
λη πρὸς Νότον.
ματίου εἰς τὸν πί-
εἰς τὸ δωμάτιον.
ἀπὸ τὸ πάτωμα,
τὸ ἰχνογράφημά
π. χ. νὰ γίνῃ
μικρότερον. Τότε διὰ
τοιοῦτον γραμμὴν ἐ-
μέτρου. "Ἄν δηλ.
ἔχῃ μῆκος 8 μέ-
τρων καὶ 6 μέτρων, κάμνο-
μεν τὸ ἰχνογράφημά μας μὲ μῆκος
8 μέτρων καὶ μὲ πλά-
τος 6 μέτρων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς
ἐκείναις εἰς ἀφήνομεν ἀνοι-
ξάν τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ
ὅσα ἐκείνη Τέλος ἰχνογραφοῦμεν
καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ
καὶ τὸ δέκατον τοῦ πρα-

αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς
τὸ ἰχνογράφημά μας γίνονται 10
μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγμα-
τικὰ εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ
ἐκείνην ὑπὸ κλίμακα συμ-
ψημειώνεται 1: 10 ἢ $\frac{1}{10}$.
κλίμακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ
ἐκείνην μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερὰ

τώρα τὴν αἰθουσάν καὶ εἰς τὸ τετρά-
γωνον αὐτὸ ἄλλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα
καὶ ἐκείνην μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς.
ὁμοίως ὡς ἐκείνην τώρα γραμμὴν ἐνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ
ἐκείνην ἰχνογραφοῦμεν 100 φορές μικρότερα ἀπὸ
ἐκείνην καὶ ἡ κλίμαξ τώρα εἶναι 1: 100.

“Αν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἢ εἰς τὸ τετράδιον τὸ σχολεῖον μας μὲ ὅλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιουτοτρόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ ὁλόκληρος πόλις ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾷ ἓνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

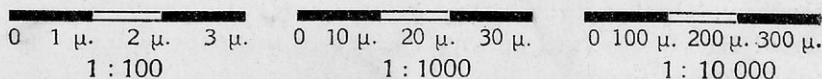
Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἓν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολλὴ ἐργασία· διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1:100 000· δηλαδή 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

6. Σχέδιον σχολείου
μὲ τὴν περιοχὴν του.

Ὡστε, ἂν γνωρίζωμεν τὴν κλίμακα, μὲ τὴν ὁποῖαν εἶναι χαραγμένον ἓν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εὐρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1:1000 εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1:100· διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1:100. Ὅσον δὲ μικρότερα εἶναι ἡ κλίμαξ ἑνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλύτερα εἶναι ἡ περιοχή, τὴν ὁποῖαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἑξῆς:

Ἀσκήσεις.— 1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας; Ποῖα εἶναι ἡ βορρεια καὶ ποῖα ἡ ἀνατολική; Κάμετε

τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10. — 2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀδελῆς σας; Ποία εἶναι ἡ βορεία πλευρὰ τῆς; Εἰς ποῖον μέρος τῆς ἀδελῆς εἶναι ἡ οἰκία σας; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς ἀδελῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸ τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρῶτον νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ὑπολογίσετε μὲ τὴν ἰδίαν σμίκρουνσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἰδίαν κλίμακα. — 3. Μέτρησε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εὔρε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικόν τῆς μῆκος.

4. Χάρται. — Ἄν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμήμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ ὁλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρὰ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζομεθα, διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι' αὐτὸ δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Τὴν μορφήν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὄρη, πεδιάδας κτλ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὠρισμένα χρώματα. Π.χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χαμηλοῦς, ἕως 200 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή). Τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι ἀπὸ 200 ἕως 500 μέτρα (χώρα λοφώδης). Τέλος τὸ φαιὸν χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὕψος (ὄρεινὴ χώρα). Ἄν τὰ ὄρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὕψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὁποίαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζονται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. Ὅμοιως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὄρη καὶ αἱ ὄροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκίασιν· οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. Ὅσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ ὄρους, τόσον πυκνότεραι

καὶ βραχύτεραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαὶ, τὸσον σκοτεινότερα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως τὰ ὁμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου! Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμὰς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς ὁδοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἐξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὁποῖα σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημ. — Ἄν ἓνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100 000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100 000 φορὰς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 100 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 200 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς : Ὅσας ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μὲ κλίμακα 1 : 1 000 000 ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2 000 000 ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἑξῆς :

1 :	25 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου =	250 μ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50 000,	1 » » »	= 500 μ.	» » »
1 :	100 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου =	1 χλμ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200 000,	1 » » »	= 2 χλμ.	» » »
1 :	500 000,	1 » » »	= 5 χλμ.	» » »
1 :	1 000 000,	1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου =	1 χλμ.	εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5 000 000,	1 » » »	= 5 χλμ.	» » »
1 :	10 000 000,	1 » » »	= 10 χλμ.	» » »

Ἀσκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος αὐτῆς δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μὲ κλίμακα 1:1000000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνας, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιάς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαῖ, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὡς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ δὸς πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α') ἕως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β') ἕως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηνῶν-Μαραθῶνος. Ὁ Σπύρος Λούης ἔτρεχε

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

14. γλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθῶνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποῖαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποῖαν ἡ Αἶγινα; — 4. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαίτεράν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χρῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὄρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθείαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(*Ἀσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου.*)

1. Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποῖα πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολὰς καὶ ποῖα ἀπὸ Δυσμὰς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; — 2. Εὔρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Στύλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἑβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἕως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ὅπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἑνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἑνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. Ὅπου ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, π. χ. εἰς τὰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὁ ρόσημα). — 3. Μὲ ποῖα κράτη ἡ Ἑλλάς ἔχει κοινὰ ὅρια; Ὀνόμασε τὰ γειτονικὰ κράτη. — 4. Εὔρε τὰ κράτη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποῖα ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ εἶναι μικρότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖα μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτήν; — 5. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποῖαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται αὕτη; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας. — 7. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι. — 1. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὁροσειρὰς καὶ τοὺς σπουδαιότερους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλαι πεδιάδες; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν ποῦ ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ἰόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 4. Εὔρε τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἰόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον Ἀπέναντί των εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι. ὁ Σαρωνικός καὶ ὁ Μαλιακός.

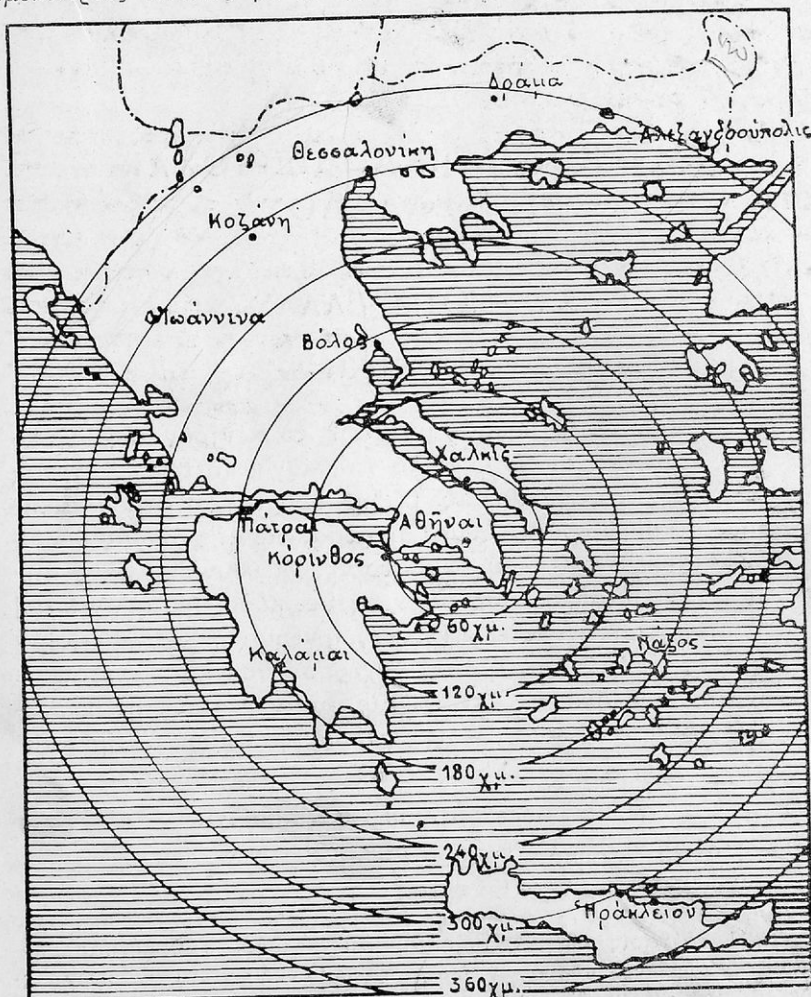
Ὁ Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικός ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρά, ἀλλ' ὅχι τόσο πολὺ διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὄρη ὑψηλά, τὰ Ἄγραφα καὶ ἡ Ὀρθυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλῳ τμήμα, ἡ **Στερεὰ Ἑλλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἀποτελοῦν τὰς **νοτίας χώρας τῆς Ἑλλάδος**.

Πρὸς βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐκτείνεται τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ **βορεῖα Ἑλλάς**.

Μία μικρὰ ὄροσειρά, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ἑλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ἡπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὄροσειρᾶς (Χάσια - Καμβούνια - Πιέρια - Ὀλυμπος) ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ἀσκήσεις. 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ἑλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὔρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κόλποι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἀνοιγμα τοῦ διαβήτου πρὸς ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. Ὅλοι ἔχουν τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθῆνας) καὶ λέγονται ὁμόκεντροι. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὗρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὅμως ὑπολογίζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, πρὸς σημειώνονται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, εὗρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην

σου την ιδιαίτεράν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε
 ὁμοκέντρονς κύκλους μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ.

8. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος (Κλίμαξ. 1 : 6 000 000).

Ποῖαι πόλεις εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν
 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ¹

Ἀρχίζομεν τὰς ἐκδρομὰς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθῆνας. Περίγραψε τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα ἕως τὰς Ἀθῆνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοϊκὴ) γραμμὴ, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα, διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε. Διάρκεια ταξιδίου, ἀπόστασις, διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας.]

Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὀνομα **Ἀττικὴ**. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας αὐτῆς ἀποτελεῖ;

Α'. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἄποψις. — Ὅταν ἰστάμεθα εἰς ἓν ὑψηλὸν μέρος

1. Ἡ ἐξέτασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραιτήτων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ᾗ τὸ γυμνάσιον. Ἐπρωτιμῆθη δὲ ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὰν καὶ εὐσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας.

τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν, ὅτι ὁ ὀρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνὰ (Ὑμηττός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αἰγάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ ὁμοίως ὁ ὀρίζων εἶναι ἀνοικτός· διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἕως τὴν παραλίαν κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς (Κλίμαξ 1 : 1 000 000).

Ὡστε ὅλη ἡ ἑκτασίς γύρω εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ λεκανοπέδιον, τὸ ὅποιον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ ΝΔ.

Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἄρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ διαιρεῖ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὅποιον εἶναι μικρότερον, ρέει ὁ Ἰλισσὸς ποταμός. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισὸς ποταμός. — Ἄν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ καὶ τομὴ αὐτῆς.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὐλαξ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποταμός κυλίνει τὰ ὕδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ ἥσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἀλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολὺ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ὕδωρ φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἡμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὄχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἕν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν καὶ τὸ βάθος τῆς κοίτης του. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ρέει ὁ ποταμός. Ἄν τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν

αυτήν, τότε δεξιά μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστόν, τὸ ὕδωρ ρεεῖ πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκανόνισαν τὴν κοίτην του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἔτσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροὺς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἄλλοι στρέφεται ἐλαφρῶς δεξιά, ἄλλοι κάμπει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν, ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὄχθην τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ρεεῖ μὲ ὀρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χῶματα καὶ τὰ παρέσυρε μακρὰν. Ἔτσι ἡ ὄχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀπόκρημνος.

Ἀντικρὺ τούναντίον τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὄχθη του ἔχει ἐλαφρὰν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλῖει εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὕλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι τῶν τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κροκάλας.

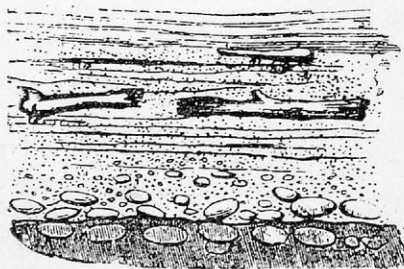
Γενικῶς τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὄχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅ,τι εὐρεθῇ εἰς τὸν δρόμον τῶν καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφὴν.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ. — Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὁμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἐλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πληροῖον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἐργάται ἐξάγουν ἀπὸ αὐτοὺς χῶμα (πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἄν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἑνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτοὺς, ἤμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι στρωμένον κανονικά, ὥς νὰ σχηματίζῃ στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο;

Ὁ Κηφισὸς κατὰ τὸν κάτω ροῦν του δὲν ἔρρεε πάντοτε εἰς τὴν σημερινήν του κοίτην. Αὕτῃ, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθὴς καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνὰ ἠλλασσσε διεύθυνσιν· ἄλλοτε δηλ. ἔρρεε δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. Ὅταν λοιπὸν συνέβαιναν συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερά ὑψωνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἐξεχείλιζαν ἀπὸ τὰς ὄχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. Ὅταν ὅμως τὰ θολὰ νερά ἤρε-

11. Στρώματα τοῦ ἐδάφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

μοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὁποῖα περιεῖχαν, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζαν παχὺ στρώμα λάσπης (ἰλύν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώθη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς ὁποίας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἐδάφους, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν προσχώσεις. Ὅταν τὸ ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρόν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται βαθύπεδον.

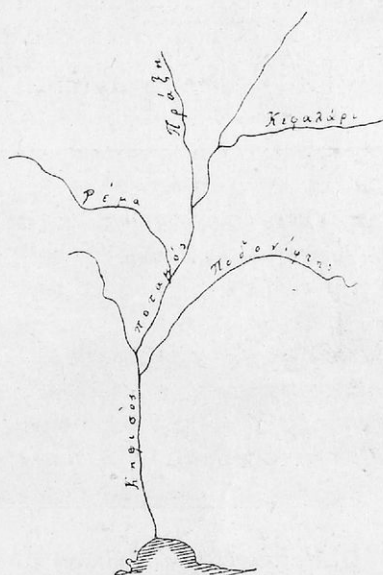
4.— Πόθεν ὁ Κηφισός, καθὼς καὶ κάθε ποταμός, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὁποῖα ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὄχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμός;

Ἄν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὅποιοι χύνονται εἰς αὐτὸν ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὄχθην (Ποδονίφτης, Πράξη, Κεφαλάρι). Αὐτοὶ εἶναι οἱ παραπόταμοι τοῦ Κηφισοῦ.

Ἄν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἓν ἀπλοῦν ρυάκιον μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Πεντελικοῦ καὶ τέλος εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ. Ὅπως αἱ ρίζαι ἑνὸς δένδρου φέρουν τροφήν εἰς τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

Ὁ Κηφισὸς μὲ ὅλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἓν ποτάμιον σύστημα. Ὁ Ἰλισσὸς ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. Ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλέον μικρά, εἶναι ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἓν ρυάκιον ρέει πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἐκεῖνον τὸν ποταμόν. Ὡστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

Ὅταν ὁμως βρέχῃ, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὐτά, ἐνῶ κατέρχονται, ρέουν

12. Ὁ Κηφισὸς ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους του.

διαρκῶς μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χώματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνὰ μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἔδαφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὀρμητικώτερα. Δι' αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἀλλὰ καὶ ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὁποίου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολὰ, ἐν καιρῷ

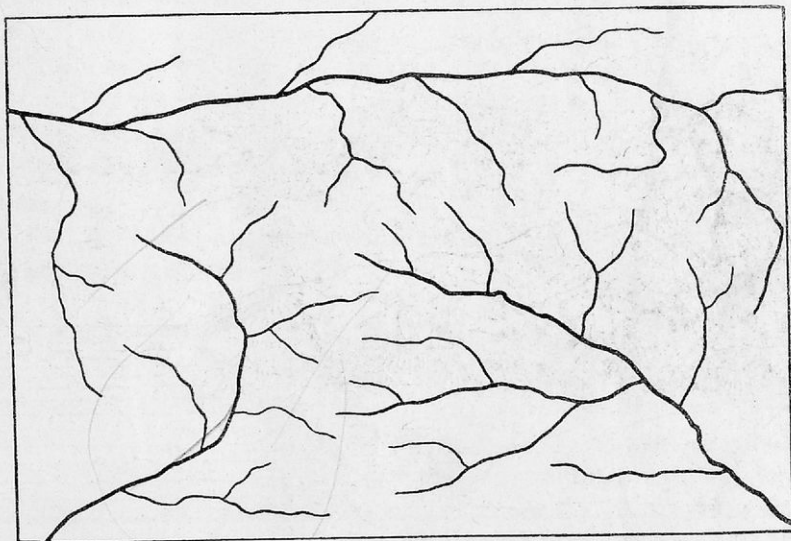
13. Οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ρέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὴν ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μετὰξὺ δύο ποταμίων συστημάτων.

δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρεῖας ὕλας.

Ἀπὸ ὅσα εἶδομεν, συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου, ἀπὸ τὰ Πατήσια ἕως τὴν παραλίαν προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμους ἀνακατευμένους. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα χρειάζονται τὰ φυτὰ, διὰ νὰ βλαστήσουν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αὐτὸ ὁλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλίμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. — Ἡ ὄροσειρὰ Κιθαιρῶνος-Πάρνηθος προφυλάσσει ὀλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμὼν εἶναι μαλακὸς καὶ ὄχι μόνον ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (ἐσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εὐδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν

14. (Ἀσκήσις).— Σημείωσε τὰς ὑδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξὺ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

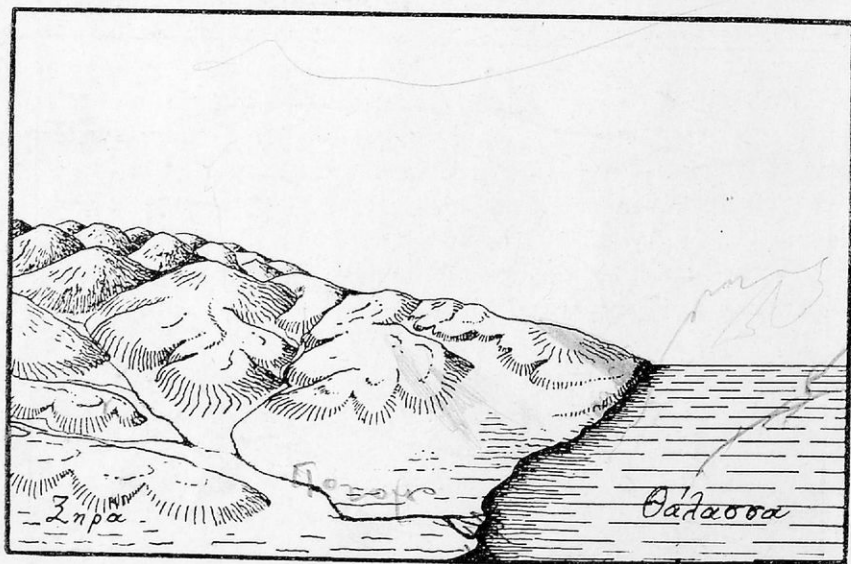
θάλασσαν· δι' αὐτὸ ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ὁ μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερβολικὴν ζέσθην (θαλάσσιον κλίμα).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἀττικὴ, εἶναι ὀλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἑξῆς λόγους:

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ

ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν ὀλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνας. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἔτησίαι (μελτέμια), εἶναι τόσοι ξηροί, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἵχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ὑγροί.

15. (*Άσκησις).— Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος. Περίγραψέ τὴν κατὰ τὴν ἐξῆς σειράν: Θάλασσα, ἐξάτμισις, νέφη, βροχή, πηγὴ, ρύαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἔτσι τὰ περισσότερα νερὰ ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὡστε ἡ Ἀττικὴ, καὶ ἰδίως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς, μόνον ὅταν βρέξη, ἔχουν τὴν ὕψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὕδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκήπων, τῶν ἀνθοκήπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγὰδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κήπον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Βοτανικὸς Κήπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εὐρίσκομεν καὶ φυτὰ θερμότερων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὁποῖαι σκιαζοῦν τὴν Ἱερὰν ὁδόν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουν οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπειδὴ τὰ προϊόντα των εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἄφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμοουργεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.— Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ὑψίπεδον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοὶ σκεπάζονται ἄλλοῦ μὲ ὠραῖα πεῦκα καὶ ἄλλοῦ μὲ ἄγρους καὶ κήπους ὁπωροφόρων δένδρων.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ λοφώδη καὶ ὄρεινὰ μέρη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπισκεφθῶμεν ἓν λατομεῖον.

Τὸ ἀπότομον τοίχωμα τοῦ λατομείου μᾶς δεικνύει μία τομὴν εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου. Ἐπάνω ὑπάρχει λεπτὸν στρώμα ἀπὸ χῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνακατευμένα χαλίκια καὶ ἄμμος· εἶναι τὸ χαλαρὸν ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον βλαστάνουν τὰ φυτὰ (φυτικὸν ἔδαφος). Ὑποκάτω ὑπάρχει στερεὸς βράχος,

ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἐργάται μὲ σιδηρὰ ἐργαλεῖα ἐξάγουν λίθους, μὲ τοὺς ὁποίους κτίζομεν τὰς οἰκίας μας.

Τὸ μαλακὸν χῶμα, ὃ σκληρὸς βράχος, ἡ ἄμμος μὲ τὰ χαλίκια λέγονται πετρώματα.

Οἱ λίθοι τῶν λατομεῶν εἰς τὰ Τουρκοβούνια εἶναι ἀσβεστόλιθοι. Εἶναι ἐν πέτρωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦνται καὶ ἡ Πάρνης καὶ ὁ Αἰγάλεως, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος.

16. Τομή τοῦ ἐδάφους πλησίον μιᾶς ὁδοῦ.

Τὸ πέτρωμα αὐτὸ ἔχει πολλοὺς πόρους καὶ δὲν συγκρατεῖ τὸ ὕδωρ, ποὺ ἀπορροφᾷ τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ τὸ ἀφήνει νὰ κατασταλάξῃ καὶ νὰ διαρρέῃ εἰς ὑπογείους αὐλάκας καὶ εἰς καταβόθρας. Δι' αὐτὸ τὰ ἔδαφη, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῶ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5-6 μῆνας, τὰ βουνὰ τῆς στολίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὠραῖα δάση ἀπὸ πεύκα καὶ ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχῖνος, κουμαριά, ἀγριελαῖα κ.τ.λ.). Ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψος 800 μέτρων καὶ ἄνω σκεπάζεται μὲ ὠραιό-

τατον δάσος ἐλάτης· διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὅποια καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὀπωροφόρα), καθὼς καὶ αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἔχουν δὲ ἀνάγκην καὶ ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἐδάφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδή δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι θερμόν, ἡ γῆ ἀνταμείβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητὴν. Παράγονται ὀπωρικά, σũκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σάνος καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τμήμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελοφυτεία, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ γεωργία.

Διὰ τὰ προϊόντα τῶν οἱ χωρικοὶ εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθῆνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιὰ καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲ ἐκλεκτὴν τροφήν (λάχανα, πίτυρα καὶ βαμβακόσπορον). Ὡστε πολλοὶ ἄνθρωποι, ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὀрниθοτροφίαν.

Τὸ κλίμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ὕψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ πηγαὶ ἀναβλύζουσι πολλαὶ (Κεφαλάρι), δι' αὐτὸ καὶ τὸ θέρος εἶναι δροσερόν καὶ ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲ ὠραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασέας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα, κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸ τὸ ὠραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸ ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προᾶστια τῶν Ἀθηνῶν ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαρουσίον**, τὸ **Ἡράκλειον** καὶ τὸ **Χαλάνδριον**. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

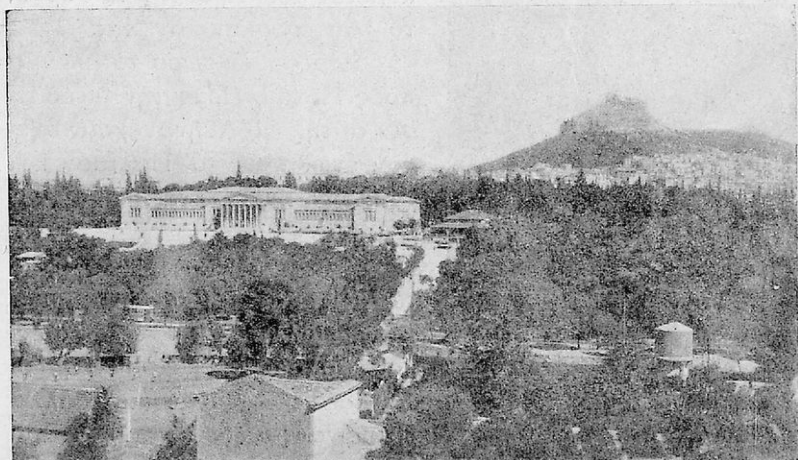
7. Αἱ Ἀθηναὶ καὶ ὁ Πειραιεύς. — Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὐρίσκονται αἱ **Ἀθῆναι**, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὕψος 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἄποψιν. Ὡς «θάλασσα ἀσάλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἐξέχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πρά-

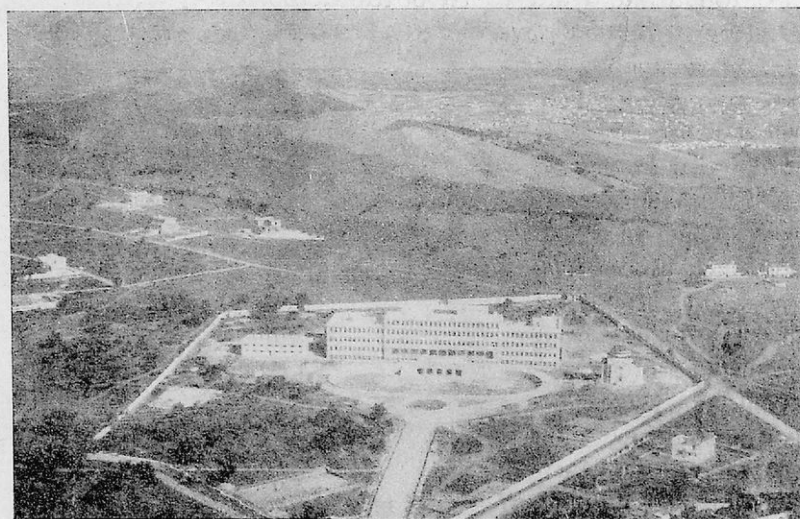

17. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

σινοὶ τόποι διακόπτουν· εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος καὶ ὁ κήπος τοῦ Ζαπτείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὠραιότατοι κήποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὄγκον των καὶ προσελκύουν ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσο-

18. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπονογρ. Σχεδιασμοῦ)

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὡραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτ. Τοπ. Υπ. Συγκοινωνίας)

20. "Εν ἀπὸ τὰ κομψότερα
οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν,
τὸ Ἀστεροσκοπεῖον.

καὶ διάφορα ὕλικά διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὸν **Πειραιᾶ**. Διακρίνο-
μεν τὰς καπνοδόχους
τῶν ἐργοστασίων, ὅ-
που χιλιάδες ἐργατῶν
ἐργάζονται.

"Εν βλέμμα εἰς
τὸν χάρτην τῆς Ἑλ-
λάδος καὶ εἰς τὸ σχέ-
διον τοῦ Πειραιῶς
(Εἰκ. 21) ἀρκεῖ, διὰ νὰ
μᾶς δείξῃ ποῖα πλεο-
νεκτῆματα ἔχει ἐκ φύ-
σεως ὁ λιμὴν του :

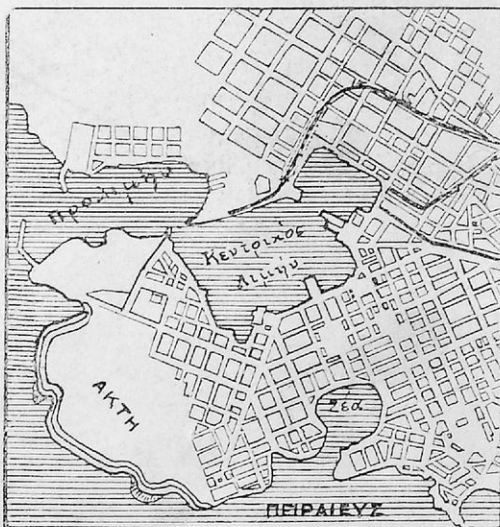
1) Εἶναι εὐρύχω-
ρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς,
ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐ-
τὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής,

κομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ,
τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

Στρέφόμεν τώρα τὸ βλέμμα
πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυν-
σιν αὐτὴν αἱ Ἀθηναὶ ἔχουν σχε-
δὸν ἐνωθῇ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ
τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν
Πειραιᾶ.

Ὁ Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ
τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέ-
πτῃς. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα,
ποὺ αὐλακώνουν τὰ νερά του.
Ἄλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα
διευθύνονται εἰς τὸν λιμμένα τοῦ
Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας
καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα

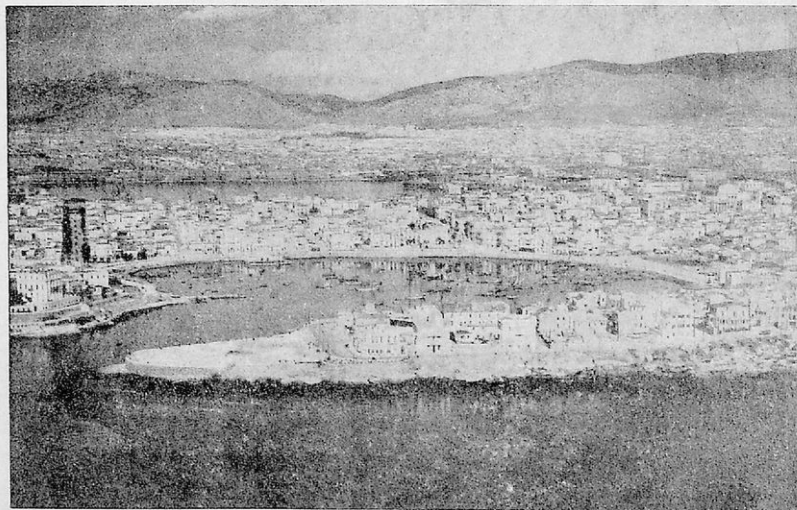

21. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους.

3) Ἔχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος· διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὗρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

4) Ἔχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

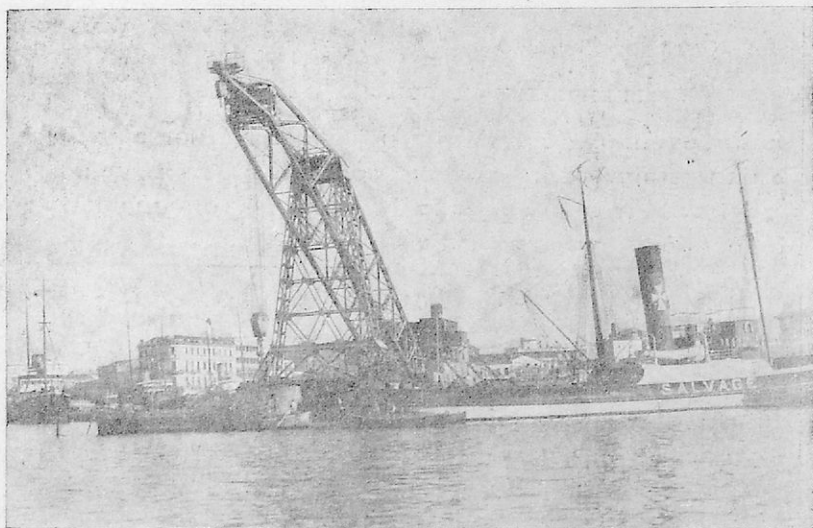
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑποσηρ. Συγκοινωνίας)

22. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνον. Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι), ὀπίσω ὁ κεντρικὸς λιμὴν.

5) Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ πρὸς τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν διατί ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὥστε ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

Τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄροτρα, ἀντλῖαι καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμ-βακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ὠραῖοι τάπη-

(Φωτογραφία Μεγαλοκινήματος)

23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐξεβά-
θυναν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

τες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οἶνοπνευματοποιίας, ὑαλουργίας, καπνοῦ καὶ σιγαρέτων κ. ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῇ γραμμῇ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἄμαζιταὶ ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μετὰ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, πρόκειται δὲ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἕως τὴν Κηφισίαν.

Καί εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ὑφάσματα, τάπητες, ἐπιπλα, σιγαρέτα, πάγος καὶ ζῦθος κ.τ.λ.

Αἱ Ἀθήναι εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθήναι εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ αἱ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρώνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπου-

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

24. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

δαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας. Ἐχουν δὲ ὠραίας οἰκοδομάς, εὐθείας ὁδοὺς, πλατείας μὲ κήπους κ.τ.λ.

Ὁραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι καὶ τὰ προάστια καὶ αἱ ἐξοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαροῦσιον**, τὸ **Χαλάνδριον**, τὸ **Παλαιὸν** καὶ τὸ **Νέον Φάληρον**, ἡ **Γλυφάδα** κ.τ.λ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης εἰς τὸν Μαραθῶνα αἱ Ἀθήναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἄφθονον καὶ καθαρῶτατον ὕδωρ.

Μέγα ἐργαστάσιον ἡλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἡλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν.

Ἔτσι αἱ Ἀθηναὶ καὶ ὁ Πειραιεὺς μὲ τὰ προάστιά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμένας μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμὸς των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 800 000, ἐνῶ πρὸ 100 περίπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14 000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας σῶζονται καὶ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μουσεῖα.

Β'. ΤΑ ἌΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἄλλα λεκανοπέδια μὲ μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ *λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνος* καὶ *τῶν Μεγάρων*, πρὸς τὰ ΒΑ ἢ *πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος* [καὶ πρὸς Ἀνατολὰς ἢ *πεδιάς τῶν Μεσσηγιῶν*]. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλίμα μὲ τὸ ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

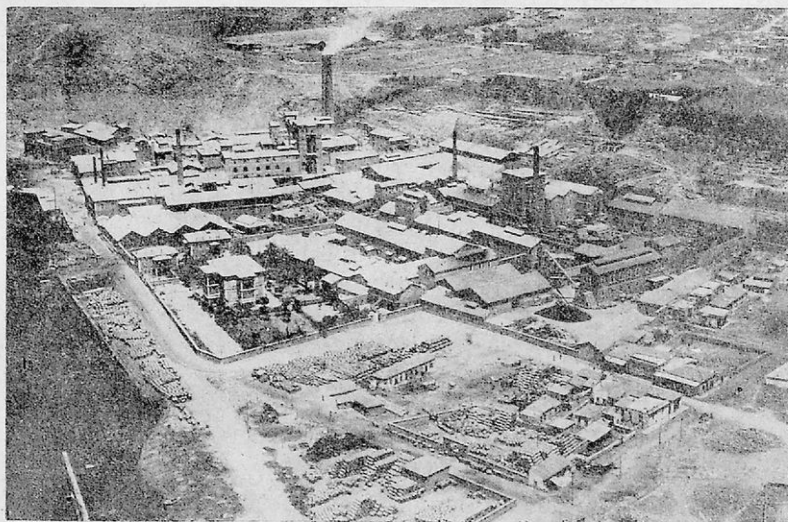
25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

1. Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται *Θριάσιον πεδίον*. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὄρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμὶς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περυσσότερον κλειστὴ καὶ ἔχει θέρος θερμόν.

Ὅπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισὸς, τοιοῦτο-

τρόπως καὶ ἐδῶ ὁ **Σαρανταπόταμος** καὶ οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρώμα γῆς. Ἐδῶ εὐδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἑλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὅπου ἐλάτρευον τὴν **Δήμητρα**, τὴν θεὰν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ὁποία συνέδεε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἑλευσίνα, ἐλέγετο **Ἰερά**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὀνομάζομεν καὶ σήμερον.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρ. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

26. Ἐργοστάσια τσιμέντων εἰς τὴν Ἑλευσίνα. Ἀριστερὰ ἢ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτώνονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

Σήμερον ἡ Ἑλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 7000 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἔργοστάσιά της παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οἶνους καὶ οἶνοπνεύματα κ. ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἑλευσίνοσ εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας· διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις. Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν, τὰ δὲ **Μέγαρα** εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ 11 000 κατοίκους.

27. Μεγαρίτισσα.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος εἶναι μικρότερα, ἀλλ' ἐνδοξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, ποῦ, ἔπεσαν τὸ 490 π. Χ. εἰς τὴν μάχην, σώζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας. Ἡ ἀμπελουργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ὁ **Μαραθῶν** εἶναι μικρὸν χωρίον (3500 κάτοικοι).

4. Μεγαλυτέρα καὶ εὐφορωτέρα εἶναι ἡ πεδιάς τῶν Μεσογείων, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι πολὺ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὅλη ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλους, ἐλαίας καὶ

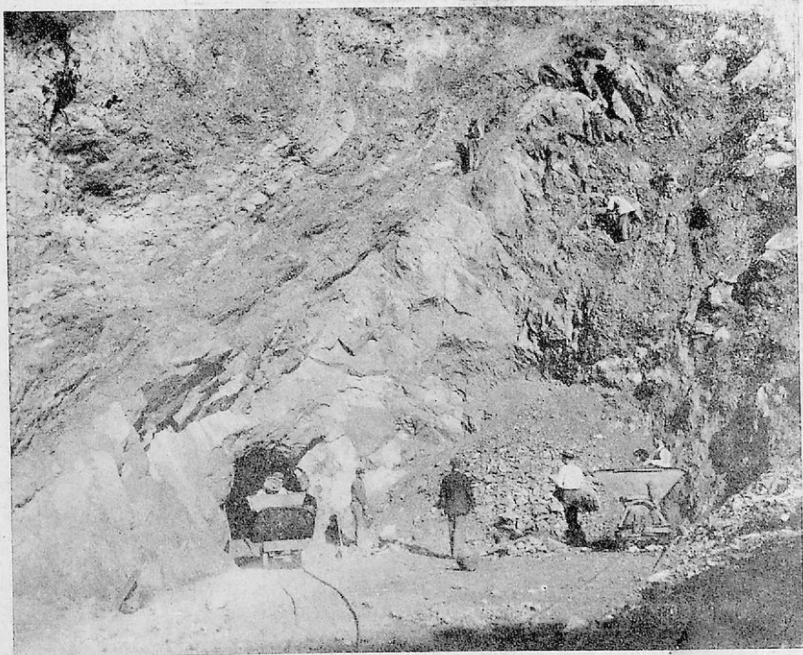

28. Ῥεῖπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

όπωροφόρα δένδρα. Περίφημοι εἶναι οἱ οἶνοι τοῦ **Μαργοπούλου** καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (**Κορωπί, Διόπεσι**).

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ἡ **Λαυρεωτική**. — Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρεινόν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Σούνιον**. Ἐκεῖ τὸν

(Φωτογραφία Μεταλλοεισπορείου)

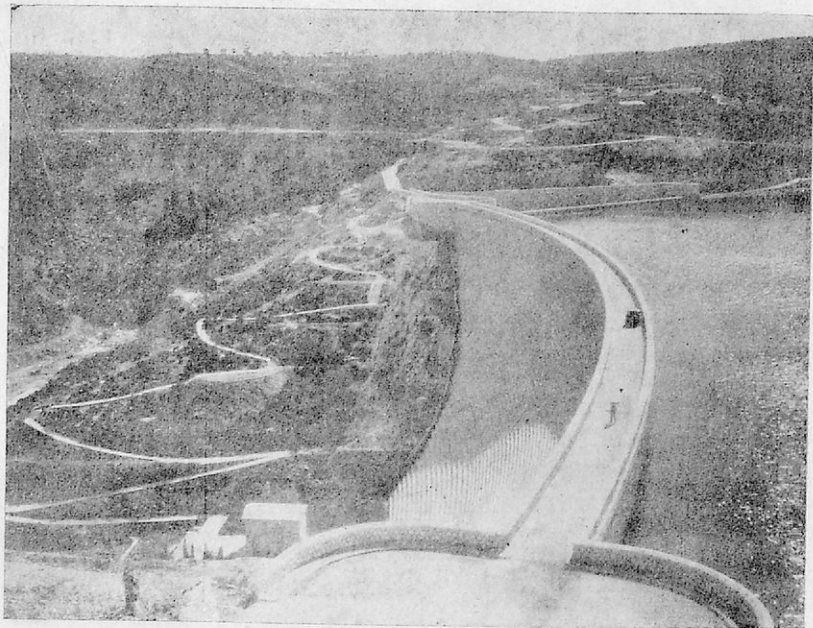
29. Λαύρειον. Εἴσοδος εἰς μεταλλεῖον.

παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὅποιον σήμερον σώζονται δώδεκα κίονες.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καὶ περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκεῖ εἰς ὑπογείους στοὰς οἱ ἐργάται σκάπτουν καὶ ἐξάγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (6000 κάτ.).

2. Ἡ βορεία Ἀττική. — Πρὸς Βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μαραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ (ἀρχαία **Διακρία**). Ἐδῶ

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος Ἀπὸ ἐδῶ τὰ νερὰ διοχετεύονται μὲ ὑπόγειον σήραγγα εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ.

ὑπάρχει ἡ τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκεύασαν πρὸ ἐτῶν ἓνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερὰ τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχηματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὠρωποῦ, ὑπάρχουν ὄρυχεῖα, ὅπου πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξαγωγήν λιγνίτου. Ὁ λιγνίτης εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει

διὰ τὴν θέρμανσιν καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργοστασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης, ὅπου ἐξάγουν λευκὰ μάρμαρα. Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηνῶν τὸν παλαιὸν καιρὸν, καθὼς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ'. Αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ **Σαλαμῖς** (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ἀπὸ νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ ποῦ ὑπάρχουν, ἓν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου οἱ Ἕλληνες τὸ 480 π.Χ. ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μᾶς Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (15 000) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιεῖαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον. Εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῆς νήσου (8000 κατ.) ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ **Αἴγινα** στολίζεται μὲ ὠραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιεῖαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύ-

31. Ἀσβεστοκάμινος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς μᾶς καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν ἀσβέστου.

ουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 9000.

Ε. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. "Ορια. Μορφή τοῦ ἐδάφους. — Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἥ ὁποία πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὄριον τὴν ὄροσειράν Κιθαιρῶνος-Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

(Φωτόγρ. Ν. Ζωγράφου)

32. Αὐλῶν (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουν εἰς τὰ προαύλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.

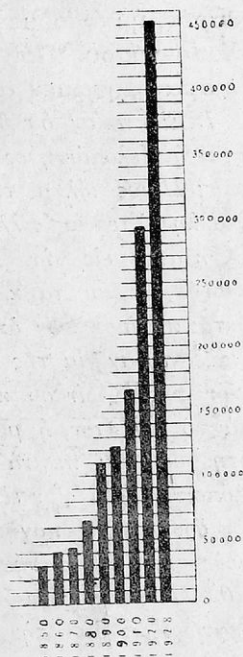
Ἄλλαι μικρότεραι ὄροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἡ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ ὁ Ὑμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὄροσειραὶ αὗται διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν· ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσί-

νος, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς Ἀττικῆς.— Ἡ Ἀττικὴ φημίζεται διὰ τὸ ξηρὸν καὶ ὑγιεινὸν τῆς κλίμα· καὶ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς. Αἱ μαγευτικαὶ ἄκται, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὅποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνά της, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιότερας περιοχὰς ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. Ἄρα ἡ Ἀττικὴ δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐχει ὅμως καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον· ἔχει δὲ καὶ ἐξαιρετὸν λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.

Ἀσκήσεις.— 1. Σχεδιογράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς.— 2. Παραστάτησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας.— 3. Παρατήρησε εἰς τὸ ἀπέναντι σχῆμα πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν. Πόσος ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῶν τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε περισσότερο; Ξέρεις διατί;— 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 6570 ἀτμόπλοια καὶ 2920 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀτμόπλοια καὶ πόσα ἰστιοφόρα ἀναλογοῦν εἰς ἑκάστην ἡμέραν;

(Στατιστ. Ὑπηρεσία)

33. Πῶς ἡῤῃξησεν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη.

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

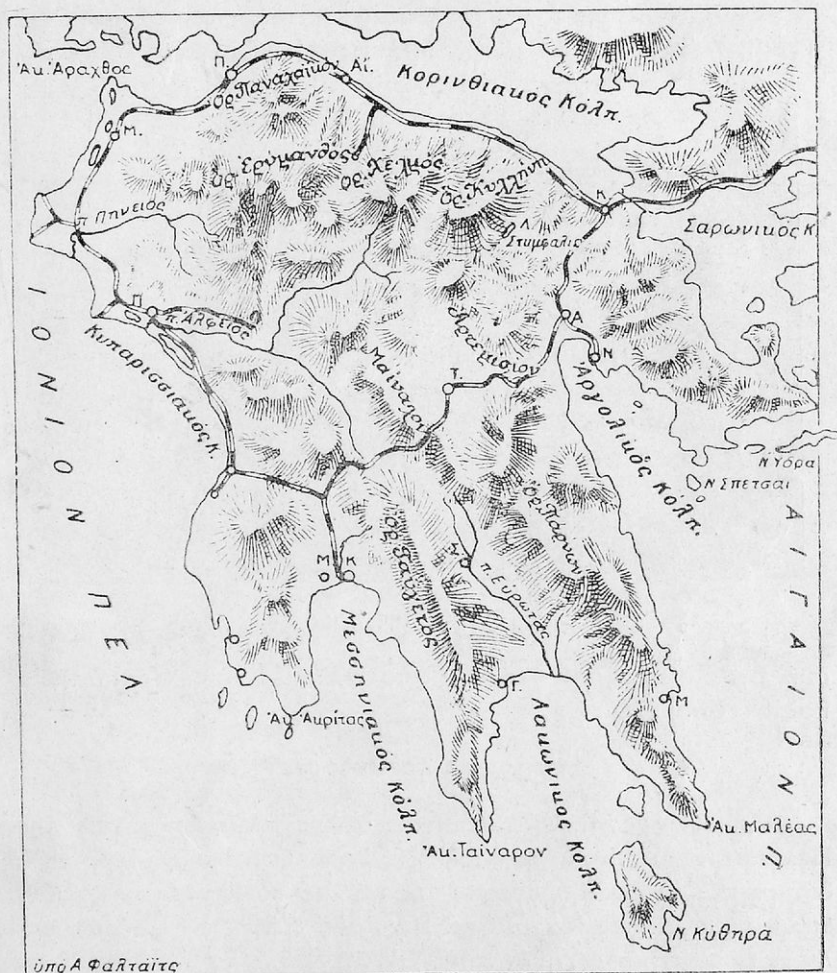
Ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὀρίζων εἶναι καθαρός, ἡμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὥς παρατηρήσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα σου εὐρίσκεται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεὰν Ἑλλάδα; Ποῖους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖαι νῆσοι εὐρίσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί ὁμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει καθεὶς καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχουν λίμναι; — 11. Ποῖους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν ἱστορίαν; Ποῖας πόλεις; Εὔρε τας εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομα τῆς ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἓνα πανάρχαιον βασιλέα τῆς, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πράγματι νῆσος, ἐνῶ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε πρὸ 46 ἐτῶν. Ἔσκαψαν δηλ. εἰς τὸν Ἰσθμὸν μίαν βαθεῖαν αὐλάκα (διώρυγα) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἔτσι τὰ

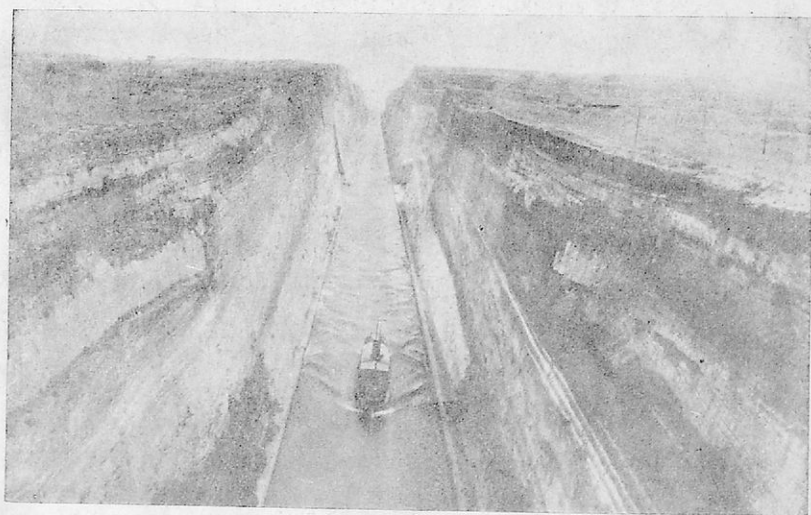

34. Χάρτης της Πελοποννήσου υπό κλίμακα 1:2 000 000.

πλοία, τὰ ὅποια πρωτότερα ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γύρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Τὸ μήκος τῆς διώρυγος εἶναι 6300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς

25 μ. καὶ τὸ βάθος της 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογί-

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

σθη, ὅτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἱστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρεινόν. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὄροσειραὶ της εἰς μὲν τὸ κεντρικόν καὶ δυτικόν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικόν μέρος ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ *Ἐρύμανθος*, τὰ *Ἀρσάνια* (Χελμός) καὶ ἡ *Κυλλήνη*. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὕψη 2200-2300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ *Παναχαϊκόν* (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄροσειραί: τὸ *Ἀρτεμίσιον* καὶ τὸ *Μαίναλον*. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ των ἓν ὑψηλὸν ὀροπέ-

διον. Ὡς συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον ὁ *Πάργων*, ὁ ὁποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Μαλέαν*.

Πρὸς δυσμὰς τῶν ὁρέων αὐτῶν ἐκτείνεται μία ἄλλη ὄροσειρά, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὸ *Δύκαιον* καὶ τὰ *Νόμια ὄρη* καὶ τελειώνει μὲ τὸν *Ταῦγετον*. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ *Ταίναρον*.

Τέλος χαμηλὰ ὄρη (*Ἰθώμη, Μαθίας*) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακὴν. Αὐτὴ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀργεῖας*.

Τὰ ὄρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (*Ἀραχναῖον, Δίδυμον*) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἐκτάσεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (Ἠλεία) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραὶ, ἀλλ' εὐφόροι πεδιάδες: ἡ Ἀργολικὴ, ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ. Τέλος στενὴ παράλιακή λωρὶς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Γ. ὙΔΑΤΑ

Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ *Ἀλφειὸς*. Ἄλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ *Πηνειὸς* καὶ ὁ *Πάμισος*. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως ὁ *Ἰναχος* ποταμός, ὁ ὁποῖος ρεεῖ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὕδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἄν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον δύο ἐντελῶς ἴσα καὶ ὅμοια δοχεῖα, ἐν εἰς τὸ Ναύ-

πλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μαζευθῇ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχη ὕψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δεύτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου
» τὸ Ναύπλιον	»	50	» » »
» τὴν Τρίπολιν	»	80	» » »
» τὰς Καλάμας	»	84	» » »
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	» » »
» τὴν Δημητσάναν	»	110	» » »
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	» » »
» τὴν Κέρκυραν	»	120	» » »

Ἀπὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο :

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἢ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ὑψηλαὶ ὁμοῦς ὄροσειραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ

36. Πῶς σχηματίζεται ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῶ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὕδρατμοί των συμπυκνώνονται, ὑγροποιούνται καὶ πίπτουν ὡς βροχή. Δι' αὐτὸ γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς αὐτά. Ἀλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὄροσειράς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὕδρατμους.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμοὺς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ εἰ-

ναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιότερα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν.

Μᾶς εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὑλῶν, τὰς ὁποίας συμπαρασύρουν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτώνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνουν τὴν παραλίαν. Ἔτσι ὁ **Ἀλφειὸς** ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμώδη ἑκτασιν, τὴν **λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσας**. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερὰ οἱ ἰχθύες ἀποθέτουν ἡσυχῶς καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγὰ των καὶ ἐν γένει ζοῦν μὲ ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ὅπου ψαρεύουν κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλην ποσότητα. Ἐχουν ὅμως οἱ τόποι αὗτοι καὶ ἓνα μεγάλον κακόν, τὴν ἐλονοσίαν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου μὲ τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἦσαν πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των, μὲ ἄφθονον ἰλύν. Ἔτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὐφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρουν μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἔχουν ἐπίδρασιν εὐνοϊκὴν καὶ εἰς τὸ κλίμα τῶν παραλίων μερῶν τῆς.

Ὅταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερὰ θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα ψύχονται. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶναι δροσεροὶ μὲν κατὰ τὸ θέρος, θερμοὶ δὲ κατὰ τὸν χειμῶνα ὥστε τὰ παράλια μέρη ἔχουν γενικῶς δροσερὸν θέρος καὶ γλυκὺν χειμῶνα. Τοιοῦτο κλίμα λέγεται θαλάσσιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τῆς Πελοποννήσου δὲν εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὸ περιβάλλουν ὑψηλὰ βουνά. Αὐτὰ ἐμποδίζουν τοὺς θαλασσίους ἀνέμους νὰ

φθάσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ νὰ μετριάσουν τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ ὁ χειμῶν ἐκεῖ εἶναι πολὺ ψυχρὸς· θὰ ᾔτο δὲ καὶ τὸ θέρος πάρα πολὺ θερμὸν, ἂν δὲν ᾔσαν τὰ ὀροπέδια τοῦ ἐσωτερικοῦ πολὺ ὑψηλὰ (650-700 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Ὅταν ἓνας τόπος ἔχη τὸν μὲν χειμῶνα ψυχρὸν, τὸ δὲ θέρος θερμὸν, λέγομεν, ὅτι ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν.

Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν, συμπεραίνομεν τὰ ἑξῆς:

1) Ὅσον πλησιέστερα πρὸς τὴν θάλασσαν εἶναι ἓνας τόπος, τόσον θερμότερον χειμῶνα καὶ δροσερώτερον θέρος ἔχει· καὶ 2) ὅσον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κεῖται ἓνας τόπος, τόσον ψυχρότερος εἶναι.

Ἡ Πελοπόννησος λοιπὸν, ἂν καὶ βρέχεται ὀλόγουρα ἀπὸ θάλασσαν, δὲν ἔχει εἰς ὅλα τὰ μέρη της τὸ ἴδιον κλίμα. Τὸ κλίμα ὅμως, δηλ. ἡ θερμότης, οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ ὑγρασία, ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν, ἐπομένως καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων· δι' αὐτὸ θὰ ἐξετάσωμεν χωριστὰ τὴν κεντρικὴν καὶ χωριστὰ τὰς παραλιακάς ζώνας τῆς Πελοποννήσου.

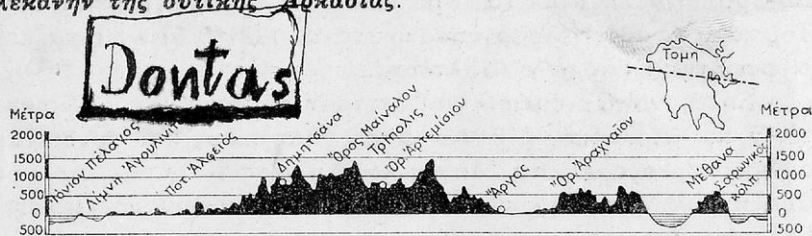
Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ὅρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς της. Καὶ τὰ μὲν βόρεια ὄρη (Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήνη) κλείουν τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον ἀπὸ βορρᾶ, ὥς νὰ ἀποτελοῦν τεῖχος ἀδιαπέραστον. Τὰ ὄρη ὅμως, τὰ ὅποια ὑψώνονται εἰς τὰς ἄλλας πλευράς της (Ἀρτεμίσιον, Πάρνων, Ταῦγετος, Νόμια) ἀφήνουν μεταξὺ των χαμηλὰς διόδους. Ἀπὸ τὰς διόδους αὐτὰς διέρχονται αἱ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, ἀμαξίται ὁδοί).

Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα λέγεται **Ἀρκαδία**. Εἶναι χώρα ὑψηλή. Τὸ Μαίναλον ὄρος, τὸ ὅποιον ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, χωρίζει τὴν Ἀρκαδίαν εἰς

δύο λεκάνες: τὴν λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας καὶ τὴν λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας.

37. Κάθετος τομή τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ πρὸς Α.

1. Ἡ λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἀρκαδίας ἀποτελεῖ ὕψη-
λὸν ὄροπέδιον, τὸ ὄροπέδιον τῆς *Τριπόλεως* (ὕψος 650-700 μ.
ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὄροπέδιον αὐτὸ
δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατά του
ἄλλοι μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (*Στυμφαλίδες*), ἄλλοι δὲ
βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς γῆς καὶ
ρέουν ὑπογείως. Ἔτσι ἡ λίμνη, τὴν ὁποίαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτι-
ζαν ἄλλοτε εἰς τὴν *Φεγεόν*, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατά της μὲν
τὴν πίεσιν των ἤνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραχθῇ.
Τώρα τὰ νερὰ ρέουν ὑπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ
Δάδωνος ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς
καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἴπομεν, τὸ ὄροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ
θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω
ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ
θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸ
οὔτε ἡ λεμονέα οὔτε ἡ ἐλαία ἔμπορουν νὰ ἀνθέξουν. Εὐδοκι-
μοῦν ὅμως τὰ σιτηρά, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων
φημίζονται τὰ κρασιὰ τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὄροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὕψηλόν, τὸ θέρος εἶναι
δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παρα-
θερισμόν. Ἡ *Τρίπολις* εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς
πρόποδας τοῦ Μαινάλου ὄρους καὶ ἔχει κλίμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ ἡ θέσις της εἶναι κεντρικὴ, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρό-

νους της Τουρκοκρατίας ήτο πρωτεύουσα της Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερον ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. Ἔχει 15 000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τὸ Ἄργος καὶ μετὰ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν συνδέουν μετὰ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μετὰ τὴν Σπάρτην.

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ ὄρεινὴ (ὄρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν *λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως*. Αὕτῃ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὕψος 500 μ.). Τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἀλφειοῦ· ἔτσι εὐρίσκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

“Αλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι’ αὐτὸ τὸ ἔδαφός της ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλούς καὶ ἄμμους. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (2000 κάτ.), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τριπόλεως-Καλαμῶν.

Τὰ ὄρεινά μέρη τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας (ἐπαρχίας **Γορτυνίας**) δὲν ἔχουν ἄρκετὰ καλλιεργήσιμα μέρη. Δι’ αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀποδημοῦν εἰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπιδίδονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς πολλὰς κώμας τῆς Γορτυνίας ἀναφέρομεν τὰ **Δαγκάδια** (4000 κατ.) καὶ τὴν **Δημητσάναν** (2000), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ὕψος 1000 μ. καὶ εἶναι πατρίς τοῦ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε’ καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Αὕτη εἶχεν ἐπὶ Τουρκοκρατίας περίφημον Σχολὴν μὲ μεγάλην βιβλιοθήκην, κατὰ τὸν Ἱερὸν δὲ Ἀγῶνα εἶχε 14 πυριτιδομύλους, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο νυχθημερόν, διὰ νὰ ἐφοδιάζουν πυρίτιδα εἰς τοὺς Ἑλληνας ποῦ ἐπολέμουν.

39. Δρόμος εἰς ἓν χωρίον τῆς Ἀρκαδίας (τὰ Μαγούλινα) μὲ ὠραίους ἐξώστas.

3. Τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας.—Τὰ βόρεια ἀρκαδικὰ ὄρη (Ἐρύμανθος ἢ Ὀλωνός, Ἀροάνια ἢ Χελμός, Κυλλήνη ἢ Ζήρια) ἀποτελοῦν ἓνα συμπαγὲς ὄγκον. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστόλιθον καὶ παρουσιάζουν ἀποτόμους κλιτῶς καὶ βαθεῖας χαράδρας καὶ βάραθρα. Εἰς μίαν ἀπότομον κλιτὸν τοῦ Χελμοῦ μία πηγὴ πίπτει ἀπὸ ὕψος 200 μέτρων ὡς καταρράκτης (ὑδάτα τῆς **Στυγός**, κοινῶς Μαυρονέρι).

Γενικῶς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας δέχονται πολλὰς βροχὰς

καί δι' αὐτό εἶναι γεμάτα ἀπὸ πηγᾶς καὶ ἀπὸ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη (ἕως ὕψος 700 μέτρων) φυτρώνουν ἡ πεύκη, ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ βαλανιδέα. Ἀπὸ 700 μ. ἕως 900 μ. εὐδοκίμεϊ ἡ δρυς καὶ ἡ καστανέα. Τέλος ἀπὸ 900 μ. ἕως 1900 μ. τὰ δάση ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ ἐλάτην, ὀξύαν καὶ ὑψηλὴν πεύκην (ἡ πεύκην αὐστριακὴν). Πέραν ἀπὸ τὴν ζώνην αὐτὴν τὸ

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηλ. Ὑψους. Σερβοβοινίας)

40. Ὁ Χελμός χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

ψυχὸς εἶναι τόσον δριμύ, ὥστε κανέν δένδρον δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀναπτυχθῇ (ἀλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἐλατῶν τῆς **Βυλίνης**, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκοδομὴν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἰγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ

μαλλιά, αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς ὁποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω εἰς τὸ ὄρεινόν αὐτὸ κέντρον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ Ἰόνιον εἶναι πλατεῖαι καὶ χαμηλαί. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὰ δυτικὰ καὶ τὰ βόρεια παράλια.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους· ἔχουν διὰ τοῦτο κλίμα θαλάσσιον καὶ κανονικὰς καὶ ἀφθόνους βροχάς. Χιῶν σπανιότατα πίπτει· διότι τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὠραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας καὶ πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρεῖκια, σπάρτα, καὶ ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμου· εἶναι προσχωσιγενὲς καὶ ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμοὺς (Πηνειὸς καὶ Ἀλφειὸς εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι' αὐτὸ αἱ πεδιάδες αὗται εἶναι εὐφορώταται καὶ κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σταφιδαμπέλους, ἐλαιῶνας καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων καὶ λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὅμως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν καὶ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὄρυζα καὶ βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκίμοὺν ἐκεῖ καὶ φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοῖνιξ καὶ ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη ὠριμάζουν καὶ οἱ καρποὶ των. Ὡστε ὁλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲ θαυμάσιον κῆπον.

Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις καὶ εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπί-

σης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου. Ὑπάρχουν ὁμως ἐκεῖ καὶ μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν **Ἀμαλιάδα** καὶ εἰς τὴν **Μανωλάδα**, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες καὶ ἄλλα μεγάλα ζῶα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον καὶ τὸ γισούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία**, **Αἰγιάλεια**, **Ἀχαΐα**), ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ἀλλ' ὅχι καὶ

(Φωτογρ. ΑΣΟ)

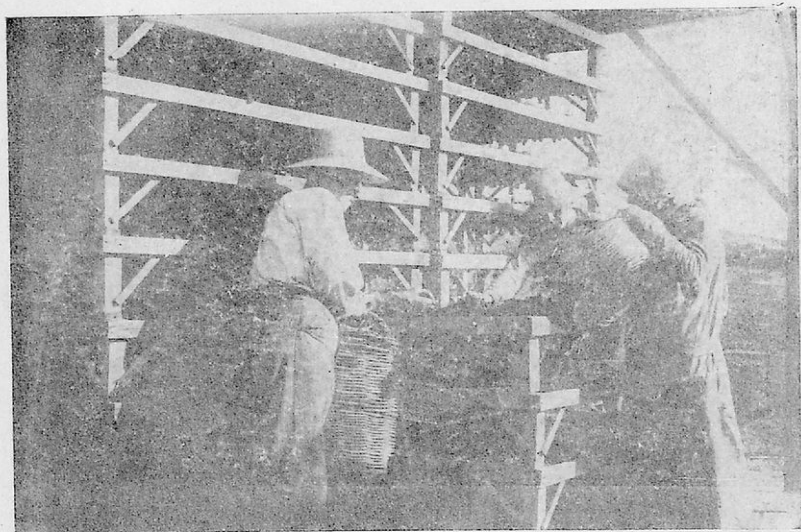
41. Ἀπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξηράνσιν εἰς ἓνα ἀλώνι.

πλατεῖα· ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ ὁποία εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφιδαμπέλους καὶ ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλυτέρα σταφὶς (κορινθιακὴ). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν ὁποίαν πωλοῦν καὶ νωπὴν ὡς σταφυλὴν.

Ὅλη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμῖσου ἀποτελεῖ ἓνα συνεχὴ καὶ ἀπέραντον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι φυτευμένοι καὶ ἐλαῖαι καὶ πορτοκαλέαι καὶ συκαῖ.

3. Ἡ σταφὶς εἶναι τὸ κύριον προϊόν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανέν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι' αὐτὴν ἡ κορινθιακὴ σταφὶς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίαν) μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν.

Ὁ Αὐγουστος εἶναι ὁ μὴν τῆς ζωηρωτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ

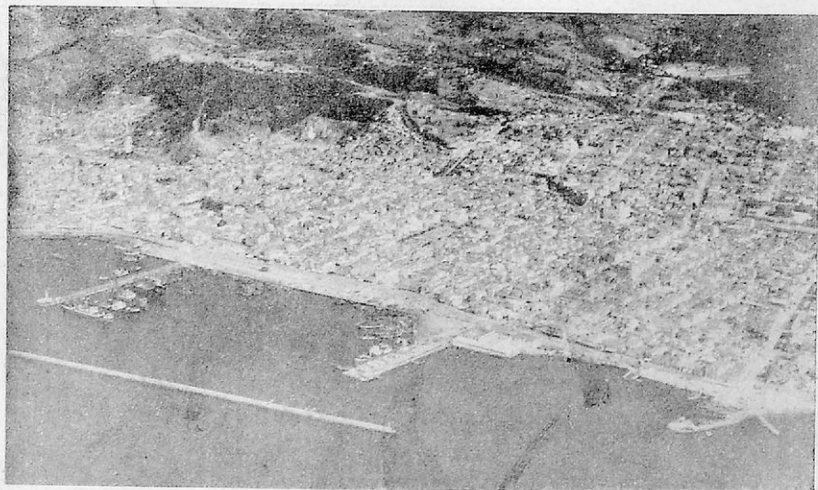
42. Ἄλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα, διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ βροχὴν.

παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουν εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουν εἰς κιβώτια καὶ σάκκους, τὴν φορτώνουν εἰς πλοῖα καὶ τὴν ἐξαγούν εἰς ξένας ἀγοράς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἶγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (Ὅρισατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφὶς μας δὲν ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγοράς, δι' αὐτὸ εἰς τὰς Πάτραις, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἶγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐρ-

γοστάσια, όπου από την σταφίδα παράγουν οινόπνευμα φωτισικόν και ποτά.✓

4. "Αλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτά, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἐλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἐξάγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

(Φωτογρ. Ὑληρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

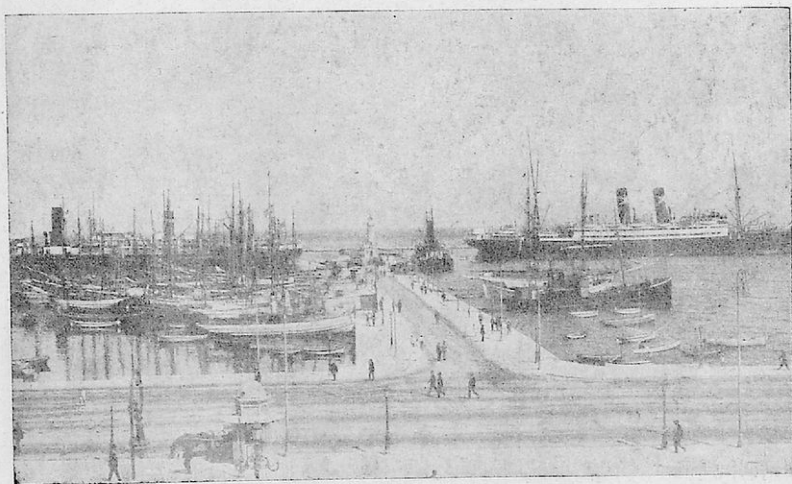
43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν των, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Ὁ κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἓνα μεγάλον κυματοθραύστην.

Εἰς τὴν μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἶγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας· διότι ἔχουν ἄφθονα νερὰ (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χαρτου. Τὸ ὑλικὸν ὅμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲ μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ

δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερὸ καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτόν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὁποῖον γράφομεν. Τὸ χαρτί τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν διὰ τοῦτο

44. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν.

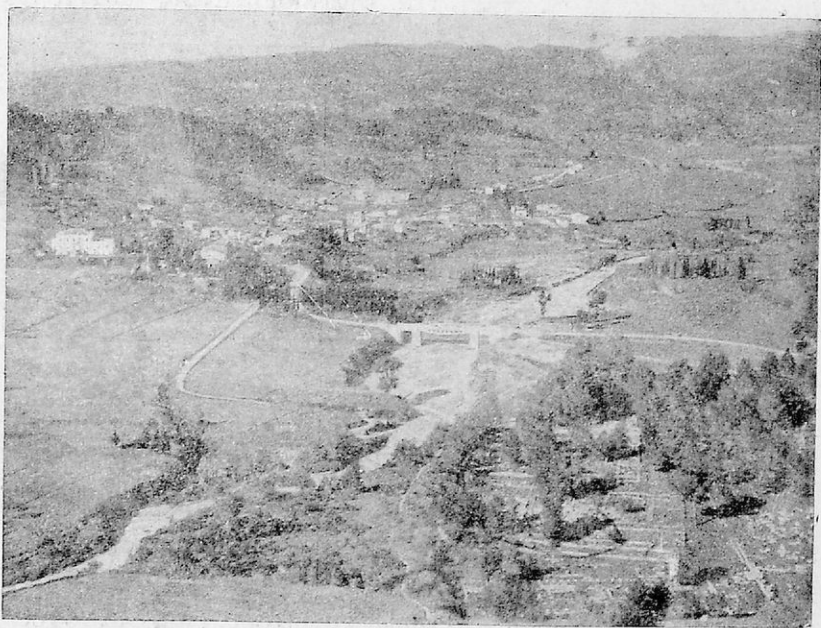
αἱ πόλεις αὗται ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (*Πάτραι* 65 000, *Καλάμαι* 30 000, *Πύργος*, 20 000, *Αἴγιον* 12 000 κατοίκους).

5. Αἱ *Πάτραι* εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὡραιότερας πόλεις ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ ὁποῖον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ *Γλαύκου* καὶ παράγει ἡλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸ ἔχει κατ' εὐθεῖαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

Τεχνητὸς καὶ ἀρκετὰ εὐρύχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν *Κα-*

λαμῶν· εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουν τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπέχει 1500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

Ὁ **Πύργος** εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλης σταφιδοφόρου πεδιάδος καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι' αὐτὸ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνων. Δεξιὰ τὰ ἐρείπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους νάους, εἰς τὸ μέσον ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

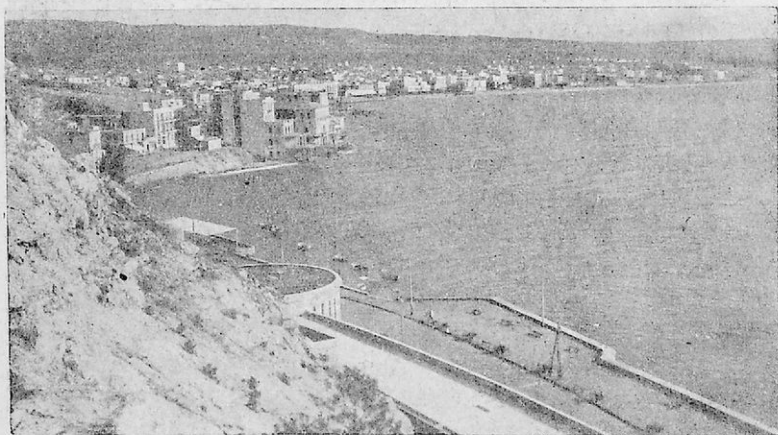
διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἄλλη διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἓν κατὰ-φυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία **Ὀλυμπία**, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὠραιότατα ἀγάλματά, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (10 000), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ κορινθιακὴ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου μὲ ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. — Ἡ παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παρالىάν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναοὺς, ἀγοράς, θέατρα κ.τ.λ). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. — Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἰσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὠραία λουτρόπολις.

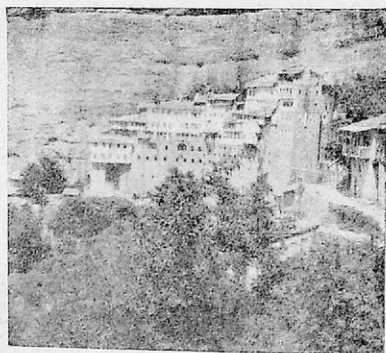
(Φωτογρ. Μ. Χουδάκη)

45. Ἐρείπια ἀπὸ ἑνα ναὸν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου.

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ ἀνοίγματα τοῦ βράχου ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἱαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ ἱαματικά).

Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικυνωλία** (Κιάτο, 3 000 κάτ.) καὶ τὸ **Ξυλόκαστρον** εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Ἀμαλίδας** (13 000), ἡ **Γασσιούνη** (4 000) καὶ τὰ **Δεχαίνα** εἰς τὴν Ἡ-

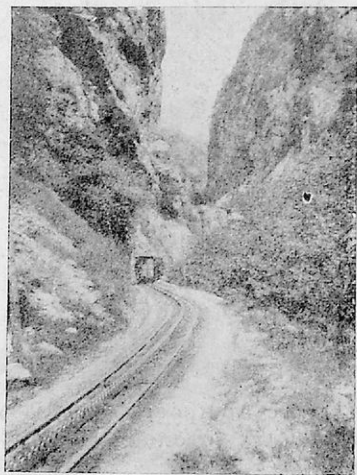
48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἐνὸς βράχου. Ἐκὰς τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ τῶρα κτίζεται ἐκ νέου.

τεραι ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὁμῶς τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὀρεινὴ περιοχὴ, ἡ ὁποία εἶναι μὲν πτωχὴ, ἀλλ' ὀνομαστή εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν *Καλαβρυτίων* μὲ τὰς ἱερὰς μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἤρχισεν ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 21 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἠλευθέρωθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν αὐτὴν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὸ ταξίδι ἕως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει

λεῖαν, ἡ *Κυπαρισσία* (5000), οἱ *Γαργαλιάνοι* (7000) καὶ τὰ *Φιλιατρά* (10 000) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ *Μεσσήνη* ἢ *Νησί* (7000), τὸ *Μελιγαλὸν* καὶ τὸ *Ζευγολατιὸν* εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

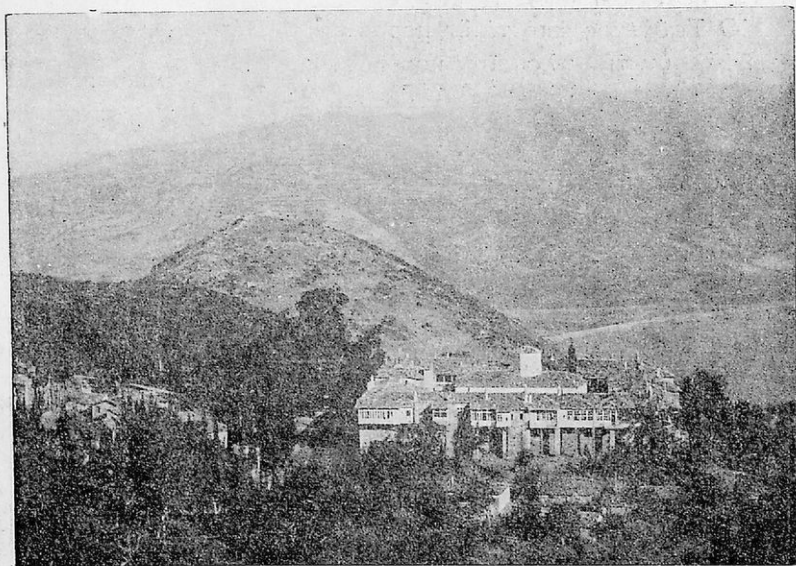
Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου ἔνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους τῶν ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις· εἶναι αἱ πυκνότερα κατοικημένα καὶ πλουσιώ-

49. Ὁ ὁδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρυτίων.

ἀπὸ τὸ **Διακοφτὸ** (πλησίον τοῦ Αἰγίου) ἀπὸ ἐκεῖ ἕως τὴν μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εὐρίσκεται ἡ μονή, μαγευτική.

Ἱστορική εἶναι καὶ ἡ περιοχή τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εὐρύχωρον δὲ

50. Ἡ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

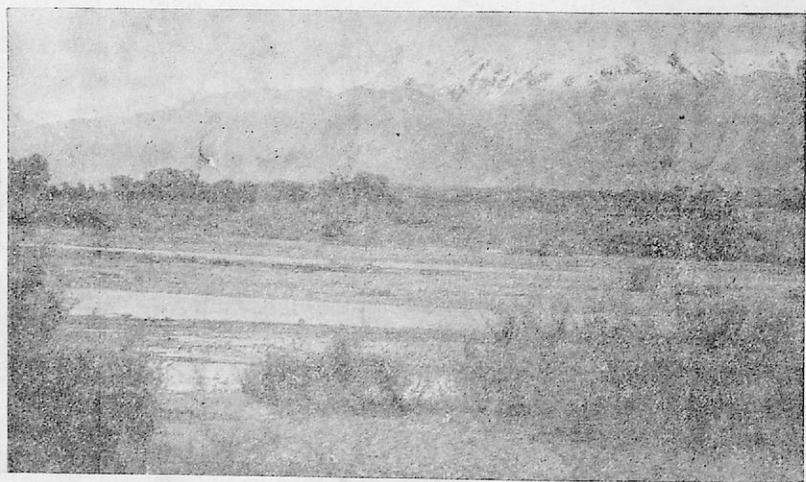
λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμπραήμ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἄλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὕτῃ συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας

διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἶδομεν καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθὼς καὶ τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κ.τ.λ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ὁ Ταῦγετος ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ρεεὶ ὁ **Εὐ-**

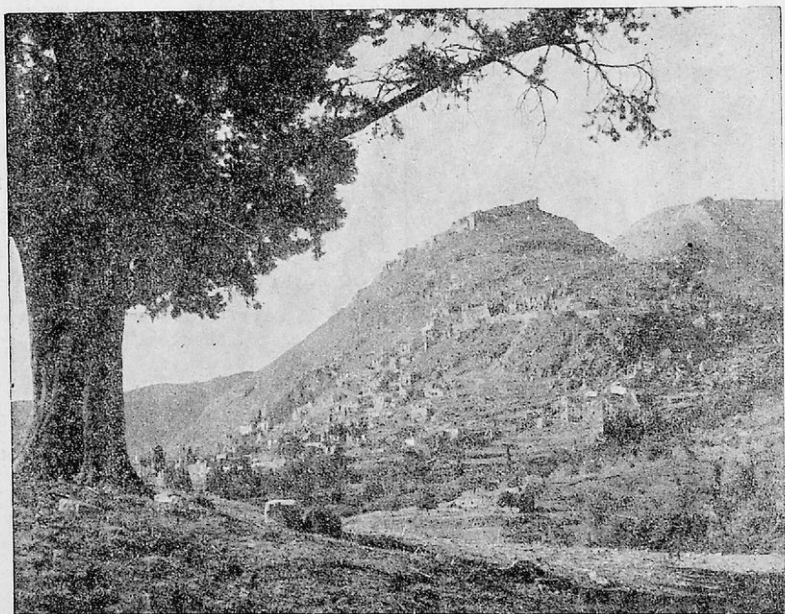
51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα μὲ τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εἰς τὸ βάθος.

ρώτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καὶ αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἐγίνεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει

6 000 κατοίκους. Ἐχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον μία αὐτοκινητικὴ γραμμὴ τὴν συνδέει μὲ τὴν Τρίπολιν καὶ μὲ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὀλίγα μόνον ἴχνη ἔμειναν, ὅχι μακρὰν ἀπὸ αὐτὴν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου

(Φωτογρ. « Σφίγξ »)

52. Ὁ Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῦς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

σώζεται ὁλόκληρος νεκρὰ πόλις μὲ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι ὁ **Μυστρᾶς**, ἡ δοξασμένη πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

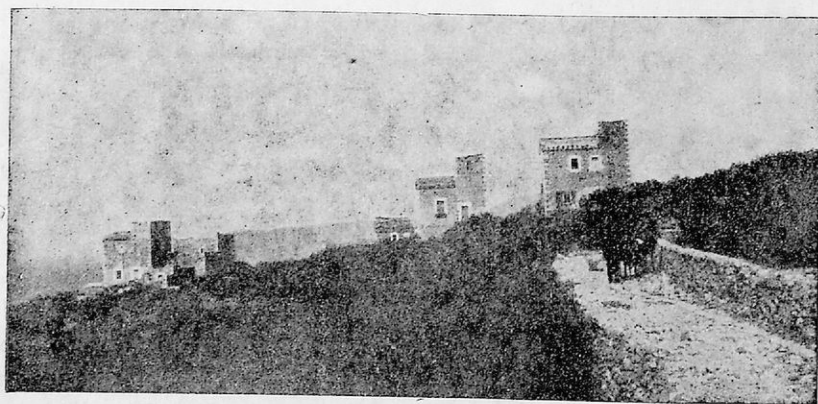
Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ὠραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα τῶν, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἐξάγονται ἀπὸ τὸ **Γύθειον** (7 000 κἀτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρά.

Ἡ περιοχή τοῦ Ταυγέτου λέγεται ἰδιαίτέρως **Μάνη**. Ἄν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εὐρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδή ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος.

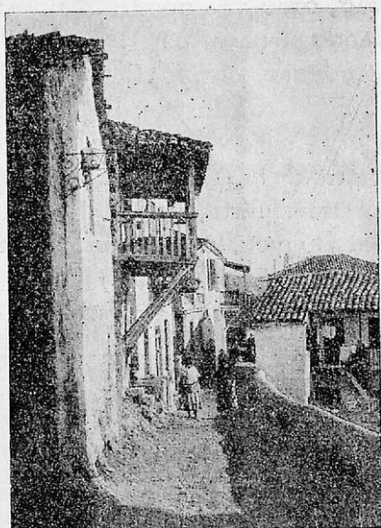
Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ οἱ Μανιάται ἐζήσαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὗρουν ἐργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἐδῶ ἢ **Ἀρεόπολις**.

54. Μάνη. Ἀπὸ παλαιότερους χρόνους οἱ Μανιάται κτίζουν τὰ σπίτια τῶν ὡς πύργους.

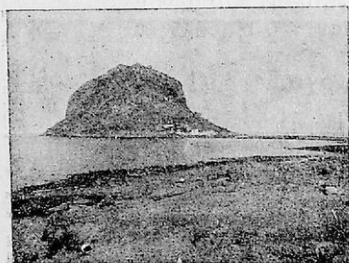
4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἶγαϊον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἶπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναί· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸ ἡ σταφιδάμπελος ἐδῶ δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἐλαία ὅμως, ἡ ὁποία εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἐδάφη, καλλιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἕως ὕψος 800 μέτρων ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὀπωρικά τοῦ **Ἀστρους** καὶ τοῦ **Δεωνιδίου**. (Εἶρε τὰς πόλεις αὐτάς εἰς τὸν χάρτην).

55. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον.

Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

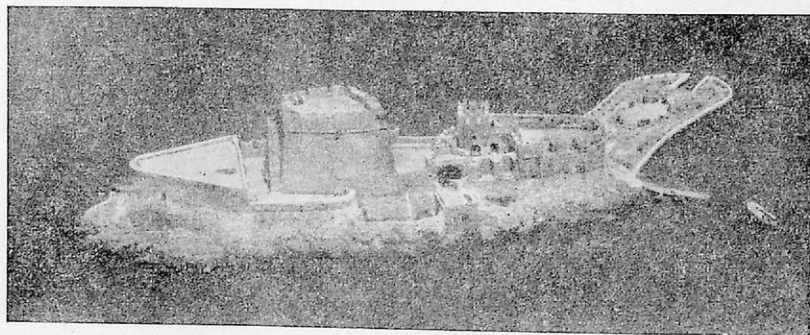
56. Μονεμβασία.

Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὕτη μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Ἀργολικὴ**. Ὅπως εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ πότισμα τὰ ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ καπνός, τὰ λαχανικά καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ

δὲ ὑπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ ὀπωρικῶν, εἰς τὸ **Ἄργος** (12 000 κάτ.) καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον** (7 000) ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτσι τὰ συντηροῦν νωπὰ (συντηρημέναι τροφαί, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πόλεων αὐτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π. χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἶνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ Ἄργος καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον.)

Ἡ Ἀργολὶς ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

Μυκῆνας καὶ τὴν **Τίρυνθα**, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν **Ἐπίδαυρον** μετὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὠραῖον θεάτρον της κ. ἄ. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. Ἔχει δὲ καὶ τόπους, οἱ ὅποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ **Δερβενάκια**, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ Ἀργοῦ καὶ Κορίνθου, ὅπου ὁ Κολοκοτρῶνης κατέστρεψεν ἓνα μεγάλον τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ **Ναύπλιον** μετὰ τὰ βενετικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Παλαμῆδι, Μπούρτζι) ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Γ'. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶται ὕλαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσιά των τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

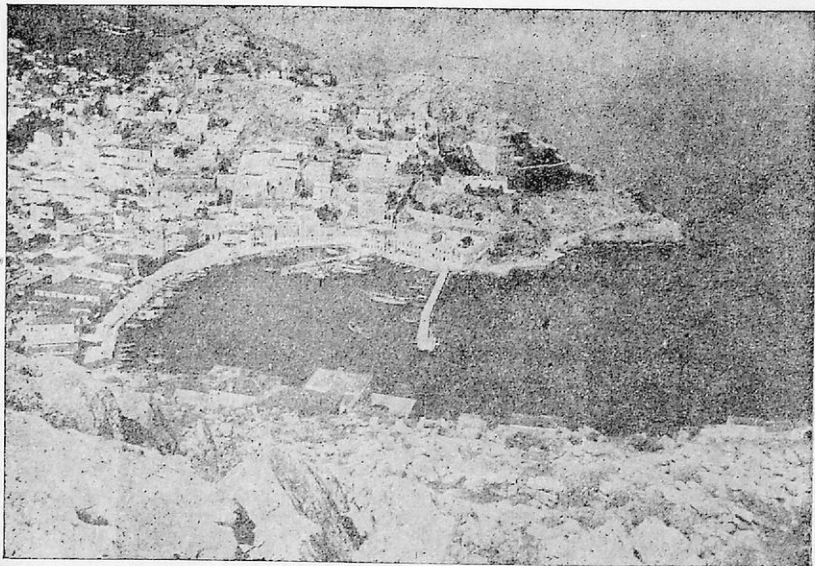
Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ μὲ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατεργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἐμπόριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὁποία παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Πελοποννήσου καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδεῖαν δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὁλόκληρον τὸν πληθυσμόν της. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου, ὑπερβαίνουν τὸ ἕν ἑκατομμύριον. Δι' αὐτὸ οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σῖτον καὶ ἄλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Εἶναι δὲ καὶ λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξάγουν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ'. Αἱ Νῆσοι τῆς Πελοποννήσου

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν : ἡ **Υἰδα** καὶ αἱ **Σπέτσαι**. Αὐταὶ μαζί μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὰ Ψαρά, ἠγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια των ἐναντίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **Υἰδα** εἶναι πατρίς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Αἱ **Σπέτσαι**

εἶναι πατρίς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοί των σήμερον ἀσχολοῦνται μέ τήν ναυτιλίαν καί τήν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

58. Ἡ Ὑδρα. Ἡ μεγάλη οἰκοδομή εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λιμένος εἶναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριωτῶν.

Η'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διηρημένη εἰς νομοὺς. Αὐτὸ γίνεται, διὰ νὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρῇται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἕξ νομοὺς: 1) **Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας** μέ πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) **νομὸς Ἀρκαδίας** μέ πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 3) **νομὸς Λακωνίας** μέ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 4) **νομὸς Μεσ-**

σηνίας με πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 5) **νομὸς Ἡλείας** με πρωτεύουσαν τὸν Πύργον· καὶ 6) **νομὸς Ἀχαΐας** με πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	Ὁ ρ η : Παναχαϊκόν, Ἐρύμανθος (Ὀλωνός), Ἀροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζίρια), Ἀρτεμισιον. Μαίναλον, Πάρνων (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια ὄρη. Ταῦγετος (2400 μ.), Ἰθώμη, Μαθίας, Ἀραχναῖον, Δίδυμον. Ὁ ρ ο π έ δ ι α : Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως. Π ε δ ι ά δ ε ς : ἡ τῆς Ἡλείας, τοῦ Ἀργους, τῆς Λακωνίας, τῆς Μεσσηνίας.					
Ποταμοὶ	Ἀλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εὐρώτας, Ἰναχος, Σελινοὺς.					
Δίμναι	Στυμφαλὶς, Ἀγουλινίτης.					
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1937	<i>Εἶδη καλλιεργείας</i>	<i>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>		<i>Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>		
	Σιτηρὰ	2 500 000		1 166 000 000		
	Ὄσπρια	155 000		80 000 000		
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	155 000		340 000 000		
	Καπνός, βάμβαξ	100 000		135 000 000		
	Ἀμπελοὶ	460 000		443 000 000		
	Σταφίς	620 000		1 273 000 000		
	Ἐλαιον	—		500 000 000		
	Ἐλαῖαι	—		10 000 000		
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μαν- δαρίνια	—		71 300 000		
Κτηνοτροφία : ἄριθμὸς ζώων ἔτους 1937	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>Ἴπποι</i>	<i>Ἡμίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἰγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
	54 000	78 000	57 000	1 500 000	1 020 000	123 000

Διοικητική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομός Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας	4626	185 000	40	Ναύπλιον 7, Ἄργος 12, Κό- ρινθος 10, Σικυωνία (Κιά- το), Ξυλόκαστρον, Ὑδρα, Σπέτσαι.
Νομός Ἀρκαδίας	4327	182 000	42	Τρίπολις 15, Μεγαλόπολις 2, Δημητσάνα 2, Λαγκάδια 4, Λεωνίδιον 5.
Νομός Λακωνίας	4198	161 000	38	Σπάρτη 6, Γύθειον 7, Ἀρεό- πολις, Οἶτυλον.
Νομός Μεσσηνίας	3406	275 000	80	Καλάμαι 30, Μεσσήνη 7, Γαρ- γαλιάνοι 7, Φιλιατρά 10, Κυπαρισσία 5, Πύλος 2, Μεθώνη 3, Κορώνη 3.
Νομός Ἠλείας	2147	145 000	68	Πύργος 20, Ἀμαλίας 13, Γα- στιούνη 4, Λεχαινά, Κατά- κωλον.
Νομός Ἀχαΐας	2956	208 000	70	Πάτραι 65, Αἴγιον 12, Καλά- βρυτα.
Ὁλη ἡ Πε- λοπόννησος	21 660	1 158 000	53	

10. Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ ση-
μείωσε εἰς αὐτὸ τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πό-
λεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀνα-
χωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β') ἀπὸ τὸ Ἄργος,
γ') ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θά
διέλθῃς, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὀλυμπίαν; —
4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τρίπολις; —

5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει καθεμία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ τὰ ταξιδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνῃ ἡ διώρυγὸς τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; — Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου. — 9. Εὔρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου ποῖον εἶδος καλλιεργεῖται εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν καὶ ποῖον ἀποδίδει μεγαλύτερον εἰσόδημα.

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττικὴ, τὴν ὁποίαν ἐξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἓν μέρος τῆς **Στερεᾶς Ἑλλάδος**. Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεάν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται βορείως τῆς ὁροσειρᾶς Κιθαιρώνας-Πάρνηθος.

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ὄρος Ὅθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκονται πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος εὐρίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτήν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφερείας σας. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρεεῖ εἰς καθένα ἀπὸ αὐτά; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν ρεεῖ; — 9. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμίνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις δι' αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν;

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὴν Ὅθρυν καὶ ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὠνόμασαν

δὲ Στερεάν, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἕως τὴν Ὀθρυν καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεά»· τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

Ὑψηλαὶ ὄροσειραὶ καταλαμβάνουν ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Ἄγραφα, Τυμφορησιός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός**. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμήμα. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

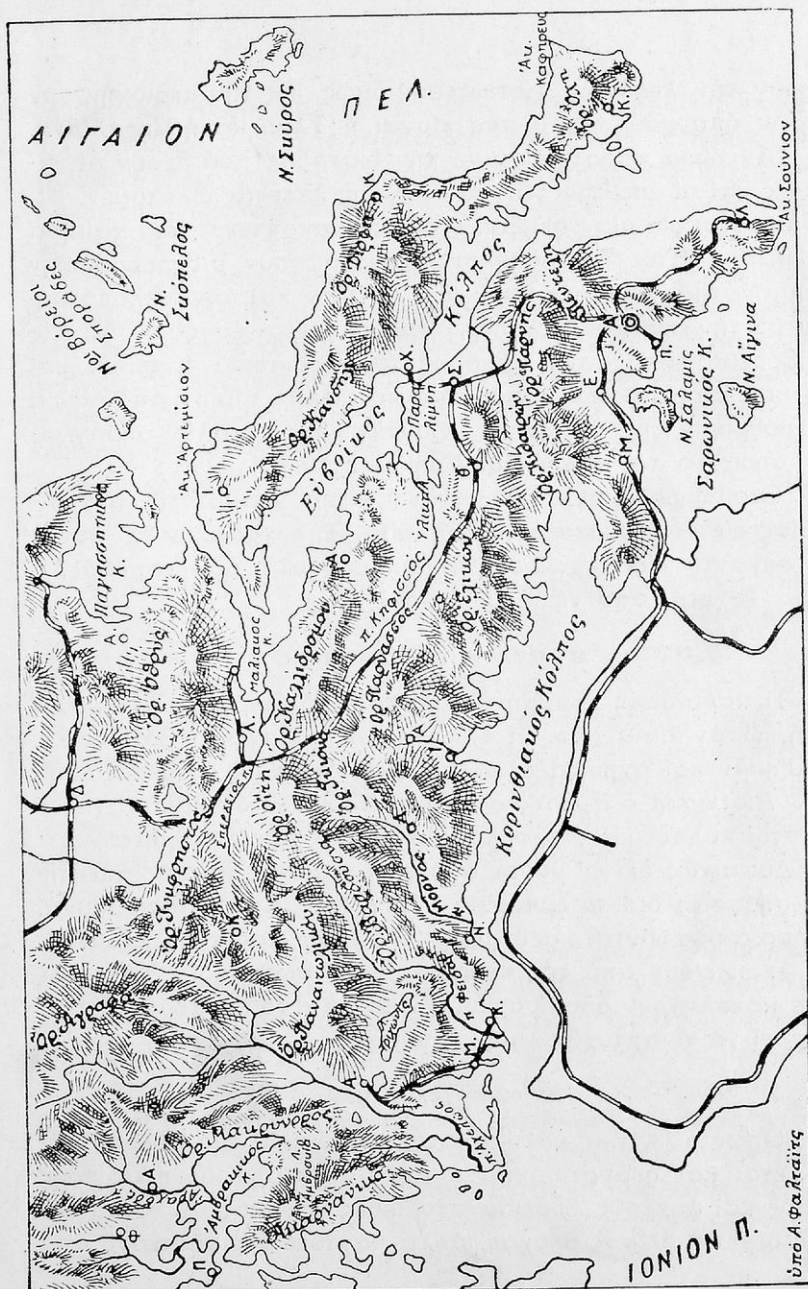
α' Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὄροσειραὶ ἔχουν διευθύνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμάς. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Ὀθρυς, Οἶτη - Καλλίδρομον, Παρνασσός, Ἑλικῶν - Κιθαιρῶν, Πάρνης**. Εἶναι ὄρη σχιστολιθικά καὶ ἀσβεστολιθικά. Χαμηλότεραι βουνοσειραὶ ἐκτείνονται καὶ κατὰ μήκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Ἀταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες: ἡ **Κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ**, ἡ **κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ**, ἡ **πεδιάς τῆς Λεβαδείας**, ἡ **πεδιάς τῶν Θηβῶν** καὶ ἡ **κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης**.

Ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Ἀμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὅμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνά, ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸ τὰ νερὰ τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὕρισκον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζον ὁλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὅμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἀπεξήραναν ὁλό-

59. Χάρτης της Στερεάς Ελλάδος υπό κλίμακα 1 : 2 000 000.

υπό Α. Φαλάτση

κληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὅμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ *Υλική* καὶ ἡ *Παραλίμνη*.

Ἄν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποῦ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν, ὅτι εὐρίσκονται εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. Ἔτσι ἦτο εὐκόλον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοιλάδος τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ. Διὰ νὰ διέλθῃ λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ἤνοιξαν εἰς τὸ βουνὸν μίαν μεγάλην σήραγγα, τὴν σήραγγα τοῦ *Μπράλλου* (μῆκος 2110 μ.).

Ὁ σιδηρόδρομος αὐτὸς εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς συγκοινωνίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Τὴν γραμμὴν δὲ αὐτὴν τὴν συναντᾷ εἰς τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὁδοντωτή, ὥσάν δαντέλλα. Ἡ θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικοὺς λιμένες. Διότι καὶ ὁ Εὐβοϊκὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένες αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἰτέα, Στυλὶς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τὴν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἵμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικὸς.

Γ'. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

Ὅπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ

τὴν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τὴν Λαμίαν 60 ἑκατοστά τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστά). Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸ καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλίμα ὅμως τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρνηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἶδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρος θερμὸν (ἡπειρωτικὸν κλίμα).

Δ. Αἱ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

1. Αἱ νοτιώτεραι πεδιάδες τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Τανάγρας ἔχουν μαῦρον χῶμα καὶ εἶναι εὐφοροί. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸ προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἄφθονα σιτηρά, ὄσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ αἱ **Θῆβαι** εἶναι πόλις γεωργικὴ, τὴν ὁποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (7.000 κάτοικοι). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν σῶζονται τὰ ἐρείπια τῶν **Πλαταιῶν**, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι μᾶς πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποὺ ἦλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π. Χ.).

2. Ἡ πεδιάς τῆς Λεβαδείας.— Ὁ **Βοιωτικὸς Κηφισὸς** πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὖρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὁλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος καλλιιεργεῖται. Τὸ χῶμα τῆς εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ τῶν κλάδων, τὰ ὁποῖα τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμὲνα τῆς λίμνης. Τώρα ὅλη ἡ ἑκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμόν· παράγει δὲ ἄφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν **Λεβάδειαν** πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ τῶν κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (Ἔρκυνα) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ἡ Λεβάδεια εὕρσκεται εἰς ὥραϊαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι σπουδαιότερα πόλις τῆς περιφέρειας μὲ 13 000 κατοίκους.

Ὁλόκληρον τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἕως τὸν Παρνασσὸν λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖον τοῦ ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (βορεία Φωκίς).— Πρὸς Βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλὰς αὕτη ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ὡστε ἐκεῖνος, ποῦ κατέχει τὴν διόδον αὐτὴν, γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, — στρατηγικὴ θέσις).

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὀνομάζεται **βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηρόδρομον, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν**, τὴν **Τιθορέαν** (Βελίτσα), τὴν **Ἀμφίκλειαν** (Δαδί). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν τὸν καπνόν.

4. Ἡ κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης (νοτία Φωκίς) εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν (Παρνασσός, Γκιῶνα), τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι' αὐτὸ ἔχει κλίμα γλυκύ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός της ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὁλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας.

Αἱ ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ **Ἀμφίσσα** (Σάλωνα, 6 000 κάτ.) εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ

60. Ἡ ἱερὰ ὁδὸς τῶν Δελφῶν. Γύρω διάφορα ἑρείπια.

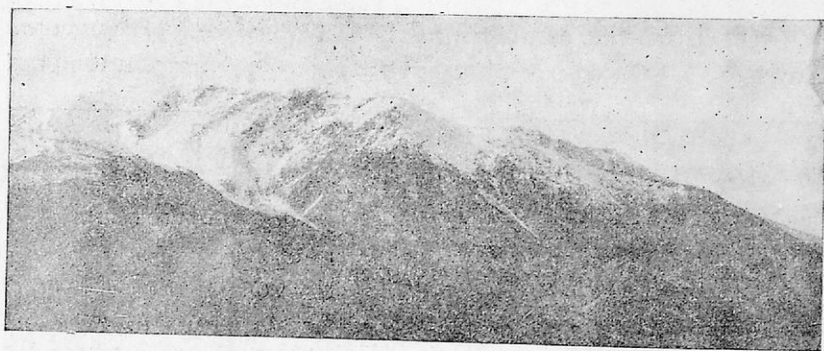
ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν **Ἰτέαν**. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ **Γραβιὰ** μετὰ τὸ ὀνομαστὸν **Χάνι**, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτσος μετὰ ἑκατὸν ἄνδρας ἐστάματ' ἑσπεύοντες τὸν Πύρρον, ὁποῦ ἐπὶ τῇ Ἰτέᾳ εἶναι τὸ **Γαλαξείδιον**, τὸ ὅποιον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἀπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξίτη φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγίαν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχὴν χαράδραν, εἶναι οἱ **Δελφοὶ**

61. Παλαιὸ σπίτι εἰς τὴν Ἀράχοβαν.

μετὰ τὰ ἑρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὅπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθροίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί

(Φοιτορ. Τοπογρ. Ύψηρ. Ύπουργ. Συγκοινωνίας)

62. Ὁ Παρνασσὸς χιονισμένος, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

μας, διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ **Ἀράχοβα** (4000 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελῶνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 ἐνίκησε 2000 Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μετὰ τὰς κεφαλὰς των.

63. Μία πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ., μετὰ ὠραία ἔλατα.

Ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2460 μ.), διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὁρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὑψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπτόμος μετὰ τὴν χιονισμένην κορυφὴν τοῦ ὁ **Παρνασσὸς** ὑψώνεται μετὰ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγίαι του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλότεραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δένδρα δὲν ὑπάρχουν. Εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια βόσκουν

πολλά ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτός ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἡ πεύκη. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγεται χυμός, ἡ ρητίνη. Ἀλλ' οἱ συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγώνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιώτις). — Ὁ σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμνους πλαγιάς τῆς Οὔτης. Ἔτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὁ Σπερχεῖδς πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ

τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἔτσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3500 μ. Σχηματίζει ὁμῶς καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλίμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἔγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

64. Βοσκόπουλο τοῦ Παρνασσοῦ.

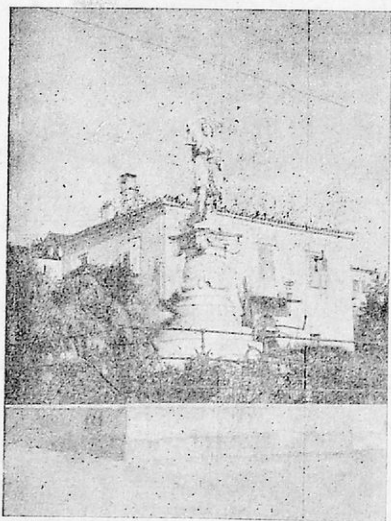

65. Τὸ σπήτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν Ἄνω Μουσούνισσαν τῆς Παρνασσίδος.

του, καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἡρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὀπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (15 000). Ἔχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἡρωικῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

66. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἐπίνειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλὶς**. Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισαϊκοῦ φθάνει ἕως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλὶς).

Ἀραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὀροπεδίου τῆς Ὀθρυος. Τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ σχηματίζει τὴν λίμνην **Συνιάδα**. Τώρα γίνονται ἐκεῖ μεγάλοι ἐργα-

σίαι, διὰ νὰ ἀποξηράνουν τὸ μέρος καὶ νὰ τὸ κάμουν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ **Δομοκός**.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποίᾳ πόλει θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξιδεύσης ἀπὸ τὴν Ἀμφισσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἕως τὴν Λαμίαν. Ποῦ ἡ ὁδὸς αὕτη συναντᾶται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμήν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ κεντρικὴ Στερεὰ εἶναι χώρα τελείως ὄρεινῃ. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ **Γκιώνα**· ἡ κορυφή τῆς φθάνει εἰς ὕψος 2500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὄρέων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰς 2000 μέτρα : **"Αγραφα** 2430 μ., **Τυμφρη-**

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑποσφ. Συγκοινωνίας)

67. Αἱ κορυφαὶ τῆς Γκιώνας, ὅπως φαίνονται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

σιτὸς (Βελοῦχι) 2300 μ., **Οἶτη** 2150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2480 μ., **Καλιακούδα** 2000 μ. Εἶναι βουνὰ δύσβατα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποταμοὶ **Εὐηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἤνοιξαν στενάς καὶ βαθεῖας χαράδρας.

Πρὸς δυσμὰς τῶν ὄρέων αὐτῶν διακλαδίζονται ἄλλαι ὄροσειραι : τὸ **Πανατωλικόν**, ὃ **Ἀράκυνθος**, τὸ **Μακρυνόρος** καὶ τὰ **Ἀκαρνανικά** ὄρη. Αὐτὰ καταλαμβάνουν τὴν δυτικὴν Στερεάν.

“Όπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπάρχουν λεκανοειδεῖς πεδιάδες. Μία ἀπὸ αὐτὰς ἀπλώνεται μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τῶν Ἀκαρνανικῶν ὁρέων,

68. Ἡ κορυφὴ τοῦ Τυμφρηστοῦ
(2316 μ.).

ἄλλη δὲ μεταξὺ τοῦ Παναιτωλικοῦ καὶ τοῦ Ἀρακύνθου. Εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν λεκανοπεδίων τὰ νερὰ μαζεύονται καὶ σχηματίζουν λίμνας, τὴν **Τριχωνίδα**, τὴν **Ὀξηρὸν** καὶ τὴν **Ἀμβρακίαν**.

Τὴν δυτικὴν Στερεάν διασχίζει ἓνας μέγας ποταμός, ὁ **Ἀχελῷος**. Τὰς πηγὰς τοῦ ὁ Ἀχελῷος τὰς ἔχει πολὺ μακράν, εἰς τὸν **Ζυγὸν** τοῦ Μετσόβου (εὔρε τὸ Μέτσοβον εἰς τὸν χάρτην). Ἀλλ' ἡ κοιλάς του δὲν ἔμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν συγκοινωνίαν, διότι τὴν φράσσουν πρὸς Βορρᾶν σὶ ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ τῆς Πίνδου. Δι' αὐτὸ

ἡ δυτικὴ Στερεὰ δὲν ἔχει ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίαν μὲ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἡ μόνη δὲ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Κρυονερίου καὶ φθάνει ἕως τὸ Ἀγρίνιον.

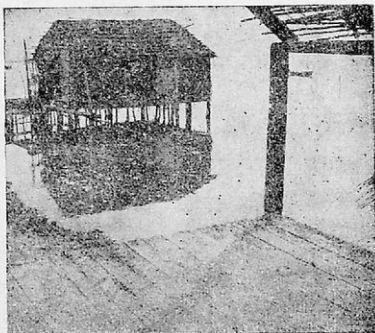
Ἐπίσης αἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν Εὐήνου καὶ Μόρνου εἶναι σχεδὸν ἀδιάβατοι. Δι' αὐτὸ ἡ κεντρικὴ Στερεὰ ἔχει μίαν μόνον διέξοδον ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχεῖοι (ὁδὸς Καρπενησίου - Λαμίας) καὶ ἡ **Ναύπακτος**, ἂν καὶ ἔχει καλὸν λιμένα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ, δὲν ἀπέκτησεν ἐμπορικὴν σημασίαν.

Β'. ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ

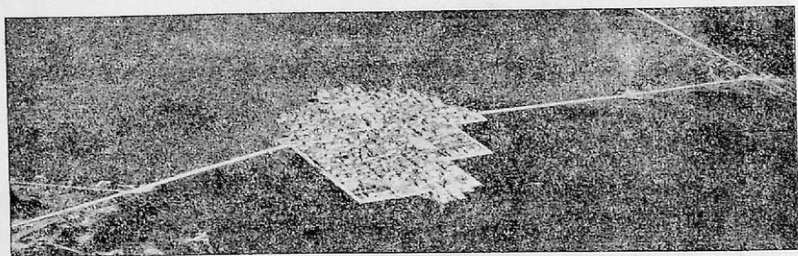
“Όπως εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἡ παραλία σχηματίζει πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους

Εἰς τὰ βόρεια μάλιστα ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως καὶ σχηματίζει ἕνα μέγαν κόλπον, τὸν **Ἀμβρακικόν**. Ἔτσι ἀποχωρίζεται μία μεγάλη χερσόνησος, ἡ **Ἀκαρνανική**, ἡ ὁποία ἀπολήγει εἰς τὸ Ἀκρωτήριον **Ἄκτιον**.

Ὁμοιος κόλπος ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ὁ **κόλπος τοῦ Μεσολογγίου**. Αὐτὸς εἶναι ἀβαθής, διότι ὁ Ἀχελῷος ἄλλοτε ἐχύνετο εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐγέμισε μὲ ἄμμους καὶ χώματα. Σήμερον ὁ ποταμὸς ἐκβάλλει δυτικώτερον εἰς τὸ Ἰόνιον· τὸ θαλάσσιον ὅμως ρεῖμα μεταφέρει μέγα μέρος τῆς ἄμμου ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ ἀποθέτει ἐμπρὸς εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου. Ἔτσι σχηματίζονται ἐκεῖ στενόμακροι νησίδες, αἱ ὁποῖαι φράσσουν τὸν κόλπον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν μεταβάλλουν εἰς λιμνοθά-

69. Ψαράδικη καλύβα (πελάδα) εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου.

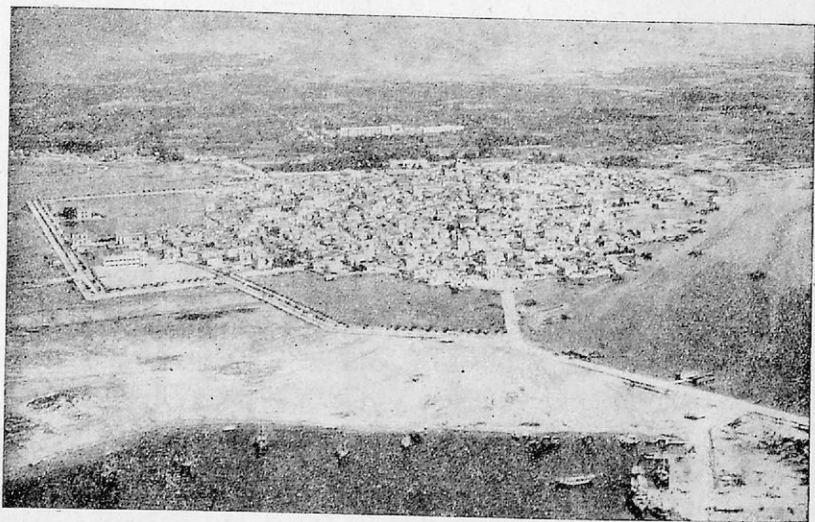
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπερ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

70. Τὸ Αἰτωλικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα τῆς λίμνης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

λασσάν. Δι' αὐτὸ καὶ πολὺ μικρὰ πλοῖα δὲν ἔμπορουν νὰ εἰσπλεύσουν ἐκεῖ. Εἶναι ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα αὕτη ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα ἰχθυοτροφεῖα μας. Μὲ καλαμωτὰς εἰ-

ναι χωρισμένη εἰς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εἰς τὰ ὅποια εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια (κέφαλοι, λαυράκια, τσιπούρες). Εἶναι δὲ φημισμένον καὶ τὸ αὐγοτάραχον, ποῦ ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθὲς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυσκαί. Ἐκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἐξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἅλας, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικὴν. Δι' αὐτό, ἂν καὶ τὸ ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμάτο

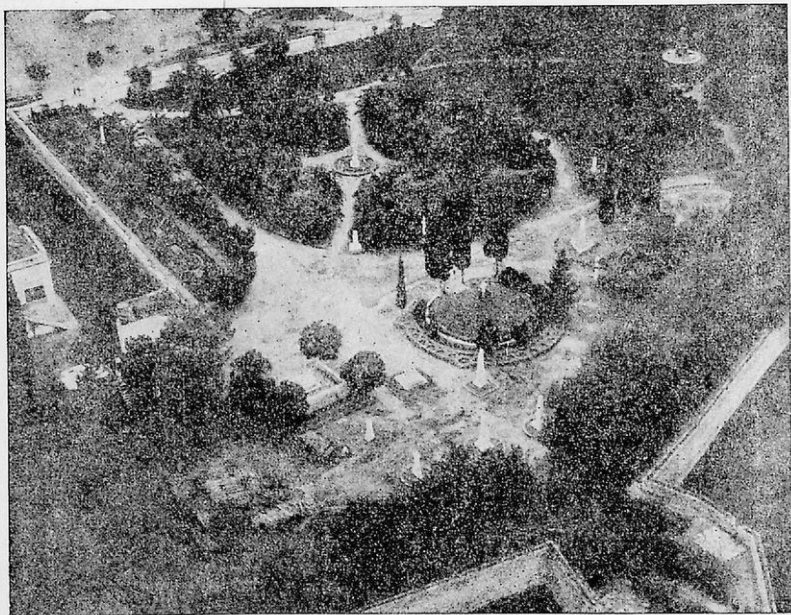

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπερ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

71. Τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ ἀεροπλάνου.

ἀπὸ ἑλλ. ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἑνδοξον **Μεσολόγγι** (10 000 κάτ.) καὶ τὸ **Αἰτωλικόν** (4000 κάτ.). Οἱ κάτοικοι τῶν ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλίειαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἁλάτος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου Ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικὰ τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος λόρδου Βύρωνος.

Ὅπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοὶ καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεῖα λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιότεραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπogr. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

72. Τὸ Ἡρῶν, τόπος κατάφυτος ἔξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένα τὰ ὀστά τῶν ἡρώων, ποὺ ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἐξοδον, τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

Γ'. ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμήμα ἔχει περισσοτέρας βροχᾶς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς εἶναι :

Μεσολόγγιον :	70	ἐκατοστὰ	τοῦ	μέτρου
Ἀγρίνιον :	90	»	»	»
Βόνιτσα :	100	»	»	»

Δι' αὐτὸ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Ὁ Ἄχελῶς (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέ-
ρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει
τὴν αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολ-
λὰς φορὰς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἄφθονον ἰλύν, τὴν ὁποίαν ἐκ-
φορτώνει εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἤνωσε τὰς Ἐχινάδας νήσους μὲ
τὴν ξηρὰν καί, καθὼς εἴπομεν, φράσσει ὅλον ἐν περισσότερον
τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογίου.

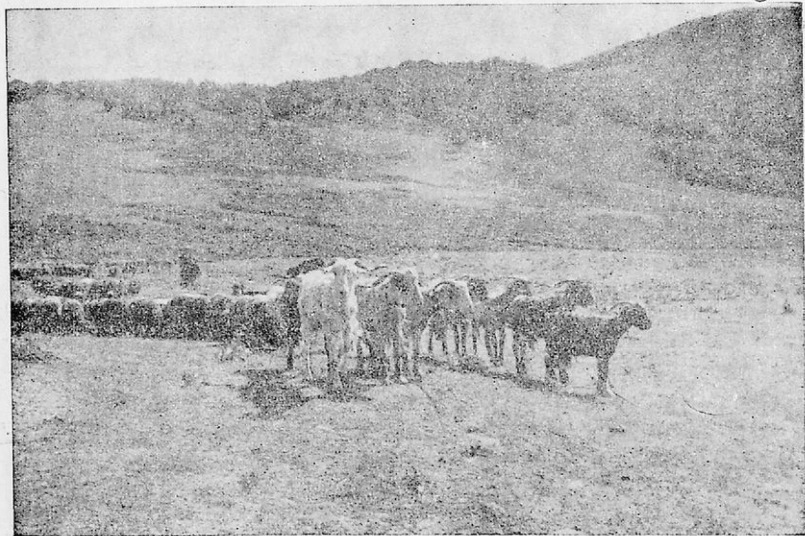
Καὶ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὐνοϊκώτερον
διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς.
Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὴν
κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, προφυλάσσει
τὴν δυτικὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους καὶ βορειο-
ανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς
Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς
τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιιεργεῖται καὶ ἡ
σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὐ-
φορον, ἐπεὶδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ.
Εἰς τὰ παραποτάμια μέρη ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβο-
σίτου καὶ τῶν ὀσπρίων. Ἀλλὰ τὸ κύριον προϊόν τῆς αἰτωλικῆς
πεδιάδος εἶναι ὁ καπνός. Οὗτος εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος
καὶ εὐρίσκει καλὴν ἀγοράν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐργοστάσια ἐπεξερ-
γασίας καπνῶν ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀγρίνιον, τὸ ὁποῖον εἶναι
κέντρον ὅλης τῆς περιοχῆς (15 000 κάτ.).

Αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῆς δυτικῆς καὶ τῆς κεντρικῆς
Στερεᾶς ἔχουν βαρὺν χειμῶνα. Αἱ πλούσιαι ὁμῶς βροχαὶ καὶ ἡ
ἄφθονος χιών, ἡ ὁποία πίπτει εἰς τὰ βουνά, βοηθοῦν τὴν ἀνά-
πτυξιν τῶν δένδρων. Δι' αὐτὸ μεγάλα δάση σκεπάζουν τὰ
πλάγια καὶ τὰς ράχεις τῶν βουνῶν. Τὰ δένδρα τῶν καὶ ἐδῶ

εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τῶν ὕψους τῆς ὄρεινης ζώνης. Ἐπικρατοῦν ἡ δρυς, ἡ ὀξύα καὶ ἡ ἐλάτη.

Ὅπου τὰ δάση εἶναι πολὺ πυκνά, ἐκεῖ οἱ δασονόμοι ὀρίζουν ποῖα δένδρα πρέπει νὰ κοποῦν, διὰ νὰ ἀραιώσῃ τὸ δάσος. Ἀπὸ αὐτὰ οἱ ὑλοτόμοι κατασκευάζουν δοκοὺς καὶ σανίδας διὰ τὴν οἰκοδομίαν καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιπλῶν. Τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ξύλευσις. Ἀπὸ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἔχουν ξύλα καὶ κάρβουνα διὰ

73. Γυρισμός εἰς τὸ μαντρί.

καύσιμον ὕλην. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν λείπουν οἱ κατάλληλοι δρόμοι, οἱ κάτοικοι δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅσον πρέπει τὰ δάση τῶν.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀχελφῶς· ρίπτουν δηλαδὴ τὰ ξύλα εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἀφήνουν νὰ τὰ παρασύρῃ τὸ ρεῦμα. Αὐτὸ τὰ φέρει κάτω, εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Εἰς τὴν **Ἀκαρνανίαν** (κοινῶς Ξηρόμερον), ἡ ὁποία εἶναι

πλησίον της θαλάσσης καὶ ἔχει κλίμα ὑγρὸν, ἐκτείνονται δάση βαλανιδέας. Ἐπειδὴ δὲ τὰ βαλανιδία εἶναι ἀρίστη τροφή διὰ χοίρους, πολλαὶ ἀγέλαι χοίρων τρέφονται εἰς τὰ Ἀκαρνανικὰ ὄρη καὶ εἰς τὸ Μακρυνόρος. Κέντρα τῆς κτηνοτροφίας αὐτῆς εἶναι ὁ **Ἀστακὸς** (4000), ἡ **Βόνιτσα** καὶ ἡ **Ἀμφιλοχία** (Καρβασαράς).

Ὡστε τὰ δάση δὲν στολίζουν μόνον τὰ βουνά, δὲν ἐξυγιαίνουν μόνον τὸν τόπον, ἀλλὰ φέρουν καὶ καλὸν εἰσόδημα εἰς μεγάλην τάξιν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρία ὁμῶς ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὀρεινῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομία· διότι τὰ ὀροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφήν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῶα. Ὅταν τὴν ἀνοιξιν τὰ χιόνια λιώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκή διὰ τὰ ποίμνια τῶν.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά, βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸ αἱ ὀρειναὶ περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιοτέρα κατοικημένοι καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦτα εἶναι: τὸ **Καρπενήσιον** (ὕψος 1000 μ.) εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, ἡ **Γρανίτσα** καὶ ὁ **Προυσσὸς** εἰς τὰ Ἀγραφα, τὸ **Λιδωργίκιον** (3000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ **Ἀστακὸς**, ἡ **Ἀμφιλοχία** καὶ ἡ **Βόνιτσα** εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Υ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τρεῖς νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας** με πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας· 2) τὸν **νομὸν Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος** με πρωτεύουσαν τὴν Λαμίαν· καὶ 3) τὸν **νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας** με πρωτεύουσαν τὸ Μεσολόγγιον.

δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφή τῆς ξηρᾶς	Ὅρη: Ἀγραφα, Τυμφρηστός, Κέραξ ἢ Βαρδοῦσα, Γκιώνα (2510 μ.), Παρνασσός, Ἔθρυς, Οἶτη, Καλλιδρομον, Ἑλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, Ὑμηττός, Αἰγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Ἀράκυνθος, Μακρονόρος, Ἀκαρνανικά ὄρη. Πεδεῖδες: τοῦ Σπερχεῖος, τῆς Κωπαΐδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ἑλευσίνος, τῶν Μεγάρων, ἡ Αἰτωλική.		
Ποταμοὶ	Σπερχεῖος, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὐηνος, Μόρνος.		
Λίμναι	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Ὀζηρός, Ὑλική, Παραλίμνη.		

Γεωργικὴ παραγωγή τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εὐβοίας) τοῦ ἔτους 1937	Εἶδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμε- ναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς
	Σιτηρὰ	2 500'000	1 175 000 000
	Ὕσπρια	200 000	95 500 000
	Λαχανικά, γεώμηλα κ. τ. λ.	104 000	257 500 000
	Καπνός, βάμβαξ κ. τ. λ. . .	500 000	750 000 000
	Ἀμπελοι	486 000	478'000 000
	Σταφίς	1 720	4 000 000
	Ἑλαιον	—	200 000 000
	Λεμόνια, πορτοκάλια, μαν- δαρίνια	—	28 000 000

Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἱπποὶ	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἰγες	Χοῖροι
	82 000	73 500	49 000	1 500 000	1 230 000	85 000

Διοικητική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας	6685	1 124 000	168	Ἀθῆναι 500, Πειραιεὺς 250, Ἐλευσίς 7, Μέγαρα 11, Θῆβαι 7, Λεβάδεια 13.
Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος	6390	214 000	38	Λαμία 15, Στυλὶς, Ὑπάτη, Ἀμ- φισσα, Γαλαξειδίον 3, Ἰλι- δωρίκιον 3.
Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀ- καρνανίας	7751	248 000	32	Μεσολόγγιον 10, Ἀργίριον 15, Ναύπακτος 3, Αἰτωλικὸν 4, Καρπενήσιον, Ἀστακὸς 4, Ἀμφιλοχία 3, Βόνιτσα.
Ὅλη ἡ Στε- ρεὰ Ἑλλάς	20 826	1 586 000		

Ἀσκήσεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῇς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρπενήσιον; — 2. Ποίαν ὁδὸν θ' ἀκολουθήσης, διὰ νὰ μεταβῇς γρηγορώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀργίριον; — 3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἑκτασίαν 6685 τ. χλμ. Ὁ πληθυσμὸς των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εὐρέθη 634 000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1 033 000. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς δύο ἀπογραφάς; — 5. Σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πυκνότητα. — 6. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί; — Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μὲ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. — ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΗΠΕΙΡΟΣ

1. *Εὔρε* εἰς τὸν *χάρτην* τὸ *ἀκρωτήριον* *Στυλος* (ἀπέναντι τῆς *Κερκύρας*) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ὁροθετικὴν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἑλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει;—2. Ποῖαι ὁροσειραὶ ὁρίζουν τὴν Ἑπειρον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν;—3. Ποῖα τὰ ὀνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; Σύγκρινε τὸ ὕψος των μὲ τὸ ὕψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου.—4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγίας τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει καθείς; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἀραχθὸς καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀῶς;—5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἑπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος;—6. Ποίαν μορφὴν ἔχει κατὰ τὸν *χάρτην* τὸ *ἔδαφος* τῆς Ἑπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν;—7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς *Στερεᾶς Ἑλλάδος* δυνατὸν νὰ ὁμοιάξῃ ἡ Ἑπειρος κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ *ἔδαφους* καὶ κατὰ τὰ *ὕδατα*;

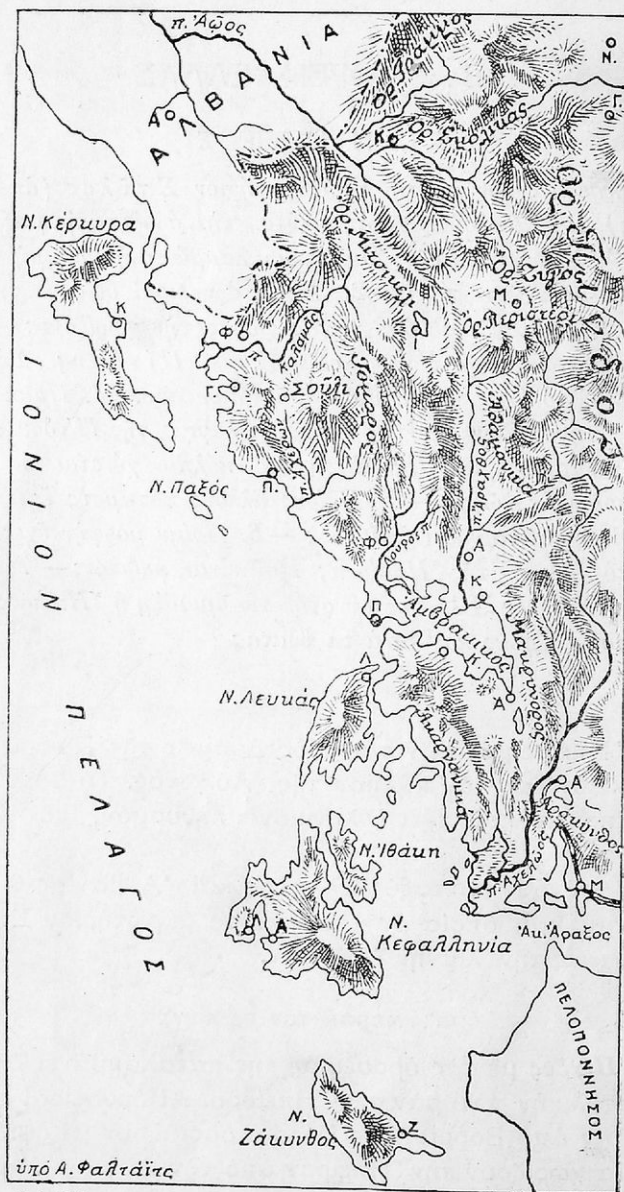
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἑπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἕως τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμῆμα της, ἃν καὶ ἔχει ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ὡς σύνορον μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στυλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς ὁροσειράς της καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἑπείρου. Αἱ ὁροσειραὶ της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον· ὁμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τεῖχη, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἑπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡμ-

74. Χάρτης της Ἠπείρου καὶ τῶν Ἰονίων Νήσων.

πορεί κανείς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχis τοῦ **Ζυγοῦ**. Ἡ ράχis αὕτῃ εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ ὄρη τῆς Πίνδου εἶναι ὕψηλά καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Δάκμος** ἢ **Περισιέρι**, **Ἀθαμανικά** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ἡπειρον. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Πάπιγγον**, **Μιταινέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Ὅροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξὺ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ **ὄροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων**, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερὰ σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὁποία λέγεται **Παμβῶτις**. Τὰ νερὰ τῆς χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θνάμιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ Ἡπειρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Ἀμβρακικὴν** ἢ **πεδιάδα τῆς Ἀρετῆς**.

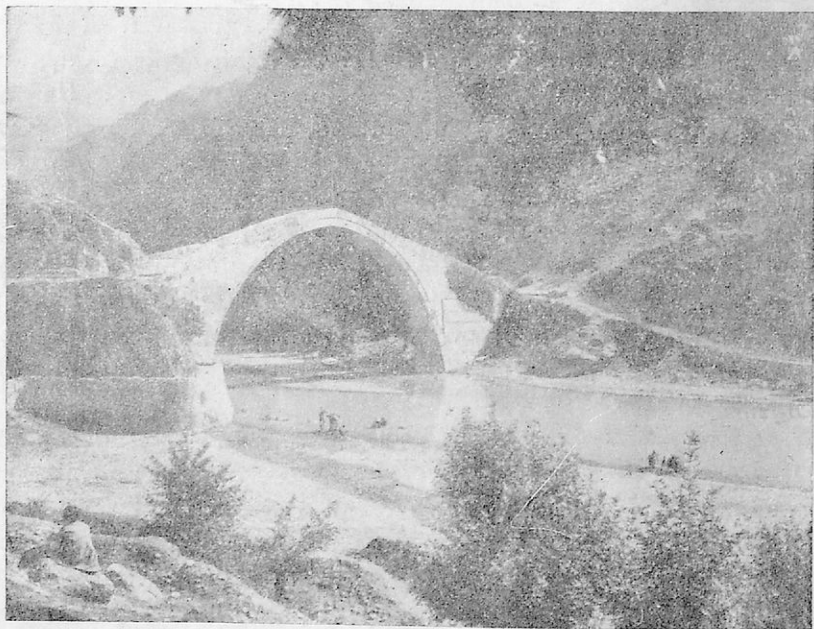
Ἡ Ἡπειρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. Ὅπως δὲ ἐκείνη, ἔτσι καὶ ἡ Ἡπειρος δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τώρα κατασκευάζεται μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὁποία θὰ συνδέσῃ τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς Ἡπείρου εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει μίαν μόνον ἀξιόλογον ὁδόν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἄν ἐξαирέσωμεν τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ἡ παραλία τῆς Ἡπείρου δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὁ λιμὴν τῆς

Πρεβέζης, καὶ βορειότερον εἰς τὴν Γουμένισσαν καὶ εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα.

Οἱ ποταμοὶ *Ἄραχθος* καὶ *Δοῦρος*, ἐκφορτῶνουν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χώματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐκεῖ λιμνοθάλασσαι (*Δογαροῦ*, *Τσουκαλιοῦ*), αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα.

(Φωτογρ. Μ. Χρονιάη)

75. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτης.

Δ'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὄρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον. — Τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικά ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἠπειρος δέχεται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνὰ τῆς ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς Ἠπεί-

Δοτ. Δοτ. Δοτ.

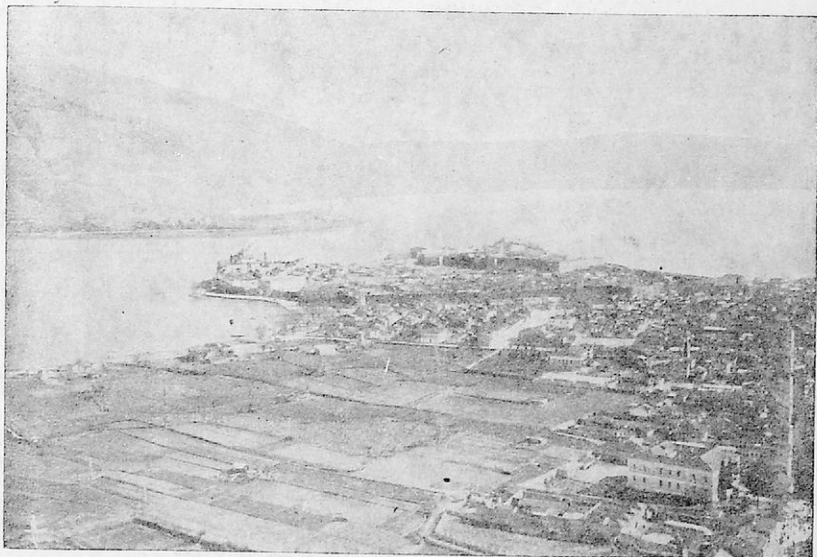
(Φωτογρ. Ι. Παπαρζόδου)

76. Ἡ κορυφή τοῦ ὄρους Λάκμου (Περιστέρη) ὕψ. 2292 μ.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρου είναι πολλοί καὶ ὀρμητικοί· τῶν περισσότερον μάλιστα καὶ-
ρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἤνοιξαν εἰς τὰ βουνὰ στενὰς καὶ βαθείας
χαράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερὰ κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ
Ἀχέρων μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχῶδη βουνὰ τοῦ

(Φωτ. Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

77. Τὰ Ἰωάννινα, ὅπως φαίνονται ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνον.

Σουλίου, τρέχει μὲ τόσην βοήν καὶ θύρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους
καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι μας
πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑψηλά, ὁ χειμὼν εἰς τὴν
ὄρεινὴν Ἠπειρον εἶναι τραχύς. Δι' αὐτὸ ἀναπτύσσονται ἐδῶ
τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρυς, ἡ ἐλάτη, ἡ ὀξύα
καὶ ἡ ὑψηλὴ πεύκη. Δασώδης εἶναι προπάντων ἡ περιοχή τῆς
Κονίτσης, ὅπου τὰ 35% τοῦ ἐδάφους εἶναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ
Ζαγοροχώρια. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ

δρως. Οί κάτοικοί των, καθώς και τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπό τήν ὑλοτομίαν καί ἀπό τήν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλοτε ἐξενιτεύοντο εἰς μακρινοὺς τόπους.

Ἐκεῖ προώδευον εἰς τὸ ἐμπόριον καί ἐπλούτιζον, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν Πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καθώς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τσοῖτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφῆκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος. Ἀπὸ δωρεὰς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον

θωρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ «Ἀβέρωφ». Ἀπὸ δωρεὰς τοῦ Τσοῖτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὁροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὀπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὁροπεδίου, εἰς τὰς ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης, εἶναι κτισμένα τὰ **Ἰωάννινα** (20 000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρῶνονται ὁδοὶ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι' αὐτὸ τὰ Ἰωάννινα συγκεντρῶνουν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου. Ἐχουν δὲ καὶ μίαν περίφημον σχολήν, τὴν Ζωσι-

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμνιά τῶ ζῶν νομαδικήν.

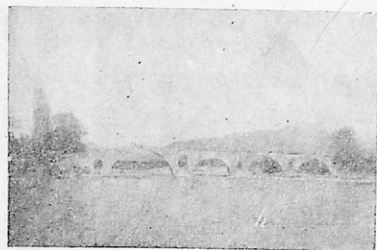
79. Σαρακατσάνισσες μετὴν ρόκαν.

μαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὅποιαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δου-

λείας ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδάσκαλοι. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοϊκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτήν. Τέλος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ διαβόητος τύραννος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασσᾶς.

Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλίμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εὐδοκιμεῖ ἐκεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὰς ἐλώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὄρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ *Φιλιᾶται* καὶ ἡ *Παραμυθιά* πλησίον τοῦ ὄρμου τῆς Γουμενίσσης, ἡ *Πάργα* καὶ τὸ *Μαργαρίτιον* νοτιώτερον. Πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ *Σουλίου*. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἔζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὀρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὀρεινῆς Ἠπείρου εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἰγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς στάνης (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἐξαγωγή αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας.

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἄρτης.
— Οἱ ποταμοὶ Ἄραχθος καὶ Λοῦρος μὲ τὰ χώματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχ-

μάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εὐφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὕτη εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας παράγει δὲ καὶ σιτηρά, ἰδίως ἀραβόσιτον καὶ καπνόν. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη σχηματίζονται πολλὰ ἔλη, ἐπικρατεῖ εἰς [τὴν] πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τώρα γίνονται

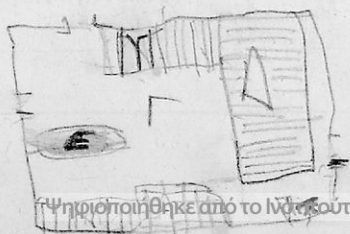
ἐκεῖ μεγάλα ἐργασίαι, διὰ νὰ κανονίσουν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ νὰ ἀποξηράνουν τὰ ἔλη.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: ἡ **Ἄρτα** (8 000 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μετὰ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὡραίαις βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς, ἡ **Φιλίππιδας** πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ **Πρέβεζα** (10 000) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις αὕτη ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτίας Ἑπείρου· διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶν τῆς Φιλίππιδας εἶναι τὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ στρατὸς μας μετὰ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἡλευθέρωσε τὰ Γιάννενα.

3. Ἡ βόρειος Ἑπείρος. — Τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἑπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑπείρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώρας οὔτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν βόρειον Ἑπείρον ὁ στρατὸς μας τὴν ἡλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νότιον Ἑπείρον. Οἱ Βορειοηπειῶται μάλιστα ἠγωνίσθησαν καὶ μόνοι τῶν γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν. Ἄλλ' αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἑπείρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εὐρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἑπείρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν **Ἄρτης** μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν· 2) τὸν νομὸν **Πρέβεζης** μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν **Ἰωαννίνων** μετὰ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· καὶ 4) τὸν νομὸν **Θεσπρωτίας** μετὰ πρωτεύουσαν τοὺς Φιλιάτας.

Γενική Διοίκηση

Διοίκηση

Κ = Κοινότητα

Ποσό

Γ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφή τοῦ εδάφους	Ὁ ρητὴ Βόιον, Σμόλικας (2630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθανικά, Πάτιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμέρτζικα, Κεραυνία. Ὁ ροπέδιον: Ἰωαννίνων. Πεδιὰς Ἀμβρακική ἢ τῆς Ἀρτης.
Ποταμοὶ	Ἀραχθος, Λοῦρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμάς, Ἀῶος.
Δίμναι	Παμβῶτις.

Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1937	<i>Εὔδη καλλιεργεῖας</i>	<i>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>
	Σιτηρὰ	830 000	364 000 000
	Ὄσπρια	37 000	27 000 000
	Λαχανικά, γεώμηλα κ.τ.λ.	33 000	47 000 000
	Καπνός, βάμβαξ	20 000	25 000 000
	Ἀμπελοι	58 000	41 000 000
	Πορτοκάλια	—	27 000 000

Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1937	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>Ἰπποὶ</i>	<i>Ἡμίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἶγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
	75 000	26 500	10 500	858 000	570 000	13 000

Νομοὶ	<i>Ἐπιφάνεια εἰς τ. γλμ.</i>	<i>Πληθυσμὸς ἐν ὅλῳ κατὰ τ. γλ.</i>		<i>Σπουδαιότεραι πόλεις</i>
Ἰωαννίνων	5065	155 000	30	Ἰωάννινα 20, Κόνιτσα, Μέτσοβον.
Ἀρτης	1741	60 000	34	Ἄρτα 8.
Πρεβέζης	1153	75 000	65	Πρέβεζα 10, Φιλιππιάς.
Θεσπρωτίας	1592	62 000	39	Φιλιάται, Παραμυθία, Μαργαρίτιον.
Σύνολον	9551	352 000		

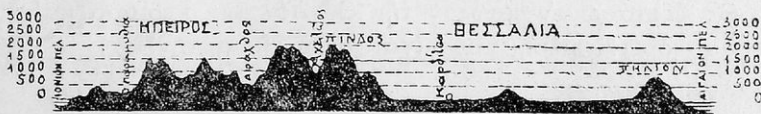
Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἓν σχεδιογράφημα τῆς Ἑπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποίαν ὁδὸν θ' ἀκολουθήσης, ἂν ταξιδεύσης ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ἰωάννινα ; — 3. Εὔρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἑπείρου καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Η ΘΕΣΣΑΛΙΑ

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὐρίσκεται ἡ Θεσσαλία ; — Ποῖα ὄρη περιβάλλουν ὁλόγυρα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χειρσόγησον ἀποχωρίζει πρὸς ἀνατολὰς ; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί του ; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον ; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος ; — 6. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισσαν, τὰ Τρίκκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλον, τὴν Ἐλασσόνα καὶ ὅρισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὄθρυν ἕως τὰ ὄρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὄρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλη σειρὰ ὀρέων (Ὀλυμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. Ὡστε ὄρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς.

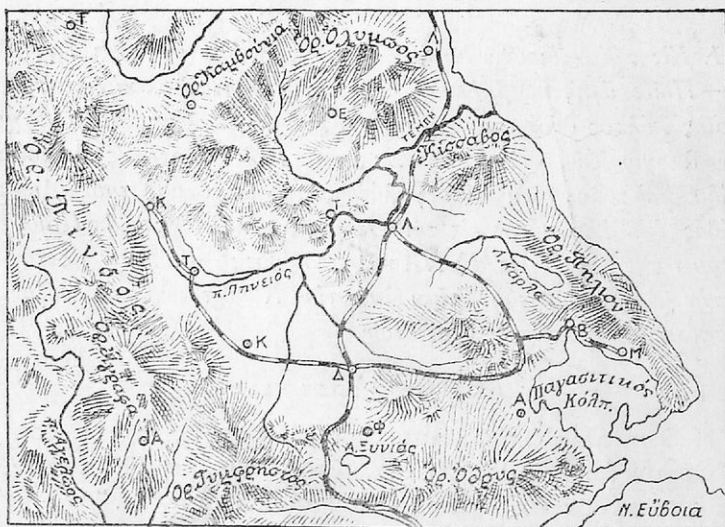

81. Κάθετος τομή Ἑπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ πρὸς Α.

Ἡ Πίνδος ὑψώνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἑπείρου. Ἐπίσης τὰ ὄρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὀρεινοὶ ὅμως βραχίονες, οἱ

όποιοι την περιβάλλουν από Βορρά και από Νότου, αφήνουν χαμηλές διαβάσεις. Δι' αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς Νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχίζεται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνόσειράν. Αὕτῃ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν *πεδιάδα τῶν Τρικάλων* καὶ τὴν *πεδιάδα τῆς Λαρίσης*.

ὑπὸ Α. Φαλταίτη

82. Χάρτης τῆς Θεσσαλίας (Κλίμαξ 1 : 2 000 000).

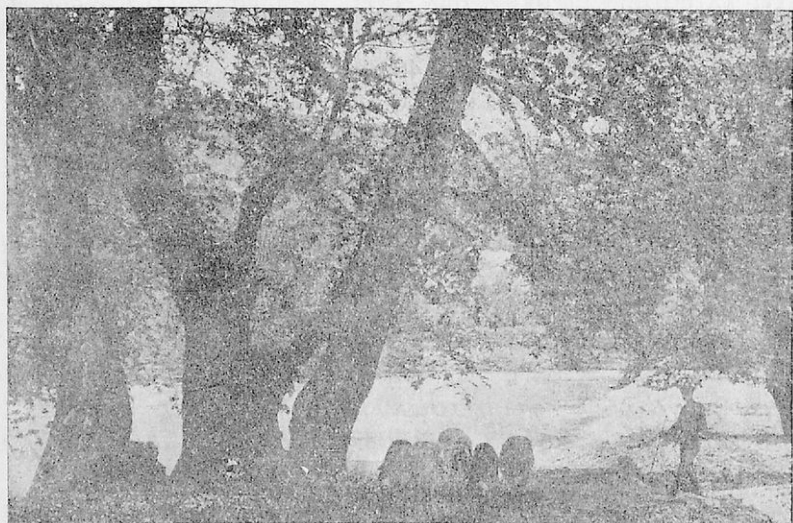
Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ ὄρεινά μέρη, πού εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην· διότι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ ὅποια τώρα μαζεύονται ὅλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Πηνειοῦ**, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἀλλ' ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἄρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἕως τὸ

χαμηλότερον σημείον, πού ἦτο μεταξύ Ὀλύμπου καὶ Κισσά-
βου, ἤρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν· με-
τὴν δύναμιν δὲ πού ἔχουν τὰ νερά ὅταν τρέχουν, ἀπέφαγαν
ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς βράχους καὶ ἐσχημάτισαν τὴν ὥραίαν
κοιλάδα τῶν Τεμπῶν. Ἔτσι ἡ Θεσσαλικὴ λεκάνη ἄδειασεν
ἀπὸ τὰ νερά.

Ἡ πεδιάς λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας ἦτο κάποτε λίμνη καὶ
φυσικὰ τὰ νερά ἔχουν ἀποθέσει εἰς αὐτὴν πόλιν χῶμα. Τὸ

(Φωτογρ. Ν. Ζαγοράφου)

83. Τὰ Τέμπη. Ὡραία πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ.

χῶμα αὐτὸ εἰς τὸ δυτικὸν λεκανοπέδιον (πεδιάς Τρικκάλων
καὶ Καρδίτσης) εἶναι μαῦρο, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωπαΐδα· διότι
τὰ νερά μετέφερον ἄφθονον φυτόχωμα ἀπὸ τὰ γύρω δασω-
μένα βουνά.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὅμως λεκανοπέδιον (πεδιάς Λαρίσης)
τὸ ἔδαφος εἶναι ἀπὸ κοκκινόχωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τόσο
εὐφορον. Δι' αὐτὸ μία γεωργικὴ οἰκογένεια, διὰ νὰ ζήσῃ ἐκεῖ,

χρειάζεται πολύ περισσότερα στρέμματα από ό,τι χρειάζεται μία οικογένεια εις την πεδιάδα των Τρικκάλων.

Καί τώρα ακόμη, έπειδή αϊ όχθαι του Πηνειου δέν είναι ύψηλαί, ό ποταμός πολλές φορές πλημμυρίζει και μεταβάλλει την πεδιάδα εις άπέραντον λίμνην· και λιπαίνει μέν την γην με την ίλύν, που αφήνει, αλλά συχνά καταστρέφει τὰ σπαρτά.

Καθώς είδομεν, τὰ βουνά της παραλίας αποκλείουν την Θεσσαλικήν πεδιάδα από την θάλασσαν. Δι' αυτό ή πεδιάς έχει κλίμα ήπειρωτικόν, δηλ. έχει χειμώνα πολύ ψυχρόν και θέρος πολύ θερμόν. Τό θερμόμετρον κατά τό θέρος δεικνύει μερικὰς φορές και άνω των 40 βαθμών.

Τοιοῦτο κλίμα είναι κατάλληλον διά την καλλιέργειαν των δημητριακών. Πράγματι ό σίτος, ή κριθή, ό άραβόσιτος εύδοκιμούν πολύ εις την Θεσσαλικήν πεδιάδα, καθώς και τὰ γεώμηλα και ό καπνός. Εις την πεδιάδα των Τρικκάλων, ή όποία έχει περισσότερα νερά, επικρατεί ή καλλιέργεια του άραβοσίτου, των όσπρίων και των λαχανικών. Εις την πεδιάδα της Λαρίσης επικρατεί ό σίτος.

Πολλήν καταστροφήν εις τὰ σπαρτά φέρει συχνά ένας άνεμος τοπικός, ό λίβας· δηλαδή άνεμος δυνατός φυσά από τὰ γύρω βουνά· όσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται και γίνεται καυστικός και επιβλαβής εις τὰ φυτά. Δι' αυτό όσον πρωιμώτερα ώριμάζει ό σίτος, τόσον όλιγώτερον κινδυνεύει από τόν άνεμον αυτόν.

"Αλλοτε ό θερισμός εγίνετο μόνον με τό δρέπανον και έχρειάζοντο πολλαί χιλιάδες έργατών, διά νά θερίσουν τόν άπέραντον κάμπον. "Όταν ή έσοδεία ήτο καλή, δέν έπρόφθαιναν νά συνάξουν τόν καρπόν και τὰ δεμάτια πολλάκις έσάπιζαν εις τὰ άλώνια.

Σήμερον ύπάρχουν θεριστικαί μηχαναί και με αυτές ό θερισμός γίνεται και γρηγορώτερα και εύθηνότερα. 'Υπάρχουν και άλωνιστικαί μηχαναί, με τὰς όποιás τό σιτάρι χωρίζεται από τό άχυρον και από τὰ σκύβαλα. Τέλος με άλλας μηχανάς όργώνουν και σπείρουν καλύτερα. Τώρα και τὰ χωράφια οί γεωργοί δέν τὰ αφήνουν πλέον χέρσα, αλλά τὰ δυνα-

μώνουν με λιπάσματα. "Ετσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν τῶν καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ **Ἀλμυροῦ** εὐδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ **Τυρνάβου** καὶ τῆς **Καλαμπάκας** ἡ μόρεα. "Ωστε τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

"Αλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτῆμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτῆματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεξημίωσε τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικοὺς.

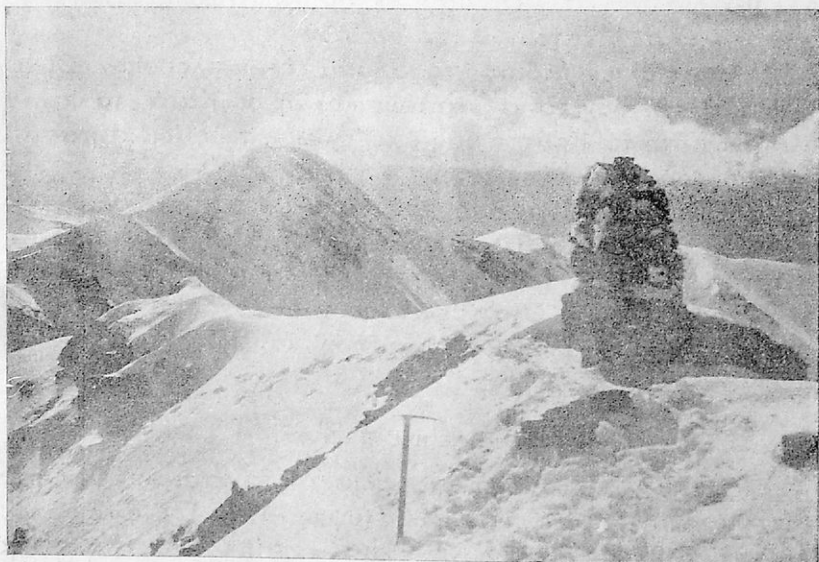
Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' ἔχει πολλὰ ἔλη. Τώρα τὸ Κράτος ἀγωνίζεται ν' ἀποξηράνη τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. "Όταν τελειώσουν αἱ ἐργασίαι αὐταί, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν θ' αὐξήσῃ καὶ ὁ τόπος θ' ἀπαλλαγθῇ ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **"Όλυμπος**, τὸ ὑψηλότετον ὄρος τῆς Ἑλλάδος (ὕψος 2918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ τὰ χιόνια δὲν λιώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὥς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ ὀξύας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὄρους, ἐνῶ εἰς τὰς γυμνάς κορυφὰς τοῦ ἔχουν τὰς φωλεὰς τῶν οἰᾶετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια τῶν οἰ περιφῆμοι κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνὰ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσια βοσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποίμνια τῶν. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλὰ.

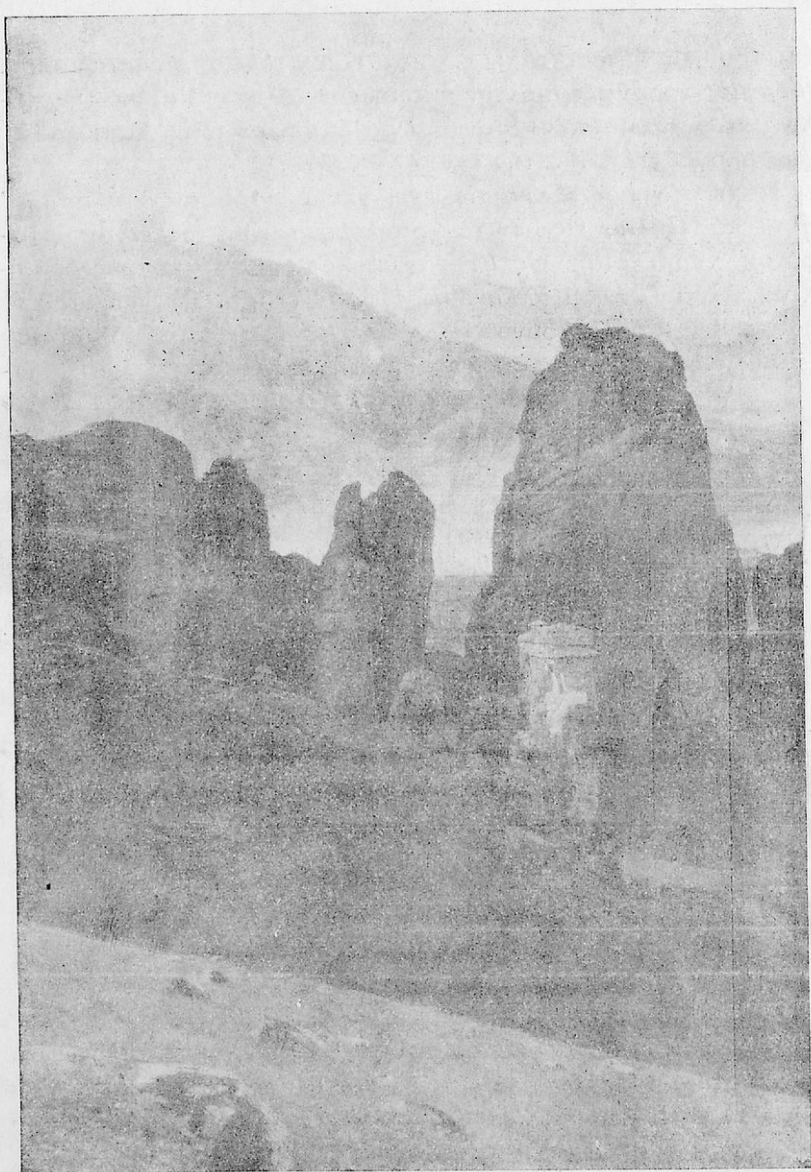
Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὕψηλοί καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχον ἄλλοτε 21 βυζαντινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποῦ

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη.

εἶναι ἑπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγένετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὅποιον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀνεβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκαλισθῇ εἰς τὸν βράχον.

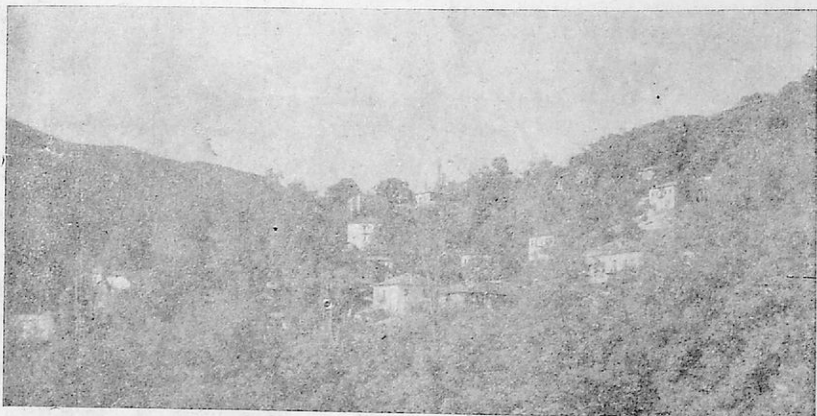
Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἐγνυᾶς, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἀμπελάκια, ποῦ εἶναι εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὠνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλὰ τῶν ἀμπέλια. Τὴν φήμην τῶν ὅμως τὰ Ἀμπελάκια τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα

85. Τὰ Μετέωρα.

ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ ὅποῖος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὠραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα. Δι' αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον ἀπὸ ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασέας καὶ ἄλλα ὁπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν 24 μεγάλα καὶ ὠραιότατα χωρία (Μα-

86. Ὁ Κισσός, ἐν ἀπὸ τὰ ὠραῖα χωρία τοῦ Πηλίου.

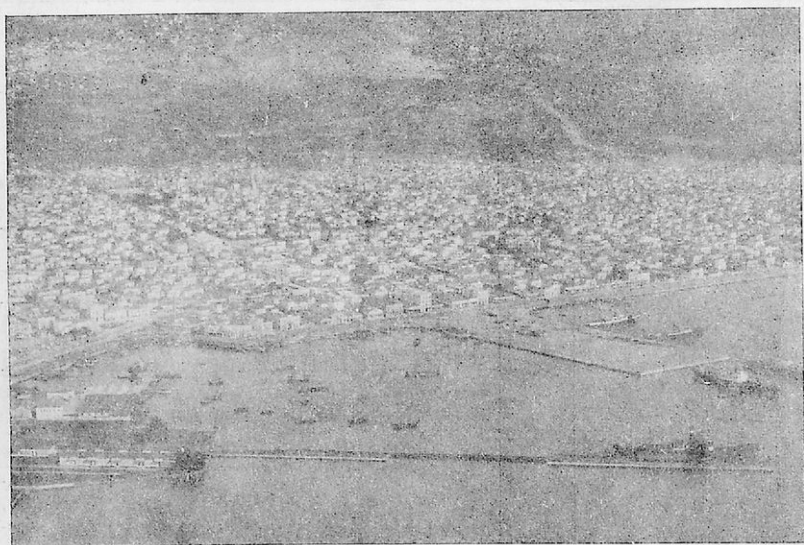
κρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ θεσσαλικά προϊόντα, εἶναι ἡ **Δάρισα** (25 000 κάτ.), τὰ **Τρίγκαλα** (20 000), ἡ **Καρδίτσα** (15 000), ὁ **Βόλος** (42 000), ὁ **Ἀλμυρὸς** (6000), ὁ **Τύρναβος** (7 000), ἡ **Ἐλασσὼν** καὶ ἡ **Καλαμπάνα** (3 000).

Ἡ **Δάρισα** εὐρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἀλλ' ὁ **Βόλος**, ἂν καὶ εἶναι

νέα πόλις, απέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν· διότι ἔχει ὠραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαϊότερας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας. Εἶναι πόλις ὠραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσιά του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τσιμέντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυ-

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμὴν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

σμάς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις **Βελεστίνον**, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον της ὄνομα λέγεται **Φεραί**. Εἶναι πατρίς τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

Ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἀλλ' ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπόρου**. Αὕτῃ ἦτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μὲ τὴν ὁποίαν ἠλευθερώθη ἡ δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὀκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν **νομὸν Λαρίσης** μὲ πρωτεύουσαν τὴν **Λάρισαν** καὶ 2) τὸν **νομὸν Τρικκάλων** μὲ πρωτεύουσαν τὰ **Τρίκκαλα**.

Σ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Γεωργικὴ παράγωγή τῆς Θεσσα- λίας τοῦ ἔ- τους 1937	Εἶδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Ἀξία τῆς παρα- γωγῆς εἰς δραχμὰς
	Σιτηρὰ	2520 000	1 425 000 000
	Ὅσπρια	194 000	95 000 000
	Λαχανικά, γεώμηλα	110 000	125 000 000
	Καπνός, βάμβαξ	280 000	300 000 000
	Ἀμπελοι	104 000	49 000 000

Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1937	Βόες καὶ ἀγέλαδες	Ἰπποὶ	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	110 000	62 500	18 500	1 400 000	630 000	57 000

Νομοὶ	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλ.	
Λαρίσης	7620	300 000	40	Λάρισα 25, Βόλος 42, Ἀλμυ- ρός, Φάρσαλα, Βελεστίνον, Ἀγυΐα, Τύρναβος 7, Ἐλασ- σών, 49 110 000
Τρικκάλων	5865	240 000	41	Τρίκκαλα 20, Καρδίτσα 15, Καλαμπάκα 3.
Σύνολον	13 485	540 000		

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριωτέρας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α') ἀπὸ τὴν Λάρισαν καὶ β') ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίαις πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διατί ἡ Θεσσαλία ἔχει ἓνα μεγάλον ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλοὺς; — 5. Σύγκρινε τὴν παράγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας ποὺ ἐξετάσαμεν.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὄρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποῖα χώρα εὐρίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὄριον μετὰ αὐτῆς; — 3. Ποῖοι μεγάλοι ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β πρὸς Ν καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 4. Εὔρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν δροθετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Ἀπὸ ποῖαν ἑλληνὴν λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποῖας κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α') μετὰ τὰ ἄλβανικὰ καὶ β') μετὰ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα; — 5. Ὀνόμασε τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας. — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμούς της ἔχουν τὰς πηγὰς των ἐντὸς τῆς ὁροθετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυντέρας λίμνας. — 8. Ὀνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποῖας πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἤμπορεῖς νὰ ταξιδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ.

Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου ἀπὸ τὴν Πίνδον, ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὄριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ρῖλον** ὄρος. Ἀλλ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος της τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μετὰ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμὰι τῶν ὀρέων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατῴκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἀλλὰ πρὸ 16 ἐτῶν ἐγένεν ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μετὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας ἦλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν πρὸ πάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν

εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ἐπύκνωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει ἄνω τοῦ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ψυχῶν.

Δύο ὁροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν δυτικὴν, τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

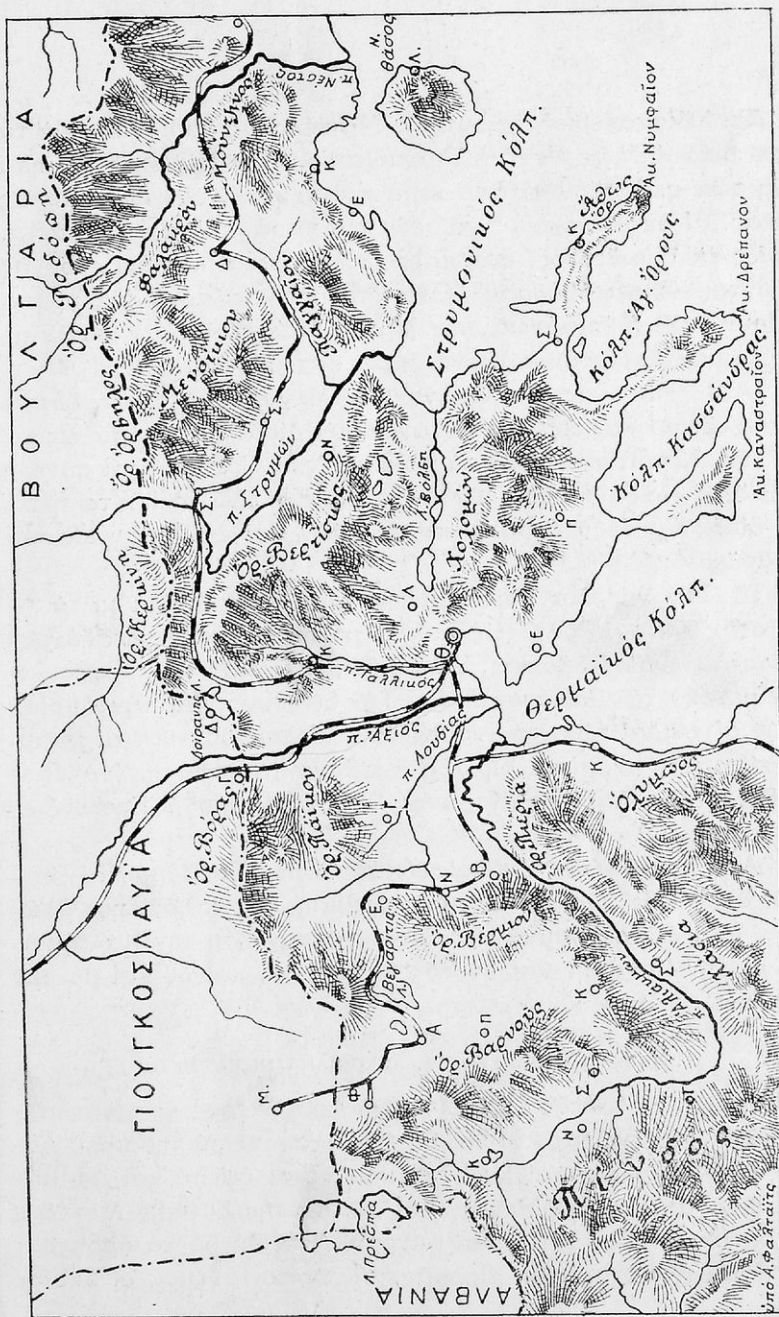
Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, [ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὀρεινὴ. Τὰ ὄρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὄρη **Βαρνοῦς** (Περιστερί), **Σινιάτισκον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ ὄρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2000 μ.

Μεταξὺ τῶν ὁροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἑξῆς λεκανοπέδια: 1) Ἡ **λεκάνη τῆς Βευγηίδος ἢ τῆς Πρέσπας**, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὅλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ὁρεσιτιάδος**, ὅπου εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.)· καὶ 3) ἡ **λεκάνη τοῦ ἄνω Ἀλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εὐρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἑξῆς: 1) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας ἢ τοῦ Μοναστηρίου** (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὁποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εὐρίσκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ἑορδαίας ἢ τῆς Πτολεμαΐδος**, ὅπου εἶναι ἡ **Βεγορτίτις ἢ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου** καὶ ἡ **λίμνη τοῦ Ἀμυνταίου**· καὶ 3) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης**.

88. Χάρτης της Μακεδονίας υπό κλίμακα 1:2000 000.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ὁμοιάζουν με τὰ Ἀρκαδικά. Ὅπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη τῶν σκεπάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ὠραιοτάτας λίμνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρῶτα νερὰ καὶ πολλὰ ψάρια. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπα καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. Ὅταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μετὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερὰ κατέρχονται.

Ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατῶρθωσαν ν' ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἰόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἤνοιξαν δίοδον μετὰξὺ Βερμίου καὶ Πιερίων καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἀλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μετὰξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὐταὶ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μετὰξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δὲ τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ διευθύνονται ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὁδὸς Λαρίσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, ὁδὸς Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

Ἀπὸ τὴν δίοδον, ἡ ὁποία ὑπάρχει μετὰξὺ Βόρα καὶ Βερμίου, διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης - Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ πρόκειται νὰ συνδέσῃ τὴν Καλαμπάκαν μετὴν Κοζάνην καὶ μετὸ Ἀμύνταιον, καθὼς καὶ μετὴν Βέροian.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εὐρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς Δυσμὰς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὀροπέδιά της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι

τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνους χιόνας. Ἔνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὀροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτονται συχνὰ αἱ συγκοινωνίαι. Ὡστε ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὅμως, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὀροπεδίων, δὲν εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ δυτικὴ Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση τῶν ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρυς, καστανέας, ὀξύας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πευκά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὀρεινῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῷα: ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριόχοιροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

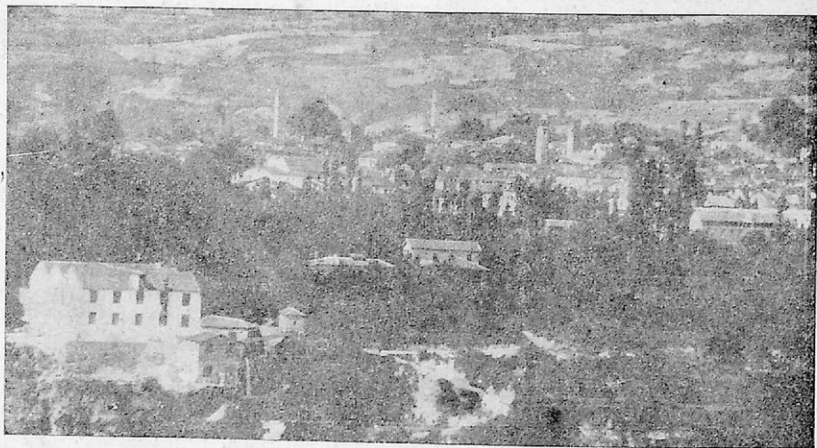
Τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μικρὰ ζῷα. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς **Βλάστης**, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ **Καταφυλίου**, τῆς **Σιατίστης** καὶ τῶν χωρίων τῶν **Γρεβενῶν**.

Εἰς τὰ ὀροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελουργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς **Πτολεμαΐδος** (Καϊλαρίων) καὶ τῆς **Φλωρίνης**, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸ κρασί τῆς Σιατίστης.

Ἀπὸ τὰ ὀπωροφόρα εὐδοκιμοῦν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εὐδοκιμεῖ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

Ἐπειδὴ ἡ δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινὴ, δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὴν, εἶναι μικραί. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ **Κοζάνη** (13 000 κάτοικοι), ἡ **Πιολεμαῖς** (7 000 κάτ.), τὸ **Ἀμύνταιον** (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (11 000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά**, ἡ **Σιάτιστα** (5 000) καὶ ἡ **Καστοριά** (10 000). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** καὶ **Βελδενδός**.

Ἡ **Κοζάνη** εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπου-

89. Φλώρινα.

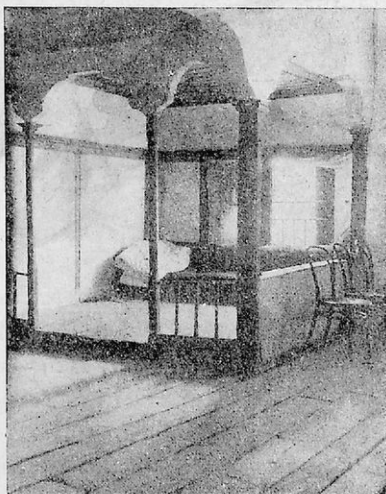
δαίων ὁδῶν : τῆς ὁδοῦ Λαρίσης - Ἀμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλίμα ὑγιεινὸν (ὕψόμετρον 730)· δι' αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁμοίως ἡ **Φλώρινα** εἶναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφερείας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ **Καστοριά** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν μικρὰν χερσόνησον, τὴν ὁποίαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ ὠραίους βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικά

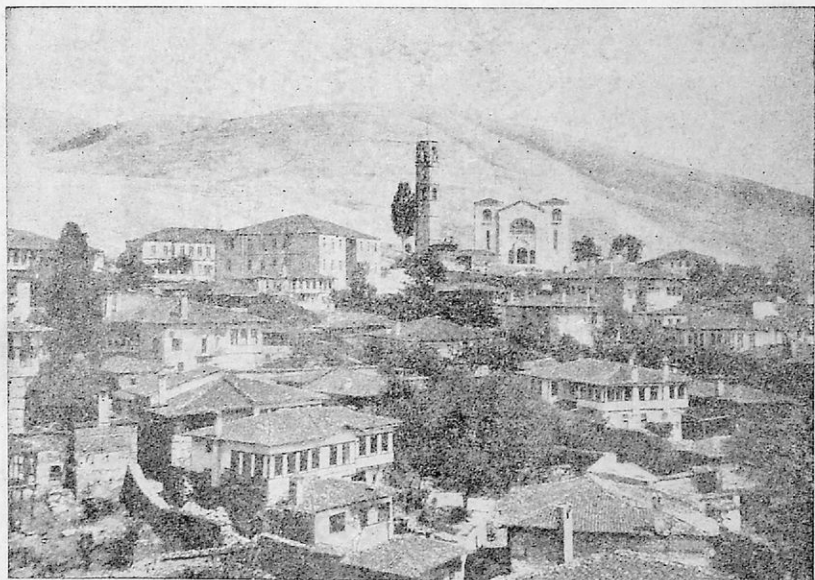
90. Καστορία.

σπίτια, προώδευσε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης εἶναι πολλὰ καὶ νόστιμα καὶ τὰ ψαρεύουν μὲ πλατιά μονόξυλα (πέρκες, αὐγοτάραχον). Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Σιάτιστα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελάς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἡ **Σιάτιστα** εἶναι κτισμένη εἰς ὕψος 950 μ., ἦκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικὴν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Καὶ αὕτη, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικά μὲ ὠραῖα ξυλόγλυπτα.

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ τῆς Καστορίας.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτιά**. Ἀλλ' αἱ πόλεις αὗται ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη.

92. Σιάτιστα.

β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

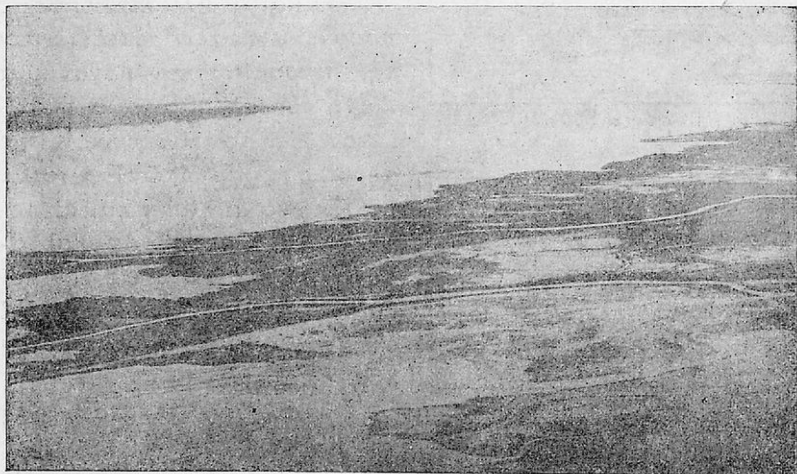
Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βερμίου ἕως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρὰν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Πάικον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ ὅποια διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς.

Ὅπως δεῖκνυει ὁ χάρτης, ἡ κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) τὸ **βαθύπεδον τῆς Θεσσαλονίκης**· 2) τὴν περίξ **ὄρεινὴν χώραν**· καὶ 3) τὴν **Χαλκιδικὴν χερσόνησον**.

Ἡ δυτικὴ παραλία τοῦ Θερμαϊκοῦ εἶναι ὁμαλὴ καὶ δὲν ἔχει λιμένας. Καλὸς φυσικὸς λιμὴν ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ βάθος

τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου: ὁ *λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης*. Ἄλλ' οἱ ποταμοὶ Ἀξιὸς καὶ Ἀλιάκμων μετὰς ἀφθόνους ὕλας, τὰς ὁποίας ἐκφορτῶνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των, θὰ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

93. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιοῦ. Εἰς τὴν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, μετὰ τὰ ὁποῖα χύνεται ὁ ποταμὸς εἰς τὴν θάλασσαν.

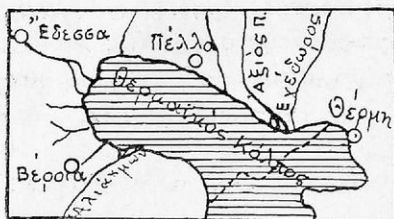
τοῦ λιμένος. Δι' αὐτὸ τελευταίως μετὰ τεχνικὰ ἔργα μετέθεσαν τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀξιοῦ δυτικώτερον.

Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔχει μικρὸν βάθος (20-30 μ.) καὶ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ ψάρια του, καθὼς καὶ ὁ Στρυμονικὸς κόλπος.

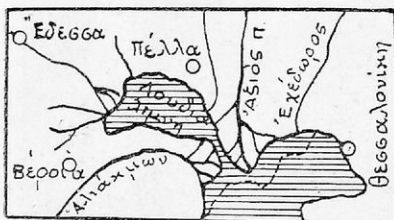
Β'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. ΤΟ ΒΑΘΥΠΕΔΟΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

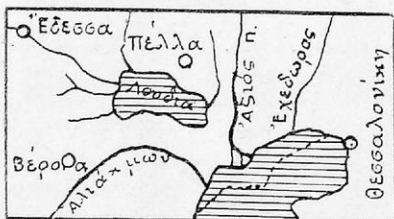
Τὸ μεγάλο αὐτὸ βαθύπεδον εἶναι δημιουργημα τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ καὶ Ἀλιάκμονος. Εἰς παλαιοτάτην δηλ. ἐποχὴν, ἑκατὸν περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἔφθανε βαθύτερον ἕως τὰ σημερινὰ Γενιτσά. Ἡ ἀρ-

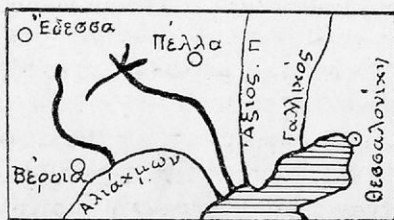
Περί τὸ 500 π.χ.

Περί τὸ 100 π.χ.

Περί τὸ 500 μ.χ.

Μετά τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα

94. Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος
ἄλλοτε καὶ τώρα.

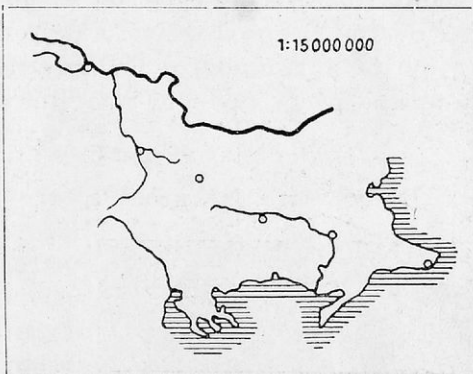
χαία Πέλλα, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια σφάζονται ἐκεῖ πλησίον, ἥτο παράλιος πόλις. Ἀλλ' ὁ Ἀεῖος καὶ ὁ Ἀλιάκμων μέ τὰς προσχώσεις τῶν ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία λίμνη ἐξηκολούθη νὰ σχηματίζεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιάδος, ἡ λίμνη τῶν Γενιτσῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ ποταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἀφηναν πολλὰ νερά εἰς τὴν πεδιάδα. Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκατοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικά ἔργα. Οἱ μηχανικοὶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν, ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξήραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας. Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυγας ὅλη αὕτη ἡ ἔκτασις ποτίζεται κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1250 000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργήσιμα. Ὅπου πρὶν ἐπρασίνιζαν στάσιμα νερά, ἐκεῖ τώρα ἡ γῆ σπείρεται καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἀγροὶ μὲ σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σησάμια, φυ-

τεῖται ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι καὶ λαχανικὰ καὶ ὀπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, ποὺ ἐξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ὁ κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ὁ Ἄξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν· διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. Ἔτσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου καὶ φθάνει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἄξιου: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεῖ ὁ ὀρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτὸ τὸ βαθύπεδον, ἂν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸ ἡπειρωτικόν· εἶναι ὅμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς τῆς ἡ περιοχῆ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμήμα τῆς πεδιάδος

95. Ὁ Ἄξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἓνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

είναι τὰ **Γενιτσά** (10 000), εἰς δὲ τὸ νότιον τμήμα, τὸ ὁποῖον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ὁ **Γιδᾶς**. Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλουκιοῦ φοροῦν ὠραίαν μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲ ὑψηλὸν κεφαλόδεμα ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γενιτσά εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γενιτσῶν εἶχον ὀχυρωθῇ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι πού ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

2. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνά τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάικον, Πιέρια) εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς μὲ ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸ οἱ πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

(Φωτογρ. Ὁδοιπ. Συλλόγου)

96. Καταρράκτης Ναούσης.

ὁμως φημίζονται περισσότερον διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχα-

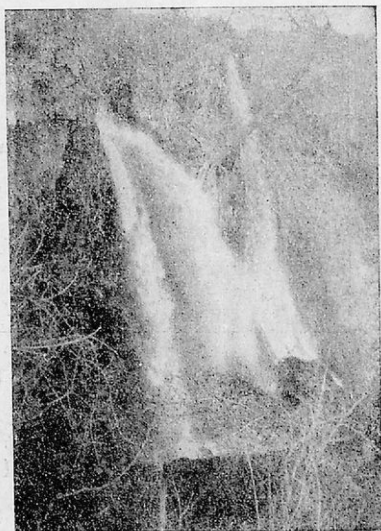
Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὠραῖαι πόλεις: ἡ **Βέροια** (15 000 κάτ.), ἡ **Νάουσα** (11 000) καὶ ἡ **Ἑδεσσα** (13 000). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά της προϊόντα· ἡ Ἑδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ σταφύλια της, ἡ Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ἡ Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καὶ τὰ λαχανικά της. Καὶ αἱ τρεῖς

νίας των, διὰ τὰ νήματα καὶ τὰ ὑφάσματα των, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐφάμιλλα μὲ τὰ εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαὶ πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσια των.

Ὑψηλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ μηχαναὶ τῶν ἐργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἄλλοι, μὲ τὸν ἀτμὸν, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὕψους. Ὁ Ἑδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἕξ ὠραίους καταρράκτας. Ὅπως ὑπελόγισαν, μὲ τὴν δύναμίν των θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἠλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Ἑδεσσα** εὐρίσκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὰ ὄρη Βέρμιον καὶ Βόραν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μὲ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται ἀπὸ αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι ὀχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἑδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιότατη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (10 000 κάτ.) ἔχει μεγάλο ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων. Διότι ἡ περιοχὴ τῆς, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτήρας διὰ τὰς γραμμάς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

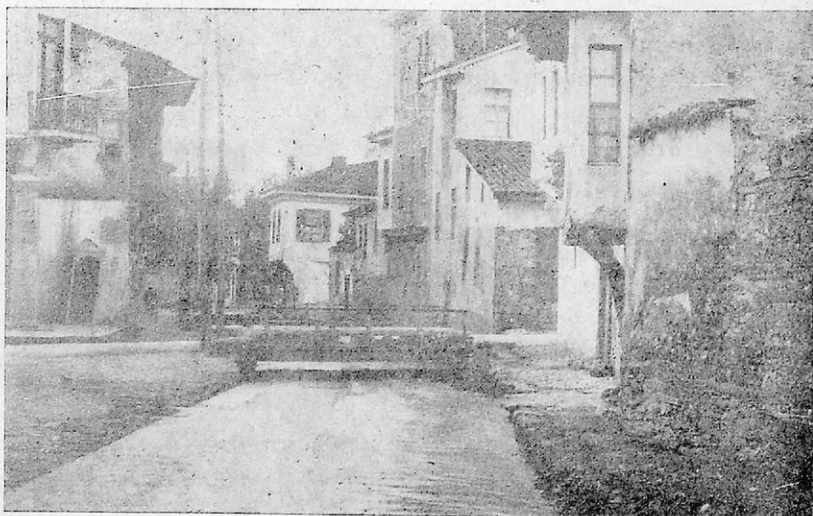

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

97. Καταρράκτης Ἑδέσσης.

Ἄν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Διτόχωρον** εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὄρη Βόρας καὶ Πάικον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς

98. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Βόδας ρεεῖ διὰ μέσου τῆς πόλεως.

βορείους ἀνέμους· ἐπεὶ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εὐφωρωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν πρὸ πάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Ἀρδέα** (Σούμποσκον).

Ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παϊκου ὄρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα**. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελὴν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μετασοσκώληκας. Ἄλλ' αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἕως τὰ ὄρη Κερκίην καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὐφοροί. Δι' αὐτὸ μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ, ὁ **Λαγκαδᾶς** (3 000 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμαὶ πηγαὶ καὶ τὸ **Κιλκίς** (6 000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανάς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνί-

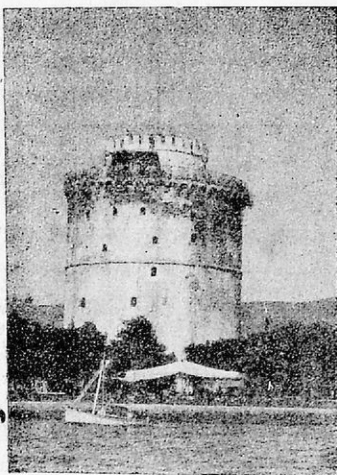

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπονηγ. Συγκοινωνίας)

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Πύργος, εἰς τὸ βάθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

κησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἡλευθέρωσε τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὐρίσκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ « νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π. Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὁποία εἶχε γίνῃ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμπο-

100. Ὁ Λευκὸς Πύργος, ἕως τὸν ὁποῖον ἔφθαναν τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

ροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμὴν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὠνόμασε δὲ Θεσσαλονίκην ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἢ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

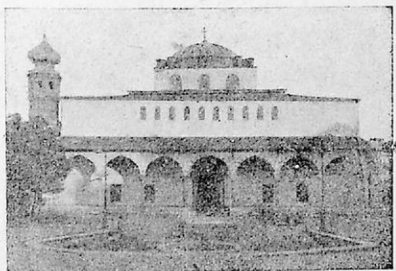
Ἡ Θεσσαλονίκη ἐγένεν εὐθὺς ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμὴν τῆς ἐξαιρετός, ἡ Θεσσαλονίκη ἤκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιότατους ναοὺς. Μερικοὶ

ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς ἡ Ἁγία Σοφία, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκέων, σῶζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἐγίνε πάλιν ἑλληνικὴ. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὁ στρατός μας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1916 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος

101. Ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ μητρόπολις τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτίσθη πιθανῶς τὸν δὲν αἰῶνα μ.Χ.

τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλὲς ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδοὺς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομάς.

Ἔτσι ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ κράτους κατὰ πληθυσμὸν (240 000 κάτ.) καὶ συγχρόνως ὁ δεῦτερος ἐμπορικός μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

102. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὠραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρᾳ ζώνῃ· ἐκεῖ δηλ. οἱ ἔμποροι ἤμποροῦν νὰ ἐκφορτώνουν καὶ νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν κάθε Σεπτέμβριον.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει ἓνα ἀπὸ τοὺς τελειοτέρους ἄλαιομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ βυρσοδεψεῖα. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολὰς τῆς ἔγινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

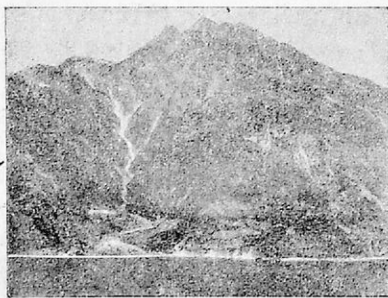
3. Η ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ

Ὅπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὄρεινῇ. Τὰ ὄρη **Χολομών** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδᾶ**, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

Αἱ τρεῖς ὁμως μικρότεραι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ σχηματίζονται μεταξύ των (**Σιγγιτικὸς** καὶ **Τορωναιῶς** ἢ **τῆς Κασσάνδρας**) ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἰσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἰσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσον στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος τὸ 490 π. Χ., τὸν ἔκοψε, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ **Ἄθως** (2 000 μ.). Λέγεται καὶ **Ἅγιον Ὄρος**, ἐπειδὴ

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπ. Συγκ.)

103. Ὁ Ἄθως ἢ τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος.

εἰς τὰς κλιτύς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ ἔχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 5 000 μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς**.

Τὸ κλίμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ παράλια μέρη εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, τὰ δὲ βουνά της στολίζονται μὲ ὠραῖα δάση. Ἀλλ'

ἐπειδὴ ἡ χερσόνησος εἶναι πολὺ ὀρεινὴ, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση της δὲν χρησιμοποιοῦνται ὅσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ ἔδαφος πολλὰ ὀρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικά τοῦ Χολομώντος ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (**Ἰσβορος**), εἰς δὲ τὰ δυτικὰ ὑπάρχουν ὀρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτὰς, τὰ **Στάγειρα**, ἦσαν πατρίς τοῦ φι-

λοσόφου Ἀριστοτέλους· δύο ἄλλαι, ἡ *Ὀλυνθος* καὶ ἡ *Ποτίδαια*, ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιότερα εἶναι ὁ *Πολύγυρος* (4 000 κάτ.), ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Α'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

Ὅπως εἰς τὴν κεντρικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν αἱ ὄροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνονται ἡ *Κερκίνη* (Μπέλες), τὸ *Μενοίκιον*, τὸ *Φαλακρὸν* καὶ ὁ *Μούντζινος*, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ *Παγγαῖον* καὶ τὸ χαμηλὸν ὄρος *Σύμβολον*.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ *λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν* καὶ τὸ *λεκανοπέδιον τῆς Δράμας*. Αἱ λοφοσειραὶ ὅμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξὺ τῶν, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως ἀπὸ τὸ ἓν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὄρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὐρισκον ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἐσχημάτιζον εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην *Κερκινίτον* (ἢ τ' *Ἀχινού*). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὁποῖοι ἐχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον ὁλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκάνονισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοί, ἀντὶ νῶ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ἐδῶ οἱ ἄγροί σπεύρονται δύο φορὰς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἀραβο-

σίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα! Πλήθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωή.

Ὅπως ὁ Ἀξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμὼν ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἤνοιξε στενὰς φάραγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνὰ (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπελ). Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μίαν ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἕως τώρα εἰς αὐτήν.

Καὶ ὁ **Νέστος** εἶναι μεγάλος ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιότερας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ὁροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὅμως ὁ Νέστος ἐσχημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολὰς του ἓνα μεγάλο καὶ εὐφορον βαθύπεδον.

Β'. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ἄν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἡπειρωτικὸν κλίμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμα των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρά, ὅσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτῃ μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ὁ καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπεύρουν τὸν σπόρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάιον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμάς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἕως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῇ καὶ βγάλῃ φύλλα.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ύψηρ. Ύπουργ. Συγκοινωνίας)

104. Ὁ Νέστος. Τοὺς ἐλιγμοὺς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος. Τὸ θέαμα εἶναι θαυμάσιον.

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ξεκινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἐμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἐκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηρανθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλυτέρας ποιότητος. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ξεχωρίζουν κατὰ ποιότητος εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

Ὁ καπνὸς τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ **Σέρραι** (30 000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (32 000) καὶ ἡ **Καβάλλα** (50 000).

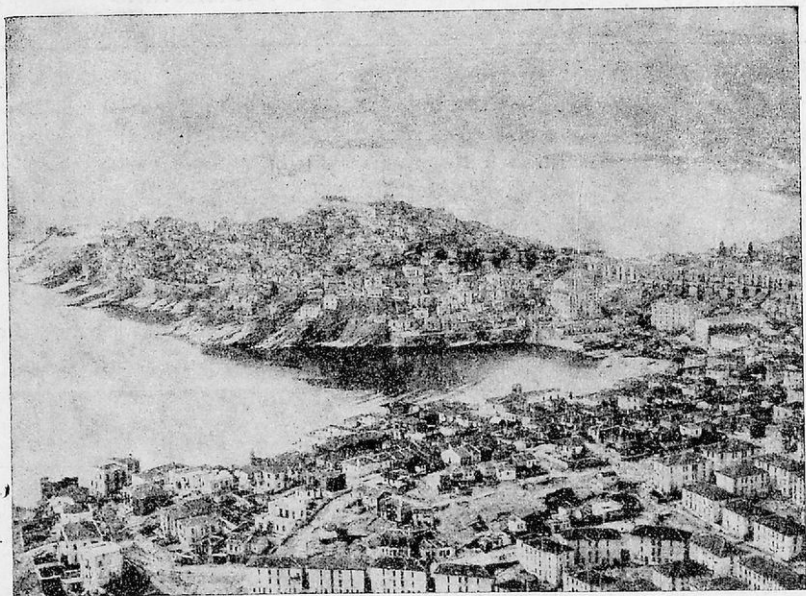
Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα· ἦσαν κέντρον ἐλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορὰς (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὡραιότερα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Δράμα** ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτείας. Ἐχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ **Καβάλλα** εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι τὸ κλίμα της εἶναι πολὺ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ **Νιγρίτα** (7 000), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (7 000), ἡ **Ἐλευθερούπολις** (Πράβι, 5 000), τὸ **Δοξάτον** καὶ ἡ **Χρυσόπολις** εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σι-

δηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἣ ὁποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπὸρ. Ὑπουργ. Σερβομακεδονίας)

105. Ἡ Καβάλλα, μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας πόλεις τῆς πατρίδος μας.

δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ ἐλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1 630 000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς ἑννέα νομούς :

- 1) τὸν **νομὸν Κοζάνης**, 2) τὸν **νομὸν Φλωρίνης**, 3) τὸν **νομὸν Πέλλης**, 4) τὸν **νομὸν Κιλκίς**, 5) τὸν **νομὸν Θεσσαλονίκης**, 6) τὸν **νομὸν Χαλκιδικῆς**, 7) τὸν **νομὸν Σερρῶν**, 8) τὸν **νομὸν Δράμας** καὶ 9) τὸν **νομὸν Καβάλλας**.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 139) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφή τοῦ ἐδάφους	"Ο ρ η : Γράμμος (2520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2330 μ.), Βίτσι, Σινιάτικοι, Μπούρινοι, Βόρας (2500 μ.), Βέρμιον (2000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, "Ολυμπος, (2918 μ.), Κερκίνη (2000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινο, Βερτίσκο, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλλιον, Παγγαῖον, Σύμβολον, "Αθως (2000 μ.)					
	'Ο ρ ο π έ δ ι α : τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς 'Ορεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαίδος. Β α θ ύ π ε δ α : τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν 'Σερρῶν, τῆς Δράμας.					
Ποταμοὶ	'Αλιάκμων, 'Αξιός, Στρυμών, Νέστος, 'Εχέδωρος.					
Λίμναι	Βρυγῆς (Πρέσπα), Βεγορίτις ('Οστρούβου), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλβη, Λαγκαδᾶ.					
Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1937	<i>Εἶδη καλλιτεργείας</i>		<i>Καλλιτεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>'Αξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμας</i>		
	Σιτηρὰ "Οσπρια Λαχανικά, γεώμηλα . . . Καπνὰ, βάμβαξ "Αμπελοὶ Κάστανα, ἀμύγδαλα, καρύδια		5 400 000 270 000 170 000 225 000 165 000 —	2 980 000 000 146 000 000 230 000 000 2 350 000 000 146 000 000 26 000 000		
Κτηνοτροφία: 'Αριθμὸς ζῶων ἔτους 1937	<i>Βόες καὶ ἀγελάδες</i>	<i>'Ιπποὶ</i>	<i>'Ημίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἰγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
	452 000	99 500	24 000	183 000	935 000	100 000

Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Κοζάνης	6297	195 000	31	Κοζάνη 14 , Γρεβενά 4, Σιάτιστα 3, Πτολεμαῖς 6.
Φλωρίνης	3502	145 000	42	Φλώρινα 15 , Καστορία 8.
Πέλλης	2720	110 000	41	Ἐδεσσα 11 , Γιαννιτσά 8, Ἄρδεα.
Θεσσαλονίκης	6308	625 000	83	Θεσσαλονίκη 250 , Κατερίνη 10, Βέροια 15, Νάουσα 10, Λαγκαδάς.
Κιλκίς	2505	90 000	36	Κιλκίς 6 , Γουμένιτσα.
Χαλκιδικῆς	3205	80 000	22	Πολύγυρος 3 , Ἄρναία.
Σερρῶν	4055	210 000	51	Σέρραι 30 , Νιγρίτα 7, Σιδηρόκαστρον 7, Ζίχνα.
Δράμας	3495	135 000	38	Δράμα 30 .
Καβάλλας	2170	135 000	62	Καβάλλα 50 , Πράβιον, Χρυσόπολις.
Ἅγιον Ὄρος	340	5 000	17	Καρναί .
Ὁλη ἡ Μακεδονία	34 600	1 630 000		

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Δείξε με βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διατί ὁ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπὴν; — Ποῖας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσῃς μετὰ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λά-

ρισαν ἕως τὴν Φλώριαν; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγῃς ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθῃς; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλοι μάχαι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1212 καὶ 1913; — 8. Εὔρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεάν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί· α') ὥς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β') ὥς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ') ὥς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

4. Η ΘΡΑΚΗ

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; —
2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον ὅπου διασταυρῶνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμὸν ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑβρου. Πιερὶγραφε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἑβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν. —
3. Ποία εἶναι ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

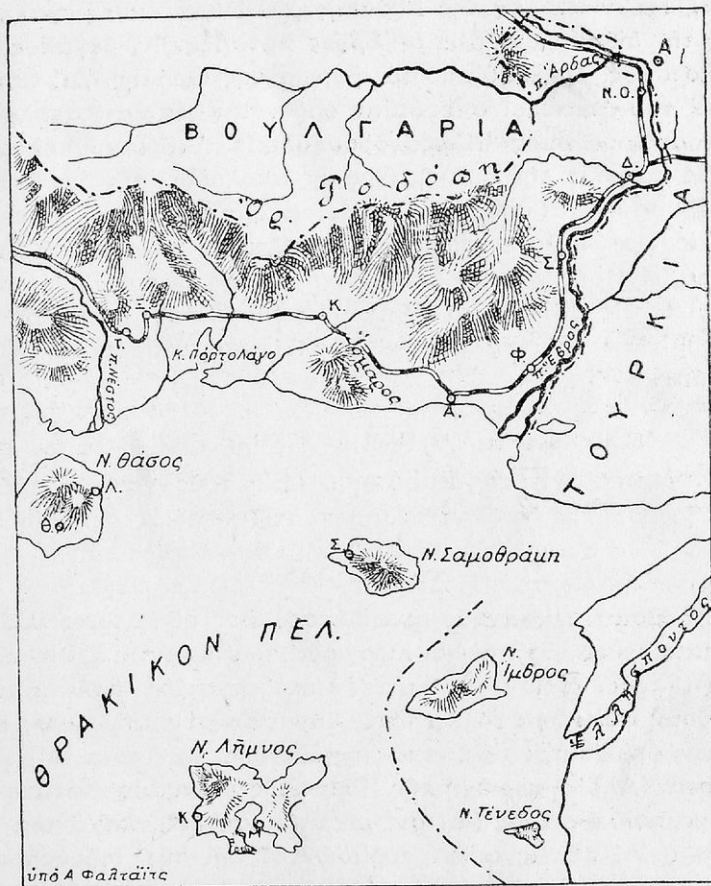
Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἕως τὴν Προποντίδα καὶ ἕως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν Αἷμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλύτεραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν βορείαν Θράκην πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἑκάμαν βουλγαρικὴν. Τὴν νοτίαν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπελευθέρωσεν ὁ στρατός μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ' ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον ἑλληνικὴ, ὁ δὲ Ἑβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἄρκετοὶ Τοῦρκοι.

Οἱτοὶ παρέμειναν, ἐπεὶδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης (Κλίμαξ 1 : 2 000 000).

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὄροσειραὶ (**Ροδόπη**, **Ίσμαρος**) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχημα-

τίζουν μεταξύ των ἑν λεκανοπέδιον, τὸ *λεκανοπέδιον τῆς Κομοτινῆς*.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ *Ἐβρος* ποταμός. Ὁ μέγας αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸ ἡ κοιλάς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, ποὺ ἔχουν καὶ αἱ ὀροσειραὶ καὶ εἶναι ὁμαλή. Μόνον εἰς ἓν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ *Πόρτο Λάγου*. Ἡ εἰσοδὸς του εἶναι στενὴ· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὁ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

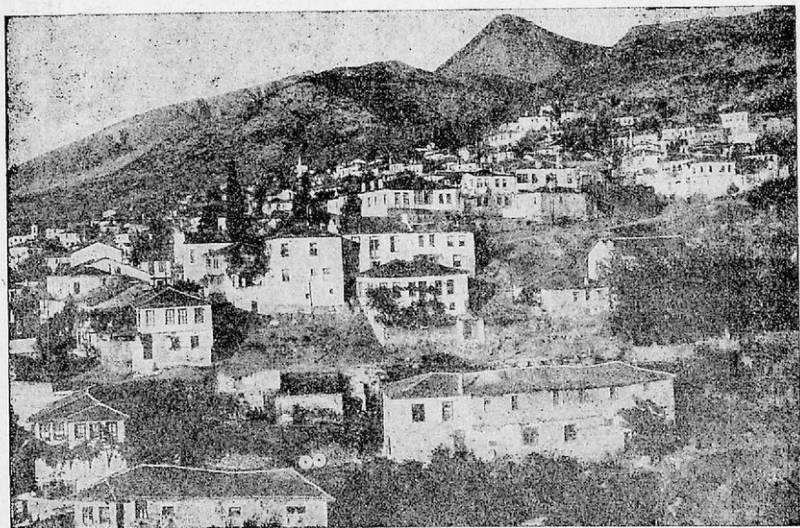
1. Ἡ περιοχή τῆς Ροδόπης. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ ἴδιον ἔδαφος μὲ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον κλίμα (ἡπειρωτικόν). Δι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἰδία ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ *Ξάνθη* (34 000 κάτ.) καὶ ἡ *Κομοτινὴ* (32 000). Πρὸ πάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ ὁποῖα εἶναι περιζήτητα. Ἀλλ' ἡ περιοχή τῆς Κομοτινῆς εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει πολλὰ σιτηρὰ (σίτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικὰ καὶ ὀπωρικά. Αἱ πόλεις αὗται εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδοροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἐξάγουν πολλὴν ξυλεῖαν.

2. Ἡ περιοχή τοῦ Ἐβρου. — Εἰς τὸ θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἐβρος ἔκαμε βαθεῖας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος του εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εὐφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὐ-

ταί έξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχνὰς δὲ πλημμύρας μένουں μεγάλαι ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἑβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλίμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα προφυλαγμένα ἀπὸ τὸν βορρᾶν εὐρίσκομεν πεῦκα καὶ ἐλαίας. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλί καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν

107. Μερικὴ ἄποψις τῆς Ξάνθης.

χειμῶνα καὶ 20 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι θερμόν· ὥστε τὸ κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ἡ δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρά. Εἰς ὑγρὰ καὶ βαλτώδη μέρη εὐδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σισάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἑβρου εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σου-

φλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὁρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνα της, ὅπως ἄλλοι ἔχουν τὸ ἀμπέλι. Ὅπως δὲ ἄλλοι κατὰ τὸν τρυγητὸν ὅλοι, μεγάλοι καὶ μικροί, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτὰ κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάιον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

108. Χωρική τοῦ Διδυμοτείχου. Ζυγίζει μετ' ἐγχωρίαν ξυλίνην ζυγαριάν.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μετάξης εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ **Σουφλί** μάλιστα (7 000 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορὰ κουκουλιῶν, εἰς δὲ τὸ **Διδυμότειχον** (9 000) ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὠχυρομένον μετὰ διπλᾶ τεῖχη (δίδυμον τεῖχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁμῶς ἀνεπτύχθη περισσότερον ἢ **Ἀλεξανδρούπολις** (15 000 κάτ.), ἡ ὁποία ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ **Νέα Ὁρεστιάς** (4 000), εἰς τὴν

ὁποίαν κατῴκουν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομούς: 1) τὸν **νομὸν Ροδόπης** μετ' ἔδραν τὴν **Κομοτινήν** καὶ 2) τὸν **νομὸν Ἐβρου** μετ' ἔδραν τὴν **Ἀλεξανδρούπολιν**.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1936	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς			
	Σιτηρὰ	1 330 000	842 000 000			
	*Ὀσπρία	60 000	36 500 000			
	Λαχανικά, γεώμηλα	63 000	71 000 000			
	Καπνὰ	230 000	480 000 000			
	Σησάμι	90 000	25 000 000			
	*Ἀμπελοι	34 000	40 000 000			
Κτηνοτρο- φία : Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1936	Βόες, ἀγελάδες, βούβαλοι	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἰγες	Χοῖροι
	140 000	10 500	1 600	470 000	296 000	21 000
Νομοὶ	Ἐπιφά- νεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπονδαιότεραι πόλεις		
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ			
Ροδόπης	4351	195 000	45	Κομοτινὴ 32, Ξάνθη 34.		
Ἑβρου	4233	145 000	84	Ἀλεξανδρούπολις 15, Σουφλὶ 7, Διδυμότειχον 9, Νέα Ὀρε- στιὰς 4.		
Ἡ δυτικὴ Θράκη	8584	340 000				

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ ση-
μείωσε εἰς αὐτὸ τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν
σταθμὸν τοῦ Νέστον ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνα-
τολικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ γλωρὰ κονκούλια, ποὺ
παρήχθησαν τὸ 1936 εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐξύγισον 2 700 000 χιλιό-
γραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 600 000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς Ἑβρου.
Τί ποσοστὸν ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν
αὐτήν; — Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θράκην μὲ τὴν Ἡπειρον κατὰ τὴν
ἐκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διατί
ἡ δυτικὴ Θράκη ἔχει διπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον,
ἀλλὰ ἡμίονους 12 φορὰς ὀλιγωτέρας ἀπὸ αὐτήν;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμᾶς; Ποία ξένη χώρα ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Αἰγαίου; Ποῖαι νῆσοι κλείουν τὸ Αἰγαῖον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αἰγαῖον πρὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποίας πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖαι νῆσοι εὐρίσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖαι εἰς τὴν Τουρκίαν; — 4. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αἰγαίου κατέχει ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὄνομα τὰς διακρίνομεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ξηρά, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευράν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα - Ἀντικύθηρα - Κρήτη - Κάσος - Κάρπαθος - Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸ φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρά. Ἀλλ' ἡ ξηρὰ αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχαμήλωσεν, «ἐβούλιαξε» τὰ νερά τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθὼς εἵπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους. Αἱ νῆσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξι-

δια. Ἐτσι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζῃ, ἐνώνει τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εὐρίσκουν ἀσφαλεῖς λιμένες. Ἐτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικοὶ λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεύς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλέον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει καὶ τρεῖς φυσικὰς ἐξόδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἐτσι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιότερα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ νῆσοι εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικὰς, εἰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς νοτίους νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νῆσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ **Θάσος**, (12 000 κάτ.), ἡ **Σαμοθράκη** (4 000), ἡ **Δήμος** (24 000), ἡ **Ιμβρος** (10 000) καὶ ἡ **Τένεδος** (3 000).

Τὸ κλίμα εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρόν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Ἐνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτὰ, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὐδοκιμοῦν.

Ἡ **Θάσος** καὶ ἡ **Σαμοθράκη** εἶναι πολὺ ὄρειναί. Τὰ βουνὰ των εἶναι ὑψηλὰ καὶ τὰ στολίζουσιν ὠραῖα δάση ἀπὸ πεύκα, πρίνους, ἔλατα καὶ δρυς. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των, πρὸ πάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Ἡ **Θάσος** ἔχει καὶ λευκό-

τατα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ **Παναγία** καὶ ὁ **Θεολόγος**.

Ἡ **Λήμνος** ἔχει βουνὰ χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνὴ ἀπὸ δάση· διότι οἱ κάτοικοί τῆς τρέφουν πολλὰ ποίμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκὴ καὶ ἡ ἄμυγδαλῇ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθὴ καὶ βάμβαξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

109. Σπίτι χωρικὸ τῆς Λήμνου με «ἀξάτα» (ἐξώστην) καὶ «κουβούκλι» διὰ τὸν φοῦρνον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Κάσιρον**. Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς ὑπάρχει ἓνας, μέγας καὶ ἀσφαλῆς λιμὴν, ὁ λιμὴν τοῦ **Μοῦδρου**. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριοι τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ **Ἴμβρος**, καὶ ἡ **Τένεδος**, ἔχουν μὲν ἐλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τῶρα εἰς τὴν Τουρκίαν.

Ἡ Ἴμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μετὰ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ Τένεδος παράγει κυρίως σῖτον.

2. Αἱ νῆσοι τοῦ δυτικοῦ Αἰγαίου

Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν **Εὐβοίαν** καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς **βορείας Σποράδας** καὶ τὰς **Κυκλάδας**.

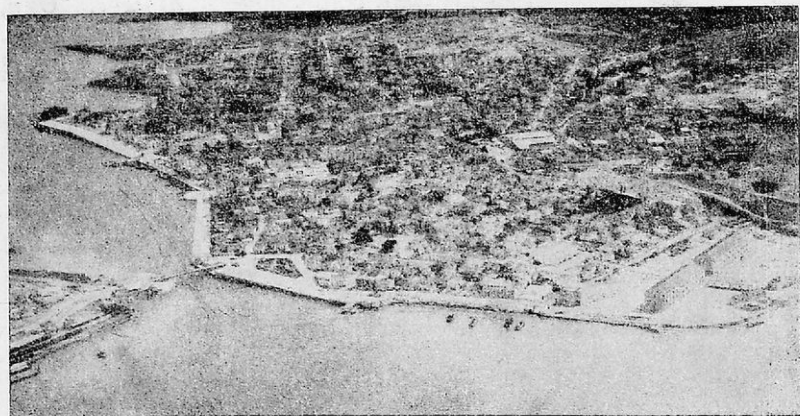
1. Ἡ Εὐβοία ..

(150000 κάτοικοι).

Μία στενὴ λωρὶς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὐβοίαν ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὁ **πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου**. Τὸ πλάτος τοῦ εἰ-

ναι 40 μέτρων καὶ τὸ βάθος τοῦ $8\frac{1}{2}$ μέτρων. Δι' αὐτὸ κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μετὰ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητὴ, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει· ἔτσι ἀφήνει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἐν μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὅμως ἐκεῖ ἕνα περίεργον φαινόμενον: ἐπὶ $6\frac{1}{2}$ ὥρας τὰ νερὰ τρέχουν ὡς ποταμὸς ὀρμητικὸς

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ Στενὸν τοῦ Εὐρίπου μετὰ τὴν κινητὴν γέφυραν (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας $6\frac{1}{2}$ ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸ τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἕως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερὰ καὶ ἀλλάξῃ τὸ ρεῦμα. Ἄλλως δὲν ἡμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται παλίρροια.

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εὐβοία ὁμοιάζει κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους μετὰ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὄρεινὴ, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ *πεδιάς τῆς Χαλκίδος*, ἡ ὁποία μετὰ τὸ ὄρχαϊον τῆς ὄνομα λέγεται *Δηλάντιον πε-*

δίων καὶ ἡ **πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου**. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὴν συκὴν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

111. Χωρική τῆς Ἁγίας Ἀννης μετὰ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.

τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις· διότι ἡ Χαλκὶς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὡραία πόλις μετὰ δροσερὸν κλίμα. Ἡ κίνησις τῆς αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπεὶ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν **Αἰδηψὸν** διὰ λουτρά.

Τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα (**Δίρφος**, **Ὀχη**, **Κανδήλι**). Τὰ περισσότερα στολίζονται μετὰ ὡραία δάση, ἔχουν δὲ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια. Πρὸ πάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὀρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας πολλά, καθὼς π. χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβερίον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

Καθὼς εἶδομεν, ἡ Εὐβοία εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὥστε μετὰ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μετὰ αὐτήν. Δι' αὐτὸ ὅλαι αἱ ὁδοὶ τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλύτερα τῆς πόλεις, ἡ **Χαλκὶς** (17 000 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται εἴτε μετὰ τὰ πλοῖα εἴτε μετὰ τὸν σιδηρόδρομον.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι ἡ **Κύμη**, ἡ **Ἰσταλία** (Ξηροχώριον), ἡ **Δίμνη**, ἡ **Ἁγία Ἄννα**, τὸ **Ἀλιβέριον**, ἡ **Κάρυστος**.

Ἡ Εὐβοία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον νομόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν καὶ αἱ βόρειαι Σποράδες.

2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13 500 κάτοικοι).

Πρὸς Βορρᾶν τῆς Εὐβοίας εὐρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ

112. Ἀποψις τῆς Σκύρου.

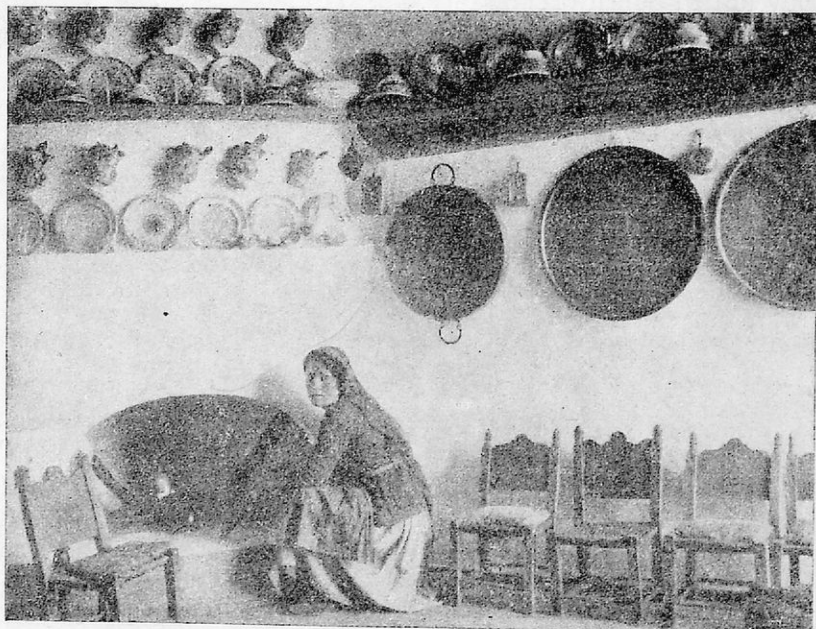
μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἡ **Σκῦρος** (3 000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (6 000) καὶ ἡ **Σκιάθος** (3 500).

Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι βραχῶδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὐφοροί. Τὰ προϊόντα τῶν εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρὶ τῆς Σκύρου.

Ἡ Σκῦρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὥραϊαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ

ἐπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ὥραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἰδίως τῶν ἀστακῶν.

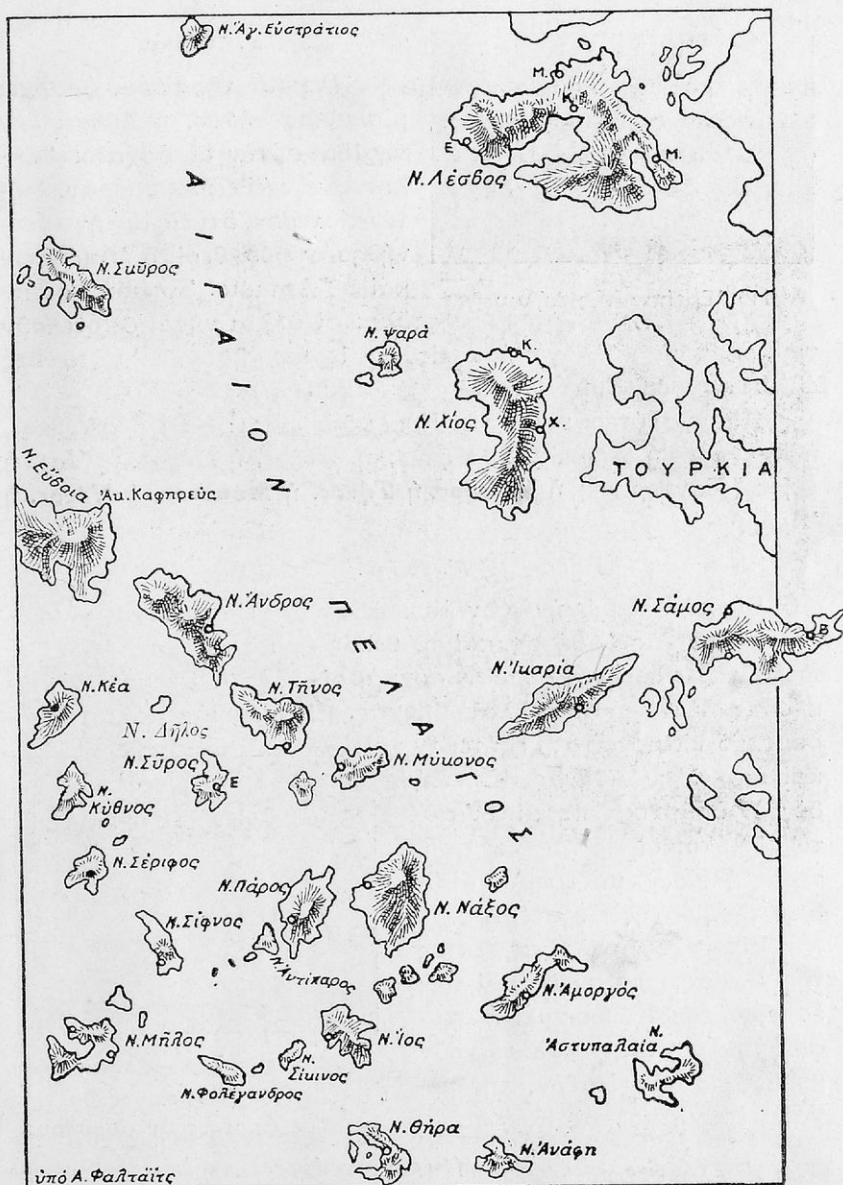
(Φωτογρ. Ν. Ζογράφου)

113. Ἐσωτερικὸν σκυριανοῦ σπιτιοῦ με ὥραϊα καὶ χαρακτηριστικὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, προϊόντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

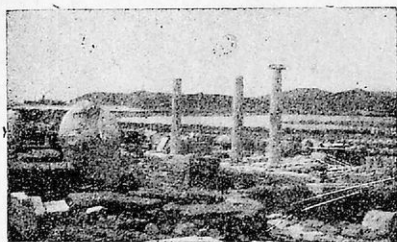
3. Αἱ Κυκλάδες.

(140 000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εὐρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι ; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχουν ; — 2. Εὗρε τὴν νήσον Σῶρον καὶ ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.

114. Χάρτης τῶν Κυκλάδων.

115. Ἐρείπια τῆς Δήλου

τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ἱερὰν νῆσον, δι' αὐτὸ τὰς ὠνόμασαν **Κυκλάδας**.

Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι: ἡ **Κέα**, ἡ **Κύθνος**, ἡ **Σέριφος**, ἡ **Σίφνος**, ἡ **Μῆλος**, ἡ **Σύρος**, ἡ **Πάρος**, ἡ **Ἰος**, ἡ **Θήρα** (Σαντορίνη), ἡ **Ἄνδρος**, ἡ **Τήνος**, ἡ **Μύκονος**, ἡ **Νάξος**, ἡ **Ἀμοργός**.

β'. Κλίμα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλίμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους μαζεύουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρνas.

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εὐδοκιμεῖ ἡ σταφιδάμπελος· τὴν καλλιεργοῦν κυρίως εἰς τὴν Νάξον, τὴν μεγαλύτεραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

(Φωτογρ. Ν. Ζοργιάου)

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὡραίους ἀνεμομύλους.

γ'. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὀρειναὶ καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸ πολλοὶ

ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἄλιεῖς. Ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σίτον, τὰ ὅσπρια, ἰδίως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικά μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρῶιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτο-

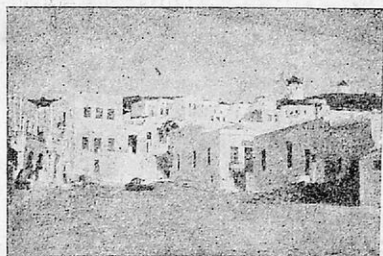
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπερ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

117. Ἡ Τήνος μὲ τὴν μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνον), ὅπου κατ' ἔτος σὺρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.

κάλια καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Ἀνδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὐρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων. Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὄρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἐξάγουν σμύριδα, ἡ ὁποία εἶναι μοναδική

εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφνον ἐξάγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μολό-
πετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ. τ. λ.

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλάδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲ πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

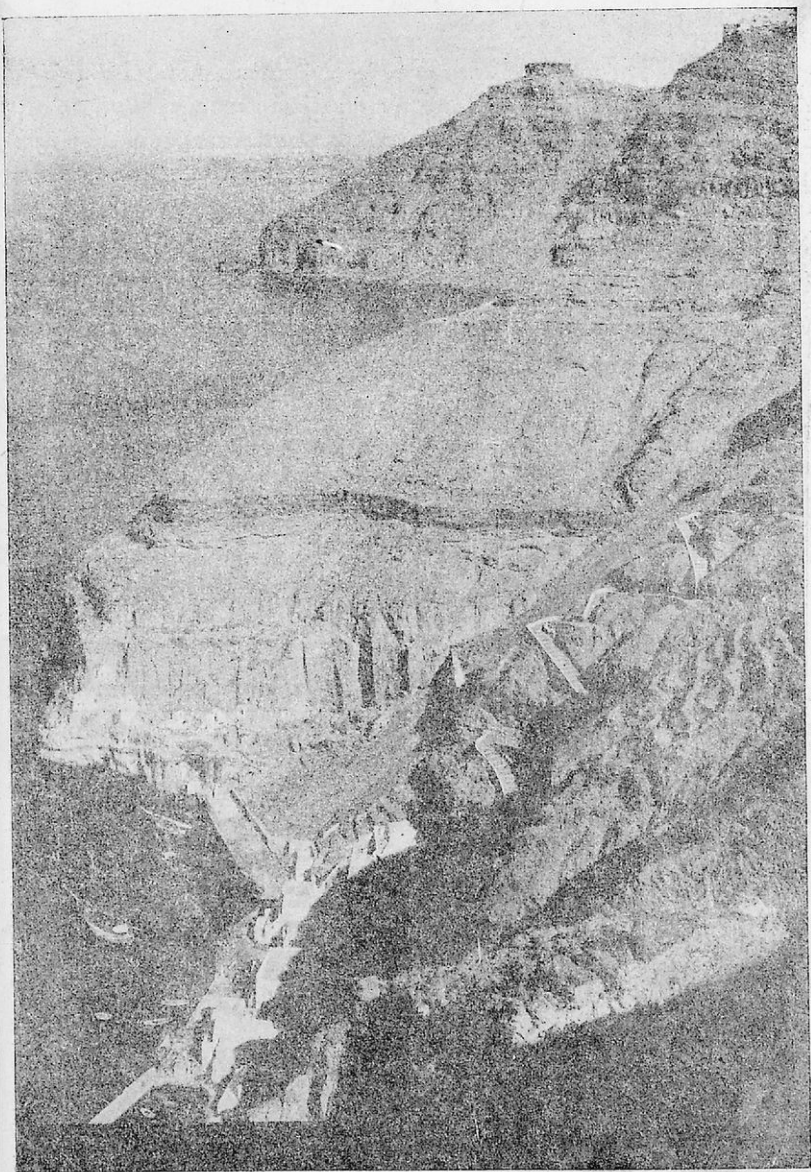
Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὄρυ-
κτὰ τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ θη-
ραϊκὴ γῆ, τὴν ὁποῖαν ἐξά-
γουν εἰς τὴν Θῆραν καὶ τὴν
χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατα-
σκευὴν τοιμέντων, πλίνθων κ. ἄ.
Ἡ γῆ αὕτῃ εἶναι πολὺ ἐλα-
φρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲ στάκτην·
προήλθεν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρή-
ξεις τοῦ ἡφαιστείου, τὸ ὁ-
ποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον
τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ
δηλαδὴ ὑπάρχει ἕν ἄνοιγμα

τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαί-
νουν καπνὸς καὶ ἀέρια πνιγερὰ· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέ-
τρες καυτὲς ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή.
Τότε λέγομεν ὅτι τὸ ἡφαιστεῖον ἐνεργεῖ ἢ εὐρίσκεται ἐν
ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι τοῦ ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ
1928 καὶ τοῦ 1939.

δ'. Ὁ πληθυσμὸς τῶν Κυκλάδων.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλάδας
εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ **Νάξος** (20 000 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ
σειρὰν ἡ **Ἀνδρος** (18 000), ἡ **Πάρος** (10 000), ἡ **Τήνος** (12 000),
ἡ **Μῆλος** (5 000), ἡ **Ἀμοργὸς** (3 000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (28 000), ἡ
ὁποία ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς
Κυκλάδας. Δι' αὐτὸ ἡ **Ἐρμούπολις** (22 000), ἡ πρωτεύουσα τῆς
Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ
πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἄλλοτε μάλι-
στα ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγ-

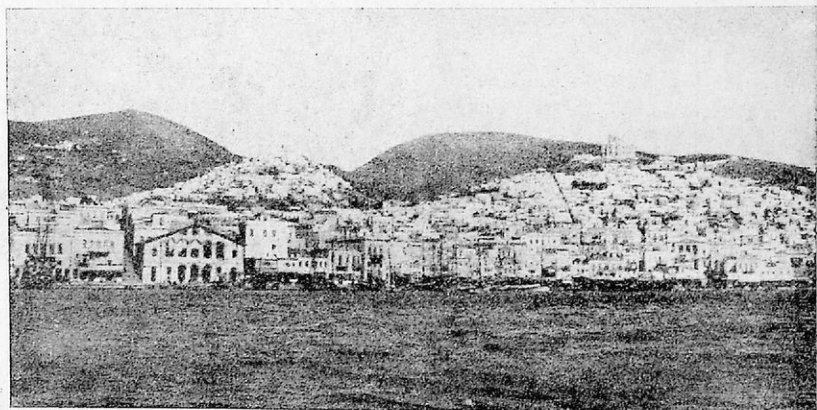

(Φωτογρ. Νέλλης)

119. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωριά
μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ
διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κοινωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἄφ' ὅτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὠλιγόστευσεν. Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια· ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεψεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουρίων κ.ἄ.

120. Ἡ Ἑρμούπολις.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (10 000) ἔχει καὶ ἡ **Θήρα**· διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὐφορον καὶ εἶναι ὅλην κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

3. Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου

Αἱ νῆσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4· ἡ **Λέσβος** (150 000 κάτ.), ἡ **Χίος** (75 000), ἡ **Σάμος** (60 000) καὶ ἡ **Ίκαρία** (11 000).

1. Ἡ Λέσβος.

Ἡ Λέσβος, ἐνῶ κατὰ τὴν ἑκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἥμισυ τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἴση μὲ αὐτήν. Διότι δὲν εἶναι τόσοσιν ὀρεινὴ, ὅσον ἡ Εὐβοία. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς, ὁ **Ὀλύμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὐφορον, δι' αὐτὸ ἡ νῆσος αὕτῃ ἡμπορεῖ νὰ

συντηρηῇ πυκνὸν πληθυσμόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸ κλίμα της εἶναι γλυκύ, ὅλη ἡ νήσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἐλαία φυτρώνει μόνη της εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὁλόκληρα δάση. Ὡραῖον θέαμα παρουσιάζουν πρὸ πάντων οἱ κόλποι τῆς **Γέρας** καὶ τῆς **Καλλονῆς**, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουν καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρὰ πολλά, ὕπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὀρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (30 000 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (7 000), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ ἱσσιπλυντηρίων. Πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: ἡ **Ἐρεσσός**, ἡ **Καλλονή**, ἡ **Ἀγιάσος**, ἡ **Μήθυμνα** καὶ ὁ **Πολύχνιτος** (7 000), ὅπου ὑπάρχουν σπουδαῖαι ἱματικαὶ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκή.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον ὀρεινὴ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸ καὶ αὕτη ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοί της πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

Τὸ κλίμα τῆς Χίου εἶναι γλυκύ. Δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλὴ καὶ τὰ ἄλλα ὁπωροφόρα. Πρὸ πάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

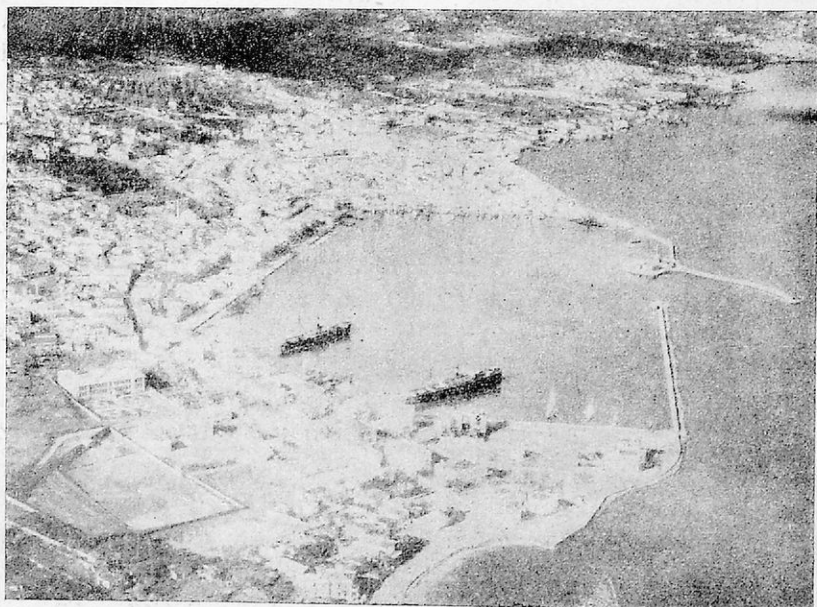
Εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς νή-

121. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.

σου (**Μαστιχοχώρια**) φύεται ἓν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἡ περίφημος μαστίχα τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ὠραία πρωτεύουσα τῆς νήσου (**Χίος** ἢ **Χώρα**, 23 000 κάτ.) ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κα-

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

122. Ὁ λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

τασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νήσος ἔχει πολλὰς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (5500 κάτ.) καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνέκαθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἀνδρέας Συγγρός, ὁ ὁποῖος ἐπλούτησε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εὐρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνοῦσαι**. Οἱ κάτοικοί των (2500) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὐρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρά** μὲ 800 μόνον κατοίκους. Ἄλλοτε ὅμως τὰ Ψαρά εἶχον πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ μὲ αὐτὸ ἠγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἐπεχείρησαν ν' ἀποβιβάσθωσιν εἰς τὴν νῆσον των, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸ ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἠνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζί μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἔχει πυκνότερον πληθυσμόν. Ἄν καὶ ἔχει ὕψηλὰ ὄρη (**Κερκετεὺς**, 1440 μ.), εἶναι ὅλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεῖς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Πρὸ πάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαραθοκάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά: οἶνος μοσχάτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἐσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (9 000 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5 000) καὶ τὸ **Τηγάνιον** (3 000). Ὁ Λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εὐρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι μεγάλα βυρσοδεφεῖα.

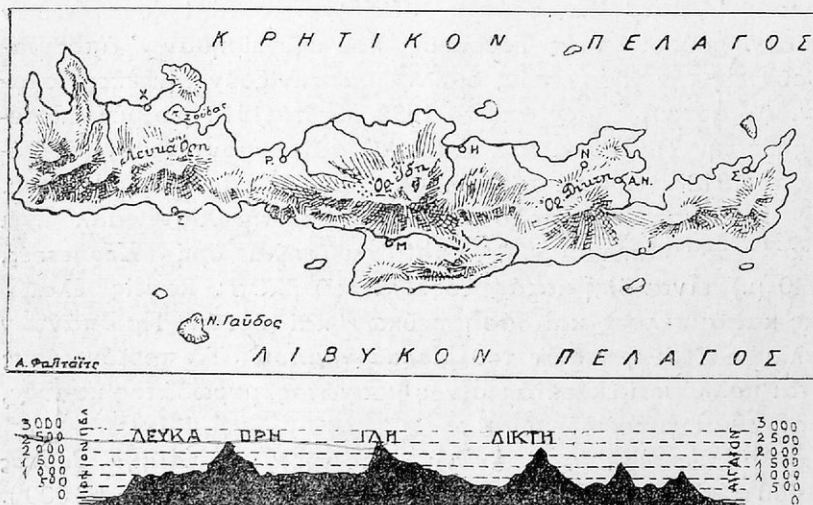
4. Ἡ Ἰκαρία.

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμὰς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλοὺς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὀρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ πεύκα· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὀπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (11 000).

1. Ἡ Κρήτη.

(430 000 κάτοικοι).

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Κρήτης. — 2. Ποῖα πελάγη τὴν βρέχουν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας χερσονήσους καὶ τ' ἀκρωτήριά των. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὕψος των; Σύγκρινε τὸ ὕψος τῆς Ἰδης

123 — 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

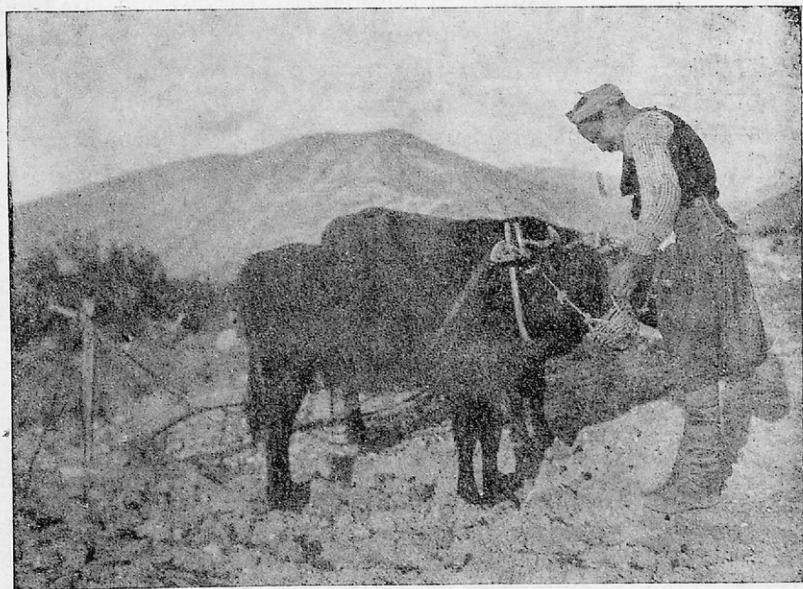
με τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποίαν πεδιάδα διαρρέει ὁ Ληθαῖος ποταμός; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἅγιον Νικόλαον. Ὅρισε τὴν θέσιν των.

α'. Ἑκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φορές μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κρήτη μετὰ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὰ βο-

ρειοδυτικά (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἓν τόξον νησιωτικόν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς νὰ κλείη τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου.

ἀπὸ Δυσμᾶς πρὸς Ἀνατολὰς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὁρέων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης (*Δευκὰ ὄρη*, *Ἰδη*, *Δίκτη*) εἶναι ὑψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ Ἰδη, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειράν, τὰ ὄρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νο-

τίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν ὁρέων ράχεις ὑπάρχουν ὕψηλαὶ διαβάσεις. Δι' αὐτὸ ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲ ἡμιόνους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ εἵδους.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὁμαλῶς. Δι' αὐτὸ ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν ὅμως λιμένα ἔχει μόνον ἓνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**.

Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὰ ὀροπέδια, καθὼς τὸ **Λασηθι** καὶ τὸν **Ὀμαλόν**, καὶ χαμηλὰ καὶ εὐφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὁποίαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὕψηλὴ Ἰδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καὶ χαμηλὴ παραλιακὴ ὀροσειρά. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ μεγαλύτερον ποτάμιον τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὁ ὁποῖος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτὴν.

β'. Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

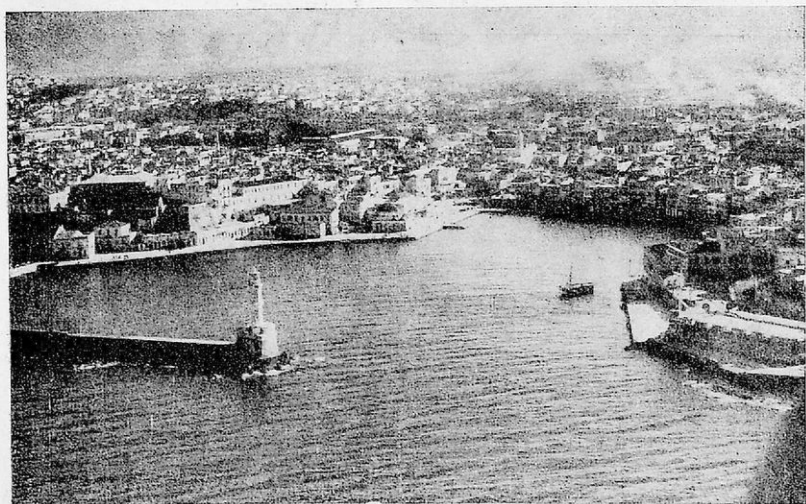
Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸ ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανεῖαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα, ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν Ἰδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. Ὅλα τὰ κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἐξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρούπια. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἐλαίου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἶνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, ὄσπρια, πατάτες κ.τ.λ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ'. Πόλεις. Ίστορία.

Πόλεις μεγάλαι υπάρχουν εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τὰ **Χανιά** (27 000 κάτ.), τὸ **Ἡράκλειον** (35 000) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (9 000). Τὰ Χανιά εἶναι ἔδρα τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου καὶ ἔχει τεχνητὸν λιμένα καὶ ὥραιας ἐξοχάς. Τὸ Ἡράκλειον ὁμῶς, ἐπεὶδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εὐφορωτέραν περιοχὴν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν πα-

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηλ. Ὑποναυγ. Συγκοινωνίας)

126. Τὰ Χανιά, ἡ ὥραία πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

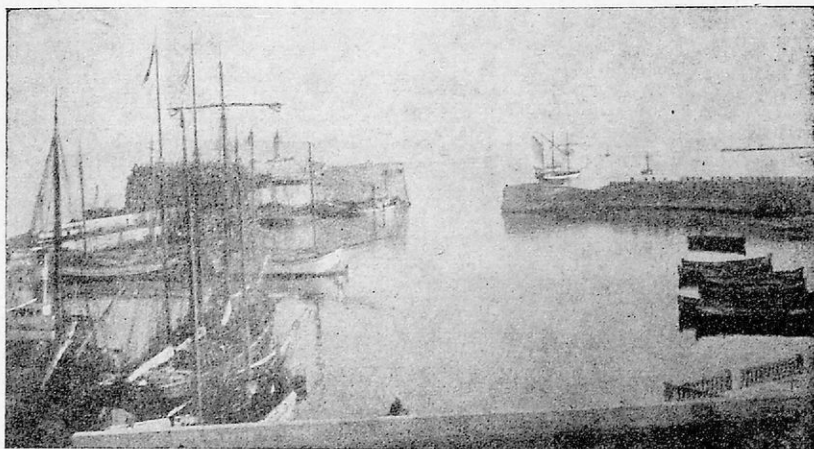
λαιότατον κρητικὸν πολιτισμὸν· διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν **Κνωσὸν**, εὗρέθησαν ἐρεῖπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποὺ ἐσώθησαν, τὰ ἀγγεῖα καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν μας.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ **Ἅγιος Νικόλαος**, ἡ **Σητεία** καὶ ἡ **Ιεράπετρα**.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεθύμνου εὐρίσκεται ἡ ἱστορικὴ μονὴ τοῦ **Ἀρκαδίου**. Τὸ 1866 οἱ Κρήτες εἶχον ἐπαναστατήσει κατὰ τῶν

Τούρκων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ ὀλίγους καλογήρους τὴν μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρατὸς 28 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς μονῆς, κατάρθωσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρ-

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

127. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

κων πολλὰς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολύ. Τέλος τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἠνώθη μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολύ. Δρόμοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εὐρίσκουν καλὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοι. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον συνεδέθη ἀεροπορικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς

τέσσαρας νομούς : 1) τὸν *νομὸν Χανίων* με ἔδραν τὰ Χανιά· 2) τὸν *νομὸν Ρεθύμνης* με ἔδραν τὸ Ρέθυμνον· 3) τὸν *νομὸν Ἡρακλείου* με ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν *νομὸν Λασηθίου* με ἔδραν τὸν Ἅγιον Νικόλαον.

δ'. Ἐπισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

<i>Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1937</i>	<i>Εἶδη καλλιεργείας</i>		<i>Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα</i>	<i>Ἀξία τῆς παραγωγῆς εἰς δραχμὰς</i>		
	Σιτηρὰ		579 000	332 000 000		
	Ὅσπρια		108 000	64 000 000		
	Λαχανικὰ		65 500	140 000 000		
	Ἀμπελοι		162 000	160 000 000		
	Σταφῖς		100 000	285 000 000		
	Ἐλαιον		—	350 000 000		
	Πορτοκάλια, λεμόνια, μαν- δαρίνια		—	50 000 000		
	Κίτρα		—	16 000 000		

<i>Κτηνοτρο- φία :</i>	<i>Βόες, ἀγε- λάδες καὶ βούβαλοι</i>	<i>Ἴπποι</i>	<i>Ἡμίονοι</i>	<i>Πρόβατα</i>	<i>Αἰγες</i>	<i>Χοῖροι</i>
<i>ἀριθμὸς ζώων τοῦ 1937</i>	157 000	15 000	12 000	500 000	300 000	45 500

Ἀσκήσεις.—1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης με τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — 3. Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης με τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει ὀλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἡμιόνους ἀπὸ τὴν δυτικὴν Θράκην;

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπονδαύτεροι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Εὐβοίας	4327	175 000	40	<i>Χαλκίς 17</i> , Ἰστιαία, Κύμη, Κά- ρυστος, Σκόπελος 6.
Κυκλάδων	2635	145 000	55	<i>Ἐρμούπολις 22</i> , Ἄνδρος, Τή- νος, Νάξος, Κέα, Μήλος, Θήρα.
Λέσβου	2163	175 000	80	<i>Μυτιλήνη 30</i> , Πλωμάριον 7, Πολύχνιτος 7, Μήθυμνα, Κάστρον (Λήμνου).
Χίου	953	80 000	85	<i>Χίος 23</i> , Καρδάμυλα 5.
Σάμου	810	75 000	95	<i>Λιμὴν Βαθέος 9</i> , Καρλόβασι, Ἅγιος Κηρύκος.
Χανίων	2400	125 000	51	<i>Χανιά 27</i> , Καστέλλι, Βάμος.
Ρεθύμνης	1506	75 000	50	<i>Ρέθυμνον 9</i> .
Ἡρα- κλείου	2560	155 000	61	<i>Ἡράκλειον 35</i> .
Λασηθίου	1903	75 000	40	<i>Ἄγ. Νικόλαος</i> , Νεάπολις, Ἄνω Βιάννος, Ἱεράπετρα, Σητεία.
Αἰ-νῆσοι Αἰγαίου	18 920	1 050 000		

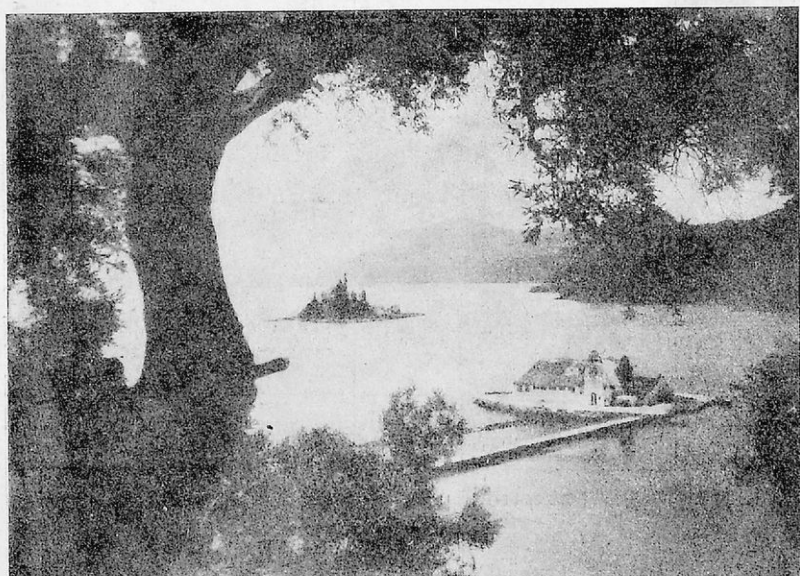
2. Αἱ Ἰονιοὶ Νῆσοι

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ἐνῶ αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἐξητάσαμεν ἕως τώρα, εἶναι ἐσπαρμέναι ἀτάκτως εἰς τὸ Αἶγαϊον πέλαγος, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εὐρίσκονται ὅλαι εἰς μίαν σειράν, ἡ ὁποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἰδίαν διεύ-
θυνσιν μὲ τὰς κυριωτέρας ὁροσειρὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ μὲ τὴν
δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμὴν δὲ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸν
ὁποῖον ἐπικάθηται, δὲν προχωρεῖ κάτω ἀπὸ τὰ 200 μ. Τοῦ-

ναντίον ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἄκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη ὄροσειρά, ἡ ὁποία κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὄροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ ἀποτελοῦν τὰς **Ἰονίους Νήσους**.

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

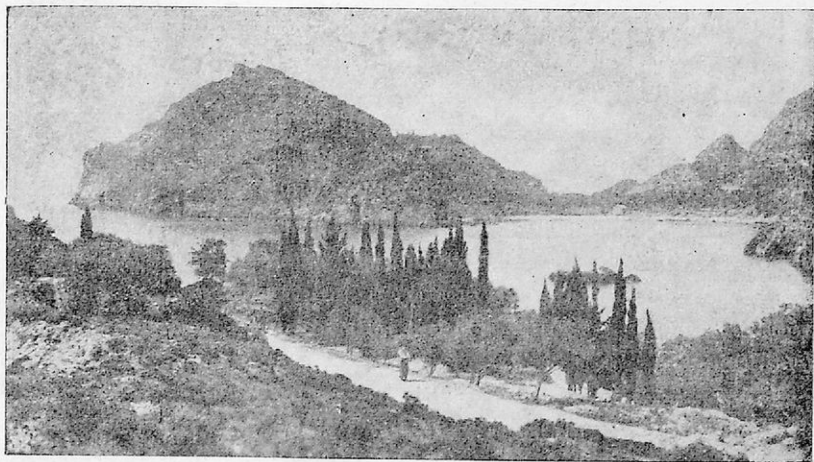
Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους εἶναι ἑπτὰ· δι' αὐτὸ καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν **Ἐπτάνησος**. Αἱ νῆσοι αὗται εἶναι· ἡ **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ἡ **Λευκάς**, ἡ **Ἰθάκη**, ἡ **Κεφαλληνία**, ἡ **Ζάκυνθος** καὶ τὰ **Κύθηρα**.

1. Ἡ Κέρκυρα.

(110 000 κάτοικοι).

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον τῆς τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς εἶναι κατὰ τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἥμισυ

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα, μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας ἐξοχὰς τῆς Κερκύρας.

τοῦ ἐδάφους τῆς τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4 000 000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρά, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν· δηλαδή ἀναλογοῦν 178 κάτοικοι εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἐδάφους τῆς. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας;) Ἐχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μετὰ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (35 000) ἔχει ὠραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. Ἔχει δὲ καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ λιθοτυπογραφίας. Μὲ τὰς ὠραίας ἐξοχὰς τῆς προσελκύει πολλοὺς ξένους διὰ τὸν παραθερισμόν. Ἔχει δὲ τέλειον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν.

2. Οἱ Παξοί.

(3000 κάτοικοι).

Αἱ νῆσοι **Παξὸς** καὶ **Ἀντίπαξος** εἶναι μικραί, ἀλλ' ἔχουν ἀρκετοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐλαίας. Ἡ κυριώτερα πόλις λέγεται **Γάιος**.

3. Ἡ Λευκάς.

(27 000 κάτοικοι).

Στενὸς πορθμός, ἓνα αὐλάκι 17 μ. πλάτους καὶ 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τὴν λευκάδα ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Ἡ νῆσος αὐτὴ εἶναι ὄρεινῇ. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι ὑψηλά, αἱ δὲ παραλίας τῆς πολὺ ἀπόκρημνοι. Τὸ ἀκρωτήριο **Λευκάτας** (Κάβος τῆς Κυρᾶς) ἔχει ὕψος 660 μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς νήσου ἔχει πολλοὺς ἐλαιῶνας καὶ πολλὰ ἀμπέλια. Τὰ κρασιὰ τῆς Λευκάδος φημίζονται διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν των. Ἡ νῆσος παράγει καὶ σταφίδα καὶ καπνὸν καὶ ὄσπρια. Ἔχει καὶ δύο μεγάλας ἀλυσκάς. Ἡ πρωτεύουσα **Λευκὰς** (ἢ **Ἀγία Μαύρα**) ἔχει 5000 κατοίκους.

4. Ἡ Ἰθάκη.

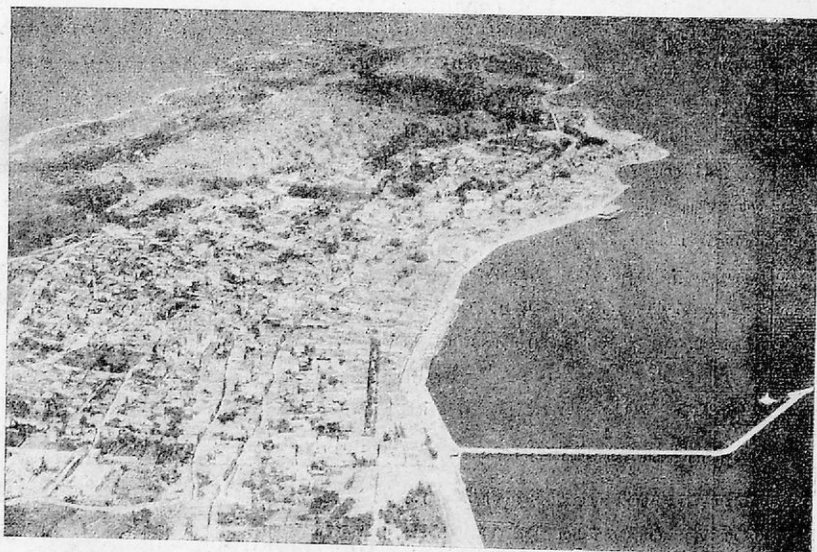
(7 000 κάτοικοι).

Ἡ Ἰθάκη εἶναι πολὺ ὄρεινῇ καὶ βραχώδης. Μὲ τὴν ἐργατικότητα τῶν κατοίκων τῆς εἶναι φυτευμένη καὶ ἐπάνω εἰς τὰ βραχώδη ἀκόμη μέρη. Ὀλίγον ἔλαιον καὶ ἐκλεκτοὶ οἶνοι εἶναι τὰ προϊόντα τῆς νήσου. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Βαθύ**.

5. Ἡ Κεφαλληνία.

(60 000 κάτοικοι).

Ἡ Κεφαλληνία εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἀλλὰ καὶ ἡ περισσό-
τερον ὄρεινὴ ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος
τῆς εἶναι ὁ **Αἶνος** (ὕψος 1600 μ.), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰ 900 μ.
καὶ ἄνω σκεπάζουν ὠραῖα δάση ἐλάτης.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπὸ γρ. Ὑποστρ. Συγκοινωνίας)

130. Τὸ Ἀργοστόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἕνας βαθὺς κόλ-
πος, ὁ ὁποῖος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλλην**.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς
νήσου δὲν εἶναι πολλὰ· τὰ κυριώτερα εἶναι : οἶνοι ἐκλεκτοί,
σταφίς, ἔλαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὀσπρία (φακὴ). Ἐπειδὴ τὸ
ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύ-
ονται καὶ προσδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Ἀργοστόλιον** (9 000), τὸ
ὁποῖον ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ καθαροὺς δρόμους. Ἀπέ-

ναντι αὐτοῦ εἶναι τὸ **Δηξούριον** (5 000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλλης.

6. Ἡ Ζάκυνθος.

(40 000 κάτοικοι).

Τὴν νῆσον. αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουσι «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς», διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὀρεινόν, ἀλλ' εἰς τὰ νοτιοανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλίμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὐφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κατ. κατὰ 1 τετραγ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὄσπρια, σῖτον, λεμόνια κ. τ. λ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιάν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 12 000 κατοίκους καὶ ὠραῖον λιμένα. Τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ ἡ ὠραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρόν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα.

(9 000 κάτοικοι).

Ἡ νῆσος αὕτῃ εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινὴ. Τὰ παράλια της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἓν ὑψηλὸν ὀροπέδιον. Αὐτό, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουν ἀρκετὰ καὶ ἐκλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον οἶνον, σῖκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμου καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοι. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς

τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ ἐθνικοῦ μας Ὕμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοὶ	Ἐπιφάνεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις
		ἐν ὅλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Κερκύρας	638	110 000	178	<i>Κέρκυρα 35, Γάιος.</i>
Κεφαλληνίας	943	70 000	75	<i>Ἀργοστόλιον 9, Ληξούριον 5, Βαθύ.</i>
Ζακύνθου	415	44 000	1 06	<i>Ζάκυνθος 12.</i>
Ἰόνιοι νῆσοι	1996	224 000		

Ἀσκήσεις. — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξιδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἕως τὴν Κέρκυραν; — 2. Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους Νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1936 ὑπῆρχον 510 ἵπποι καὶ 5000 ἡμίονοι καὶ εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους 7370 ἵπποι καὶ 1450 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφορὰν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ὑΠΟ ΞΕΝΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ

~~ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ~~

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι, καθὼς εἶδομεν, ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἄλλαι ἐλληνικαὶ νῆσοι ἀνήκουν ἐπίσης εἰς ξένα κράτη, ἢ ~~Δωδεκάνησος~~ καὶ ἡ **Κύπρος**.

1. Ἡ Δωδεκανήσος (ἡ νότιαι Σποράδες).

(2850 τετρ. χιλιόμετρα, 150 000 κάτοικοι).

Πρὸς νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι σπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα καὶ λέγονται **Δωδεκανήσος**. Αὗται εἶναι: ἡ **Πάτμος**, ἡ **Λέρος**, ἡ **Κάλυμνος**, ἡ **Κῶς**, ἡ **Ἀστυπάλαια**, ἡ **Νίσυρος**, ἡ **Τήλος**, ἡ **Σύμη**, ἡ **Χάλκη**, ἡ **Ρόδος**, ἡ **Κάρπαθος** καὶ ἡ **Κάσος**. Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νήσον, τὸ **Καστελλόριζον**.

Τὰς νήσους αὐτὰς κατέλαβεν ἡ Ἰταλία τὸ 1912 καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὰς κατέχῃ.

Ἡ **Ρόδος** εἶναι ὀλίγον μικροτέρα ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει μόνον 42 000 κατοίκους, διότι εἶναι ὀρεινὴ. Αἱ κοιλάδες τῆς ὅμως εἶναι ὠραῖαι καὶ εὐφοροί. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι σιτηρὰ, ὄσπρια, σῖνος καὶ ἔλαιον. Ἡ πρωτεύουσα τῆς ἔχει 16 000 κατοίκους καὶ θαυμάσιον λιμένα.

Αἱ ἄλλαι νῆσοι εἶναι βραχῶδεις καὶ ἄγονοι. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς τὴν σπογγαλίειαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των διάφορα ὀρυκτά, καθὼς μόλυβδον, σίδηρον, λευκόλιθον καὶ γύψον. Ἡ **Κῶς** εἶναι κατὰ τὴν ἑκτασιν ἴση μὲ τὴν Λευκάδα καὶ ἔχει 15 000 κατοίκους· εἶναι πατρίς τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἱατροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ νήσος **Πάτμος** εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου ἀνέρχεται εἰς 150 000 χιλιάδας. Ὀλίγοι Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ρόδου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι Ἕλληνες.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΟΣ ΥΠΟΞΕΜΗΝ
2. Ἡ Κύπρος. ΚΑΤΟΧΗΝ

(9 300 τετρ. χιλιόμετρα, 350 000 κάτοικοι).

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Κρήτην εὐρίσκεται ἡ Κύπρος; —
2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου εὐρίσκεται αὕτη; —
3. Ὄνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρω-

τήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς; Σύγκρινέ τα μὲ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμούς τῆς. — 7. Ὅρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Ἀμμόχωστος, Λάρναξ, Λεμεσός, Κυρήνεια. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν;

α'. Ἑκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἑκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἀλλ' ἔχει ὀλιγώτερον πληθυσμόν. Δύο μακραὶ ὀροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία εἰς τὴν βορείαν πλευράν (*Πενταδάκτυλον*) καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὴν νοτίαν (*Ὀλύμπος*, ὕψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα.

Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὀροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὁποία λέγεται *Μεσσαριά*. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος τῆς εἶναι στενὴ ἀλλὰ πεδινή.

β'. Κλίμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμόν. Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλὰς, συχνὰ δὲ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν.

Εὐφορωτάτη εἶναι πρὸ πάντων ἡ πεδιάς τῆς Μεσσαριάς, ἡ ὁποία παράγει σῖτον, κριθήν, ἔλαιον, βάμβακα, λῖνον, πορτοκάλια καὶ οἶνον ἐκλεκτὸν (κουμανταρία). Ἐπίσης παράγει σταφίδα καὶ μέταξαν.

Ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν Κύπρον εἶναι ἡ κτηνοτροφία, γίνεται δὲ ἐξαγωγή τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Ὀνομαστοὶ εἶναι καὶ οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῆς Κύπρου.

Ἡ Κύπρος ἔχει καὶ πολλὰ ὄρυκτά, καθὼς χαλκόν, ἀμίαντον κ. ἄ.

γ'. Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Μεγαλυτέρα πόλις τῆς Κύπρου εἶναι ἡ *Λευκωσία* (20 000 κατ.), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δεν-

δροστοιχίαι ἀπὸ ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει καὶ ὠραῖον δημόσιον κήπον καὶ πολ-
λὰ κοινοτικά ἰδρύματα (Παγ-
κύριον Γυμνάσιον, διδασκα-
λεῖον, παρθεναγωγεῖα, πτω-
χοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον
κ.τ.λ.). Εἶναι ἔδρα τοῦ Ἀγγλοῦ
Κυβερνήτου τῆς νήσου, καθὼς
καὶ τοῦ Ἑλλήνου Ἀρχιεπι-
σκόπου.

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σι-
δηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίνειον
αὐτῆς, τὴν **Ἀμμόχωστον** (7 000).
Αὕτη διασώζει λείψανα μεσαι-
ωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν
ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς φραγκι-
κῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ
πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγε-
ται Φαμαγούστα.

Αἱ ἄλλαι σπουδαῖαι πό-
λεις τῆς νήσου εἶναι: ἡ **Λεμε-
σός**, ἡ ὁποία ἔχει 17 000 κατ.
μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικάς
σχολὰς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ **Λάρναξ** (10 000 κατ.) μὲ
ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολήν, ἡ **Κυρηνεῖα** μὲ ἡμι-
γυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον. Τὰ ἑλληνικά σχολεῖα εἰς ὅλην
τὴν νῆσον ἀνέρχονται εἰς 626.

δ'. Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

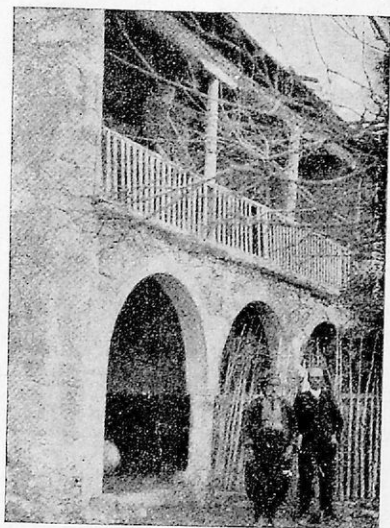
Ἄν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα
ἡ Κύπρος, διετήρησε τὸν ἑλληνικὸν της χαρακτήρα. Ἀπὸ ὅλον
τὸν πληθυσμὸν της μόνον τὸ ἐν πέμπτῳ εἶναι ξένοι, δηλ.
Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι εἶναι
Ἕλληνες.

Οἱ Ἀγγλοὶ κατέχουν τὴν Κύπρον ἀπὸ 60 ἐτῶν. Ἐν τού-

131. Χωρική τῆς Κύπρου.

τοῖς ἢ Κύπρος δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, ἴσως διότι δὲν ἔχει ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἔνα μόνον πόθον ἔχουν, νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα καὶ μίαν ἡμέραν αἱ ἐλπίδες τῶν θὰ ἐκπληρωθοῦν.

132. Χωρικό σπίτι τῆς Κύπρου.

Βεν

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλάς πρὸς Β καὶ πρὸς Α; Περιέγραψε τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α. — 2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1920; Ποῖαι ἑλληνικαὶ πόλεις μένουσιν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος; Ποῖαι ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουν εἰς ξένα κράτη; — 3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ; — 4. Ποῖα χώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου; Ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου καὶ ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὐρίσκεται.

Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς **Ἑλληνικῆς Χερσονήσου**, ἡ ὁποία λέγεται καὶ **Βαλκανικῇ** ἢ **Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου**. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὐρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

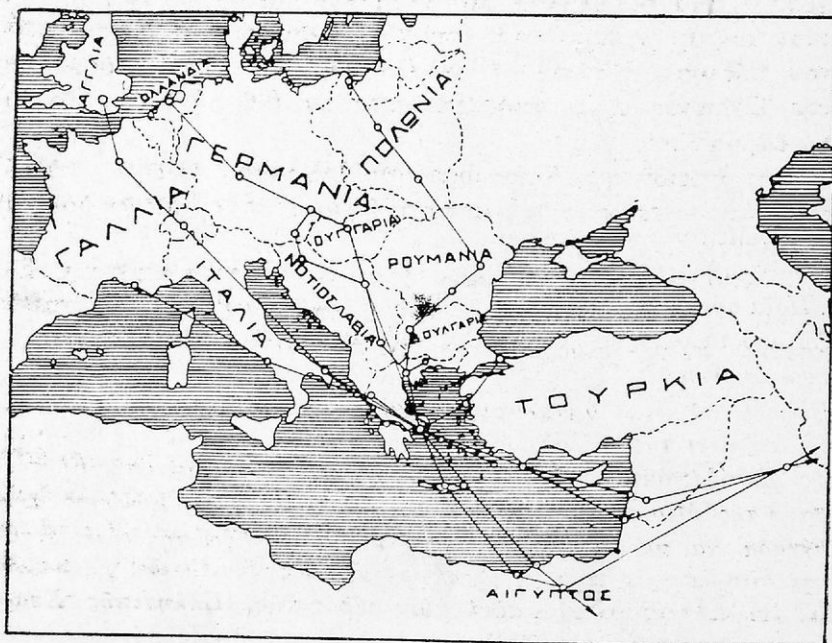
Ἡ ὁριοθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἕως ποῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ Ἑβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων ἀκόμῃ ἐτῶν ἡ Ἑλλάς ἐφθάνεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἕως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, κα-

θῶς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὅμοίως ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν βόρειον Ἠπειρον, τὴν ὁποῖαν κατέχει τώρα ἡ Ἀλβανία.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 130 000 τ. χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 108 000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 22 000 τ. χλμ. εἶναι νήσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνα-

133. Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας.

τολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει ἀπὸ τρεῖς πλευράς. Ἡ θέσις αὕτη δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα :

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἐχει ἔμπρός της ἀνοικτὴν τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἣ ὁποία εἶναι εὐθηνή. Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἤμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ,τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὐξεινον Πόντον. Δι' αὐτὸ οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους της καταγίνονται μὲ τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὀνόμασε τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὕψος ἄνω τῶν 2000 μ., καὶ κατάταξέ τὰ κατὰ τὸ ὕψος των. — 2. Ποίαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν τὰ ὄρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ νερά των ἐχύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλάς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὄρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια ὁμαλά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους της.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς προήλθεν ἡ ποικιλία αὕτη, πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

Θά ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ὑπάρχει τόσον μεγάλη θερμότης, ὥστε ὅλα τὰ ὑλικά τῆς Γῆς εἶναι λιωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ὁ φλοιὸς εἰς ἓν πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἡ ὁποία ἔχει ἀκτῖνα 1 μέτρου, ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θά παρασταθῇ μὲ 1 μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ' ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λιωμένα ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἀκτινοβολοῦσαν, ὅπως ὁ λιωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν, εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος. Ἀλλ' ἔπειτα, ἐνῶ ἐστρέφετο ὀλόγυρά της εἰς τὸ κατάψυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἤρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἓνα λεπτότατον φλοιόν. Ἔτσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

Ἦτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμή, καθὼς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, ποὺ ἦτο γύρω της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὕτῃ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἤρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὑδρατμοὶ καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἦσαν βροχαὶ αἰῶνιοι καὶ χειμαρρῶδεις, ὥστε τὰ νερὰ ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῶ ὁ φλοιός, ποὺ τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσον στερεός, ὅσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἤρχισεν ἄλλοῦ μὲν νὰ διαρρηγνύεται καὶ νὰ κατακαθίζῃ, ἄλλοῦ δὲ νὰ ρυτιδώνεται, νὰ σχηματίζῃ δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. Ἔτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται νέαι γαῖαι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλάδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Ροδόπης.

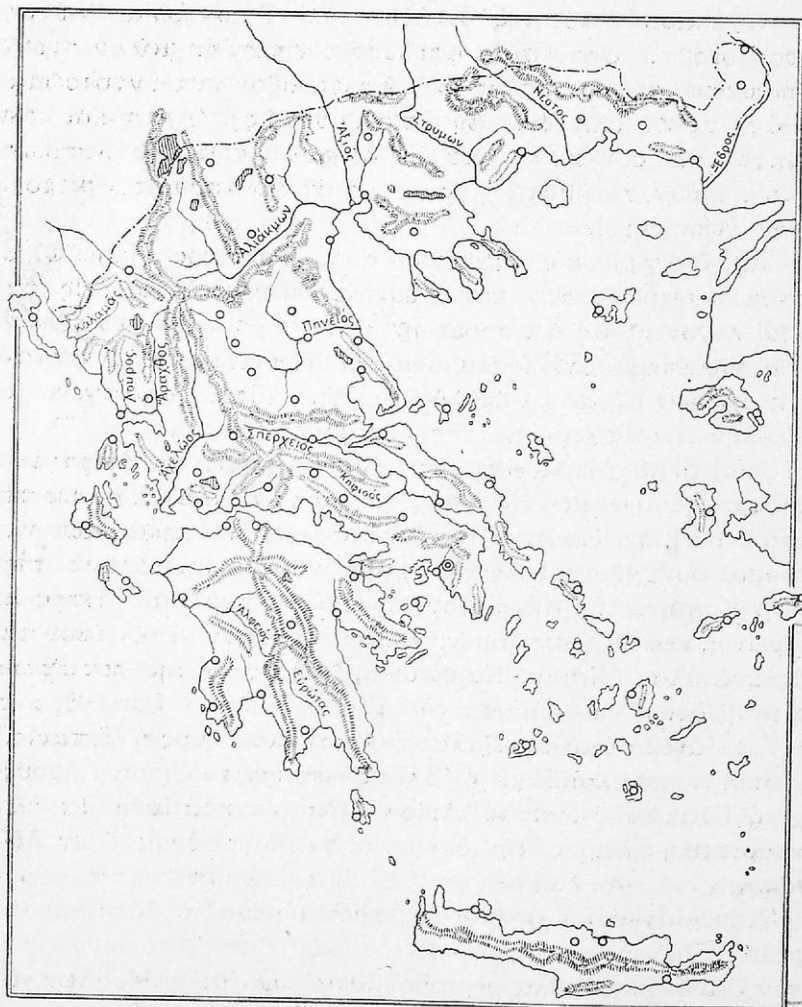
Ἡ ἐπιφάνειά των ἕως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομύρια ἐτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζωύφια ὀστρακόδερμα. Ὅταν αὐτὰ ἀπέθνησκον, κατέκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρώμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ὕλην (ἀσβεστολίθους). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρώματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώματα (ἄμμο-λίθους, ἀργιλικοὺς σχιστολίθους κ.τ.λ.) Ὅλα αὐτὰ τὰ πετρώματα, ἐπειδὴ ἐσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ὕδατα, λέγονται ὕδατογενῆ.

Ἀφοῦ ἐπέρασαν ἑκατομμύρια ἐτῶν, ἔγιναν πάλιν μεγά-λαι πτυχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς Ἄλ-πεις καὶ ἄλλα ὕψηλὰ ὄρη (ἀλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεν-νῆθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ὀροσειραὶ, ἡ Πίνδος καὶ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὕψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην. τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὀρεινοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, Ὄθρυς, Οἶτη — πτυχω-σιγενῆ ὄρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰς Ἰονίους Νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐτοί ἐσχηματίσθη μίᾳ ἐλ-ληνοασιατικῇ ἡπειρος, τὴν ὁποίαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰ-γνίδα**.

Ἀφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγνίς ἤρχισαν μεγάλαι διαταραχαί. ἔπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ἰσορροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γί-νεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. Ἐτοί ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θη-

βών και της Κωπαΐδος, ή λεκάνη της Αΐτωλίας, αΐ κοιλάδες του Εύρώτα, του Σπερχειοῦ, του Ἀλιάκμονος κ.τ.λ. καθὼς καὶ

134. Αἱ κυριώτεραι ὄροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εὐβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἀμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Ἀργολικός κ.τ.λ.

Πολλοὶ ἀπὸ τὰς λεκανοεῖδεις κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπεὶ ἦσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγέμισαν ἀπὸ νερὰ καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὅμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ λάβα ἐξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἡφαίστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ὑπάτην κ.ά. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερά της.

Αὐτὸ συνέβη πρὸ πάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγίδος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὅλη ἡ ἔκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσεχώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασε. Ἐξω ἀπὸ τὰ νερά ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλότερα μέρη ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μὲ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὕδατα. Ρύακες, χεῖμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὁποῖοι ἔρρεον ἀκατάπαυστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἄλλου στενὰ καὶ ἄλλου πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. Ὅπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροὺν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατῴρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξῃ τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξῃ στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνειός, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών). Ἐπειτα οἱ χεῖμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χωρῶν (προσχωσιγενὴ πεδία) ἢ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀχελῶος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.).

Ἀσκήσεις.—1. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὁποῖαι πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ

αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι τὰ παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανίται κ.τ.λ.). — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάσπην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασε τὰς κυριωτέρας ὀροσειάς. Ὀνόμασε τὰς ὀροσειάς, αἱ ὁποῖαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἄσβεστολίθους. — 3. Ὀνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπέξηράνθησαν; — 4. Ποῖαι εἶναι αἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὐταί; — 5. Ποῖαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ ὀροσειρὰ τῆς Ἑλλάδος α') εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β') εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ') εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος; — 6. Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι ὀροσειραὶ καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἐπίδρασίς των εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ; — 7. Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;

Γ'. ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Εὔρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὀνόμασε τοὺς ποταμούς, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ποῖαν θάλασσαν χύνεται καθεὶς ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περιέγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τὰς πηγὰς του ἕως τὴν ἐκβολὴν του. — 4. Περιέγραψε ὁμοίως τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελώου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάκμονος καὶ τοῦ Στουμόνος. — 5. Ποῖαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποῖαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖαν οἱ μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των λιμνοθάλασσας; — 7. Ποῖαι ποτάμια κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖαι εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α') ἂν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β') ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μαζεῦει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ') ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχὴν του, εἶναι πολὺ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά,

ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

Ὅμοιως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφός των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἀξιός, Στρυμών, Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνεται μεγάλη ἐξάτμισις ὕδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερὰ πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν α') διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β') διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π. χ. ὁ Βόδας εἰς τὴν Ἑδεσσαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὰς Πάτρας, ἡ Ἐρκυνα εἰς τὴν Λεβάδειαν κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἑνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς του; Πότε ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἑκτάσιν, διότι τὰ νερὰ των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερον βλάπτουν παρὰ ὠφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας προσπαθεῖ νὰ ἀποξηράνῃ τὰς λίμνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι βαλτώδεις, π. χ. τὴν λίμνην τῶν Γενιτσῶν καὶ τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυνιάδα λίμνην εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα κ. ἄ.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Ὅλοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλίμα. Π. χ. εἰς τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν· ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιών εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμόν· ἡ

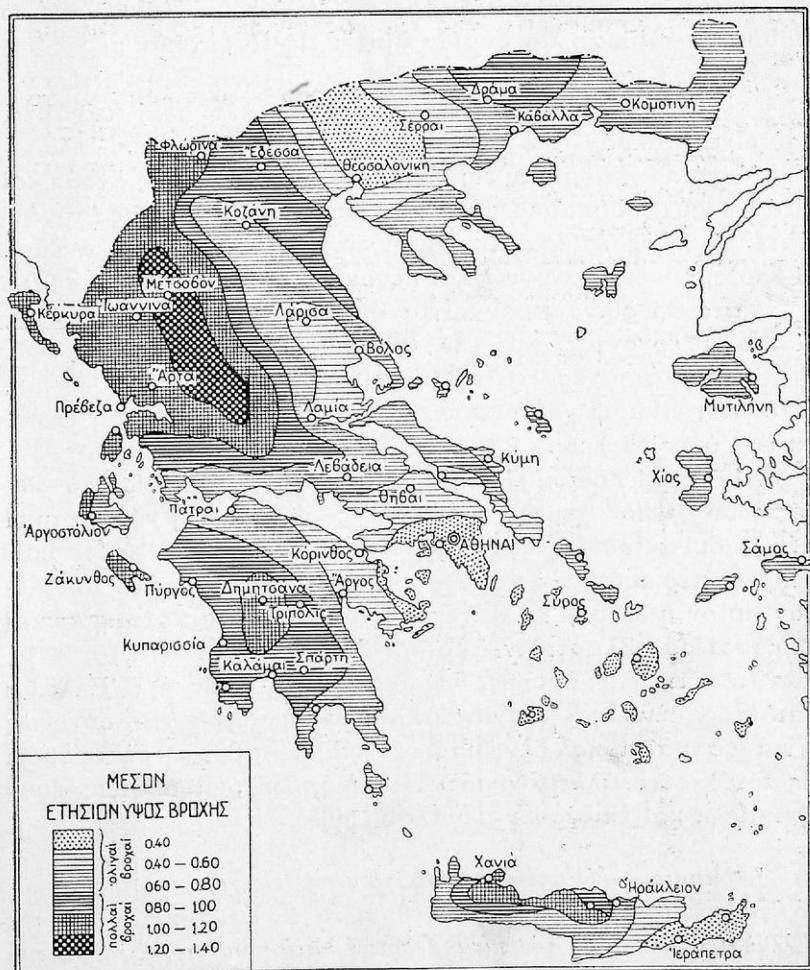
θερμοκρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως ἕως 32 - 36 βαθμούς. Ἀντιθέτως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη μετριάζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ φαίνονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμοκρασία, οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Πόλεις	Υψος ἀπὸ θαλάσσης	Μέση θερμοκρασία			Διαφορὰ μεταξὺ θερμοκρασίας θερμοστάτου καὶ ἡλιοχροστάτου μηνός	Μέσον ὕψος βροχῆς τοῦ ἔτους εἰς ἐκατοστάμετρα	Ἐπικρατεῖ ἄνεμος
		Ἰαν.	Ἰουλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Κεφαλληνία	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,3	86	ΒΔ. Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ἰωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	18,8	126	ΒΔ
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	Δυτικός
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	
Δελφοὶ	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	17,8	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,7	44	ΝΔ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
Ἀθῆναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ
Ναύπλιον	6 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΝ
Σῶρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος

Αἱ πόλεις εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῇ κατὰ ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον; Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσοτέρας βροχὰς καὶ ποία τὰς ὀλιγωτέρας;

Ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα εἶ-

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

ναι μεγαλυτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Δηλαδή εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χει-

μὼν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ἥμισυ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καὶ χειμῶνας ψυχροὺς (κλίμα ἡπειρωτικόν) ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φυσοῦν κανονικὰ καὶ λέγονται ἐτησίαι (μελέτια).

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί· φυσοῦν ὅμως τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὕγροι ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ βρέχει ἐκεῖ περισσότερον παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμοὺς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος, δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διαρκοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν ὀρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

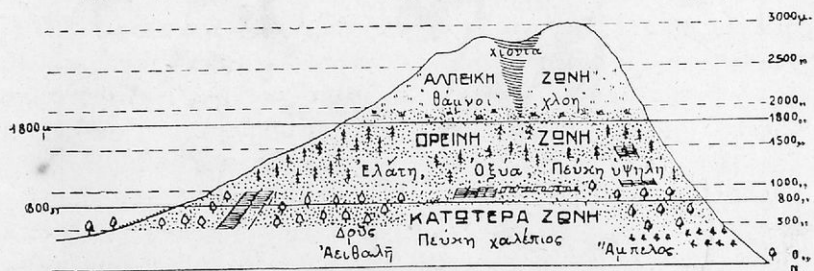
Ἀσκησις. — Ὁ ἀπέναντι πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὠρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὗρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσότερα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτάς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Ὀκτώβριον-Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

*Όνομα πόλεων	*Ιανουά.	Φεβρουά.	Μάρτιος	*Απρίλιος	Μάιος	*Ιούνιος	*Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβρ.	*Οκτώβρ.	Νοέμβρ.	Δεκέμβρ.	*Ετησίως
*Αθήναι . .	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
*Θεσ/νίκη . .	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
*Πάτραι . .	90	78	67	54	37	18	4	6	27	97	115	114	707
Βόλος . .	49	51	40	32	43	31	15	24	32	63	74	53	507
Κέρκυρα . .	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος . .	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά . .	113	95	67	29	16	3	1	4	21	35	127	155	666
Τρίπολις . .	127	102	67	57	54	41	14	16	23	79	123	123	826

Ε΄. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποῖαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ πλουσιώτερα δάση; *Απὸ ποῖα δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποῖα φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς* τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποῖα ἀπὸ αὐτὰ εὐδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλίμα; Ποῖα εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἡπειρωτικὸν κλίμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλεον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· δι' αὐτὸ αἱ κορυφαὶ τῶν

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις).

βουνῶν, ὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800 - 2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὄριον αὐτὸ ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὀξυα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλὴ, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψους 800 μ.

ή δρύς καί ή καστανέα καί από ύψος 500 περίπου μ. ή πεύκη, ή βαλανιδέα καί άλλα δένδρα (πρίνος, δάφνη, μύρτος κ.τ.λ.).

137. Χάρτης τών περιοχών τής Έλλάδος, όπου φύεται καί καλλιεργείται ή έλαία.

Είς τήν Έλλάδα λοιπόν διακρίνομεν αναλόγως του ύψους τρείς ζώνας βλαστήσεως, τήν κατωτέραν (από τήν πα-

ραλίαν ἕως τὰ 800 μ.), τὴν ὀρεινὴν (800 - 1800 μ.) καὶ τὴν ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἐκτὸς τοῦ ὕψους ἐπιδρᾷ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἕνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἕνας τόπος δὲν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκὴ (εἰκ. 137).

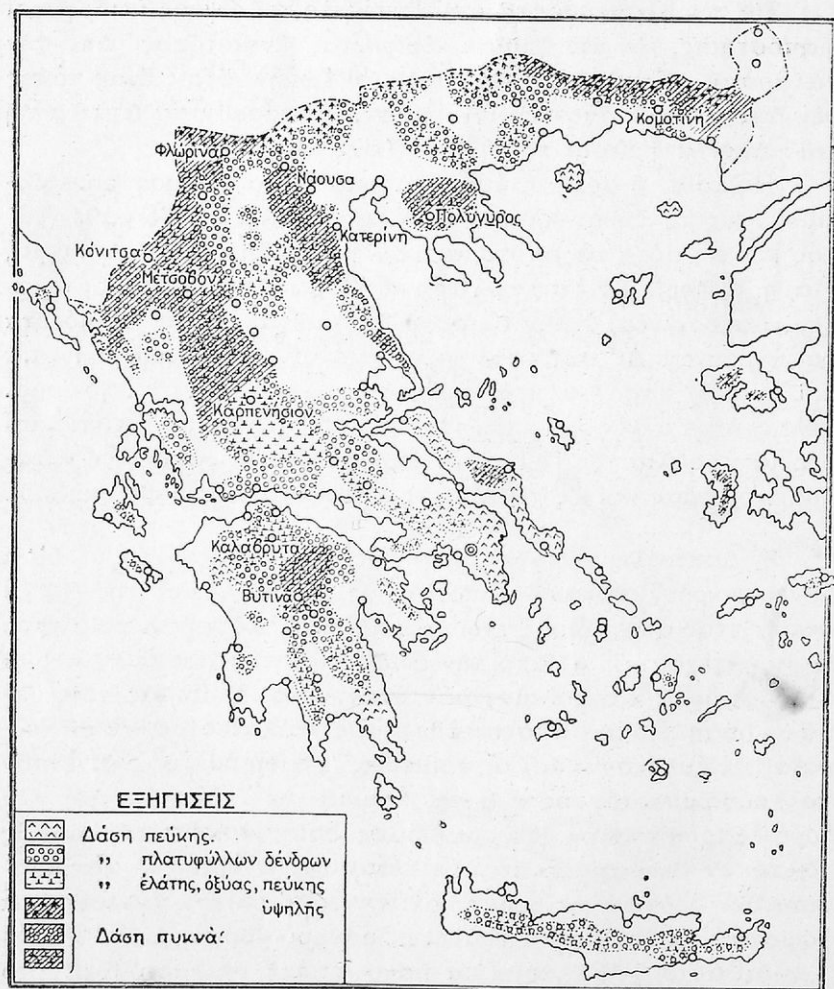
Ἡ ἐλαία, ἡ συκὴ, ἡ ἀμυγδαλὴ καὶ ἄλλα ὁπωροφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλίμα· ἡ ἐλαία μάλιστα ζῇ εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ ἐσπεριδοειδῆ ὅμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδαρινέα) ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ μεγαλυτέραν θερμότητα καὶ ὑγρασίαν. Δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ νότια, τὰ δυτικὰ καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ἰονίου (εἰκ. 145).

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση· διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν της (14%) σκεπάζεται ἀπὸ δάση, ἐνῶ ἄλλοι, π. χ. εἰς τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν 36% ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὅμως εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχε μεγάλη δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπεὶδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποίμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἡμπόδιζε. Δὲν ἤξευραν ὅμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέσυρε τὰ χώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸ εἶναι μέγα δυστύχημα· διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὡραιότερον στολισμὸν ἐνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν ν' ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους

γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα.

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἥπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Να-

ούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικής, Κονίτσης, Σουφλίου και Ροδόπης είναι από τας περισσότερον δασωμένας περιοχάς της Ελλάδος (ποσοστόν δασώσεως 35-40 %). Όλίγα δάση έχουν ή Στερεά Ελλάς, ή Εύβοια και ή Θεσσαλία, όλιγώτερα δέ ή Πελοπόννησος και ή Κρήτη.

Περισσότερα είναι τὰ δάση, πού αποτελούνται από δρύν, έπειτα δ' έρχονται τὰ δάση της πεύκης και κατόπιν τὰ δάση της έλάτης, της όξύας και της καστανέας.

3. " Α γ ρ ι α ζ ω α υπάρχουν εις τὰ δάση και τὰ βουνά της Ελλάδος πολύ όλίγα. Ταυτα είναι: ή άρκτος εις την βόρειον Πίνδον, ό λύκος, ό θώς (τσακάλι) και ή άλώπηξ εις όλα τὰ έλληνικά βουνά, ό άγριόχοιρος, ή έλαφος και ή δορκάς (ζαρκάδι) εις τὰ βόρεια της Ελλάδος, ό αΐγαγρος (άγριόγιδο) εις τας κορυφάς της Ίδης και εις μερικάς μικράς νήσους, λαγοί κ. ά.

Πολύ περισσότερα είναι τὰ άγρια πτηνά, πού ζοϋν εις τον τόπον μας. Τὰ κυριώτερα από αυτά είναι: πέρδικες, άγριοπεριστεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, άετοί, ιέρακες, κόρακες κ. ά.

5. ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οι κάτοικοι της Ελλάδος είναι σχεδόν όλοι έλληνικης καταγωγής. Άλλοτε έντός των συνόρων του Κράτους μας κατοικοϋσαν και Τουρκοι και Βούλγαροι, προπάντων εις τας βορείας έλληνικάς χώρας· άλλ' αυτοί πρό 16 έτών έφυγαν από την Ελλάδα. Μόνον όλίγοι Τουρκοι (περίπου 100 000) έμειναν και κατοικοϋν εις την δυτικήν Θράκην.

Εις την θέσιν των ήλθον και έγκατεστάθησαν 1 225 000 Έλληνες από την ανατολικήν Θράκην, από την Βουλγαρίαν, από τον Πόντον και τον Καύκασον. Άλλά πολλοί χιλιάδες Έλλήνων ζοϋν άκόμη έξω από τὰ σύνορά μας, εις την Κωνσταντινούπολιν, εις την Δωδεκάνησον, εις την Κύπρον, εις την βόρειον Ήπειρον, εις την Σερβίαν και την Βουλγαρίαν.

Όλοι οι Έλληνες έχομεν την ίδιαν γλώσσαν και την ίδιαν θρησκείαν, καθώς και τὰ ίδια ήθη και έθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε 780 000 κατοίκους, ὅσους δηλαδή ἔχουν σήμερον μόνον αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς!

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς 7 000 000. Ἀπὸ αὐτοὺς 120 000 εἶναι Τοῦρκοι, 70 000 Ἑβραῖοι, 30 000 Ἀρμένιοι, 18 000 Ἀλβανοὶ μωαμεθανοὶ καὶ 5 000 Ἀθίγγανοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, δηλαδή τὰ 96% ἀπὸ ὅλον τὸν πληθυσμόν, εἶναι Ἕλληνες.

Ἄν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν μακράν, εἰς τὴν Αἰγύπτου καὶ εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, θὰ εὕρωμεν, ὅτι ὅλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 8 ἑκατομμύρια.

Θὰ ἐξετάσωμεν τώρα ποῖαι εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὁποίας συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ζ'. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων

1. Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1936 μὲ σιτηρὰ καὶ πόσα μὲ ἄλλα εἶδη τῆς καλλιεργείας; Πόσα ἑκατομμύρια στρεμμάτων ἐκαλλιεργήθησαν; — 2. Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας αὐτοὺς εἰς πόσα ἑκατομμύρια δραχμῶν ἔφθασεν ἡ ἀξία τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1936 καὶ εἰς πόσα ἡ ἀξία τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ.

1. ΓΕΩΡΓΙΑ

Κανὲν ἐπάγγελμα εἰς τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον δεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ζῇ τὸ μεγαλύτερον μέρος, σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

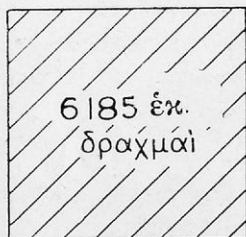
Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἶδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἓνα τόπον εἰς ἄλλον δι' αὐτὸ καὶ τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλίμα ἡπειρω-

τικόν· δι' αὐτὸ ἐκεῖ εὐδοκιμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια, τὰ ὁποῖα χρειάζονται θέρος θερμὸν μὲ ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλια μας καὶ αἱ νῆσοι μας ἔχουν θαλάσσιον κλίμα· δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ εἰς ὠρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

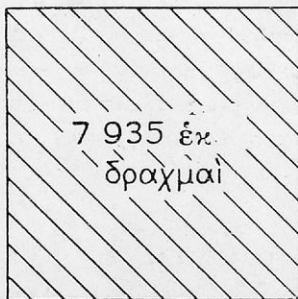
Ἄλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι' ὠρισμένον εἶδος καλλιέργειας· ἔτσι εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην, εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. Ὡστε ὁ τόπος μας παράγει πολλὰ καὶ διάφορα προϊόντα καὶ δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριώτερα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Καλλιέργειαι.

1. Ὅλη ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦν κατ' ἔτος οἱ χωρικοὶ μας, φθάνει τὰ 23 000 000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτά, τὰ

Παραγωγή

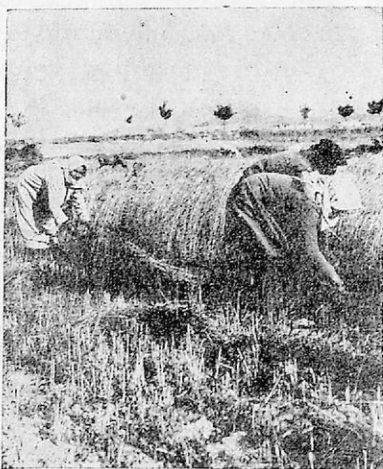

Κατανάλωσις

139. Πόσα σιτηρὰ παρήχθησαν καὶ πόσα ἐξωδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἡ ἀξία των εἰς δραχμάς).

15 000 000 στρέμματα τὰ σπεύρουν σιτᾶρι, κριθᾶρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ ἄλλα σιτηρά.

Ἄλλ' ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ποὺ παράγεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἄρκει διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7 000 000 τοῦ πληθυ-

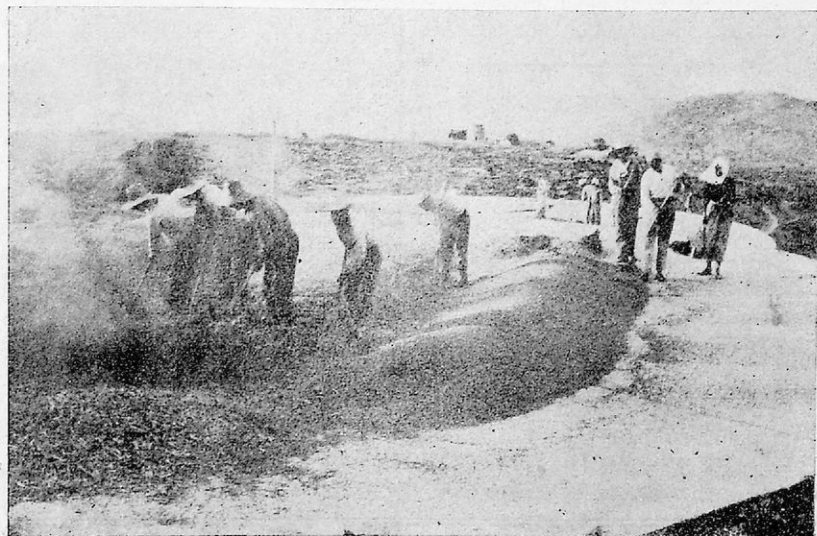

140. Θερισμός.

σμού μας. Χρειαζόμεθα περισσότερο σιτάρι και ένα μεγάλο ποσόν (τά 40 % από ό,τι χρειαζόμεθα) τὸ εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ τὰ ὄσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά. Ὁ τόπος μας παράγει ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα χρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσάγουν οἱ ἔμποροι μας ἀπ' ἔξω.

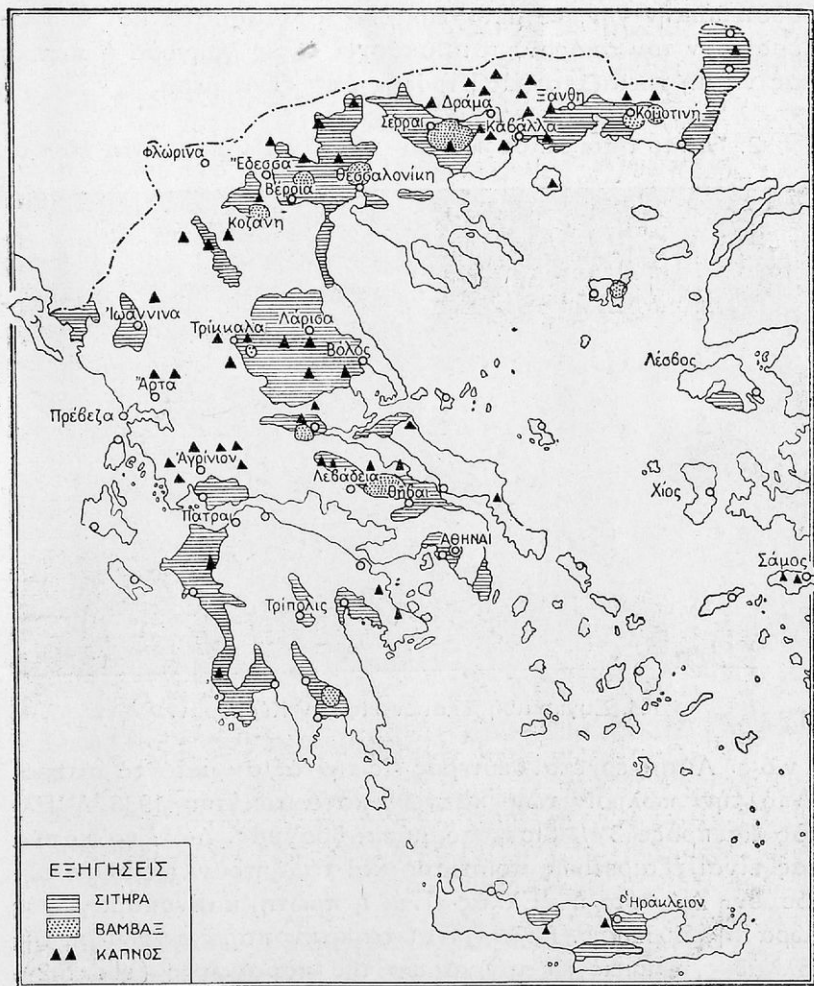
Καὶ ὅμως ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα μέρη, ὥστε, ἂν καλλιεργηθοῦν καὶ αὐτά, ὁ τόπος μας δὲν θὰ ἔχῃ ἀνάγκη νὰ εἰσάγῃ ἀπ' ἔξω νὰ πληρώνῃ τόσα ἑκατομμύρια.

141. Τὸ «λίχνισμα», μία ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ ἀλωνίσματος.

Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1936 εἰς τοὺς ξένους 123 ἑκατομμύρια δραχμὰς !

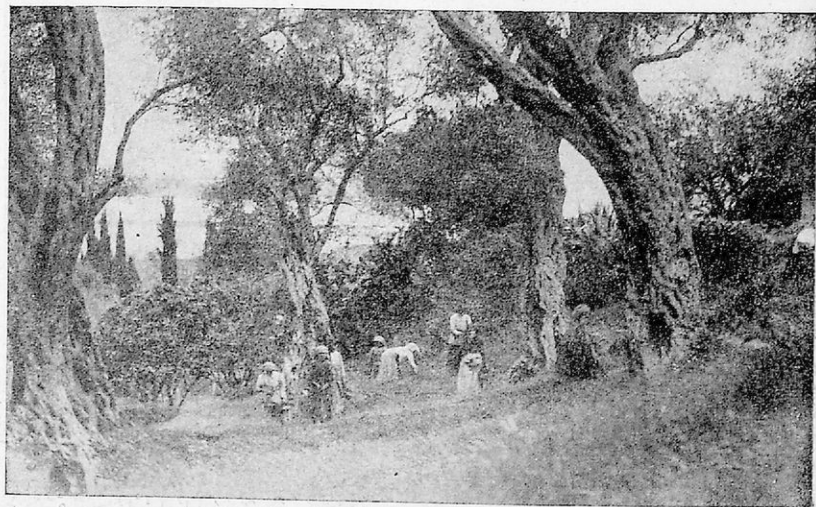
Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ν' ἀποξηράνη τὰ ἔλη εἰς

142. Χάρτης καλλιέργειας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος.
τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἥπειρον καὶ ἀλ-

λοῦ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. "Ετσι ἑκατομμύρια στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν γεωργίαν. "Αν δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ μας μάθουν νὰ ὀργώνουν βαθύτερα τὴν γῆν, νὰ μεταχειρίζονται λιπάσματα καὶ ν' ἀπολυμαίνουν τὸν σπόρον, τότε ὑπάρχει ἐλπίς γρήγορα ἡ πατρίς μας νὰ μὴ χρειάζεται εἶδη τροφῆς ἀπὸ ξένα μέρη.

2. "Αλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ κα-

143. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν.

π ν ό ς. Αὐτὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1936 ἡ Ἑλλάς εἰσέπραξε $3\frac{1}{2}$ δισεκατομμύρια δραχμάς. Διότι τὰ καπνά μας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 142).

3. Τρίτη εἰς σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐ λ α ι ο π α ρ α γ ω γ ή. Ὑπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι 25 - 30

ἐκατομμύρια. Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, πὺ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἐκατομμύρια δραχμάς. Εἰς παραγωγὴν ἐλαίου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι παράγουν ἔλαιον.

4. Τέλος κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν προϊόν εἶναι αἱ σταφίδες ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας ὅσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1 300 000 000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

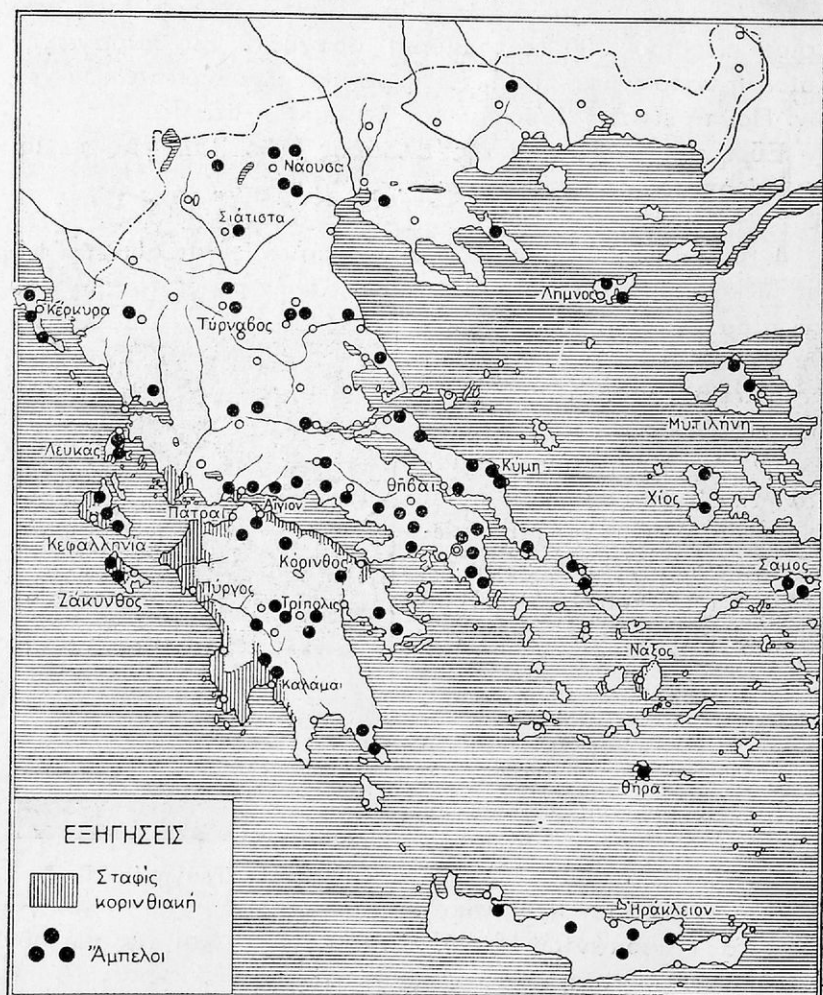
Μεγάλῃ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας, καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισαν νὰ ἐξάγουν καὶ νωπὰς σταφυλάς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίναν καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν.

144. Τρυγητός.

5. Ἄλλο σπουδαῖον προϊόν τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ βάμβαξ. Καὶ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλλήλιστα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβα-

κος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβα-
δείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα

145. Χάρτης καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου.

μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λῆμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη
ἡ παραγωγή τοῦ ἑλληνικοῦ βάμβακος ἤυξησε. Ἐνῶ τὸ 1931

οί γεωργοί μας έκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180 000 στρέμματα, τὸ 1937 έκαλλιέργησαν 820 000 στρέμματα. "Ετσι καὶ αὐτοὶ έδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας έχρησιμοποίησεν έλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 142).

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

146. Συλλογή βάμβακος.

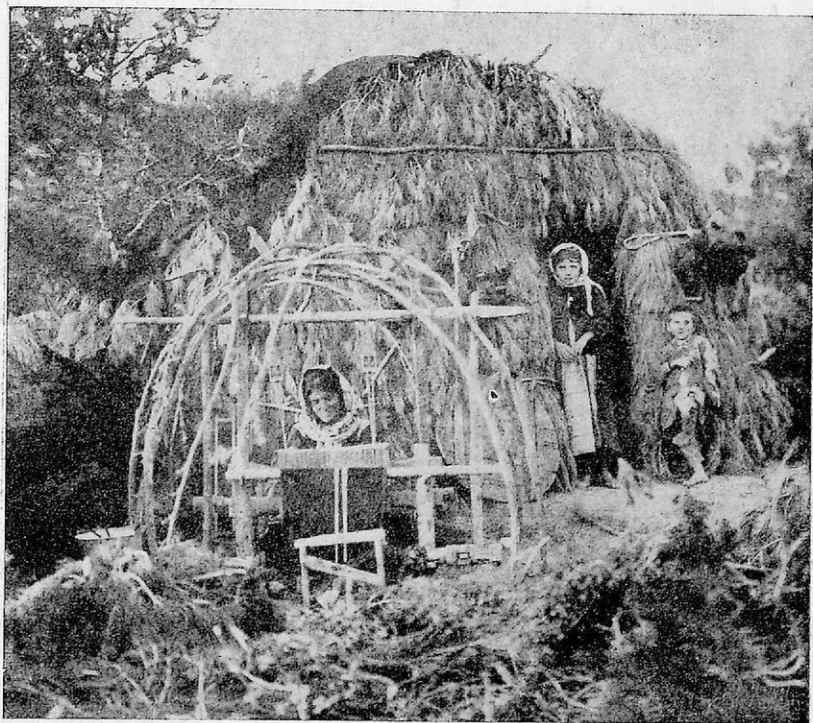
6. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σ η σ ά μ ι ο ν, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ έσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια), τὰ σ υ κ α, τὰ κ ά σ τ α ν α καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποὶ κ.τ.λ.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μ ο ρ έ α ς εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. "Εκεὶ τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μ έ τ α ξ α ν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν πρὸ πάντων εἰς τὰ βουνά,

(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

147. Καλύβια ποιμένων εἰς τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.

καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάιον ξηραίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἀνοιξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας : α') εἶδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β') πρώτας

ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ' ζῶα διὰ τὴν ἀροτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφοράς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους).

Δυστυχῶς καὶ ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας μας· δι' αὐτὸ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρώνωμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῶα, σφάγια, βούτυρον κ.τ.λ. Μόνον δι'

148. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας.

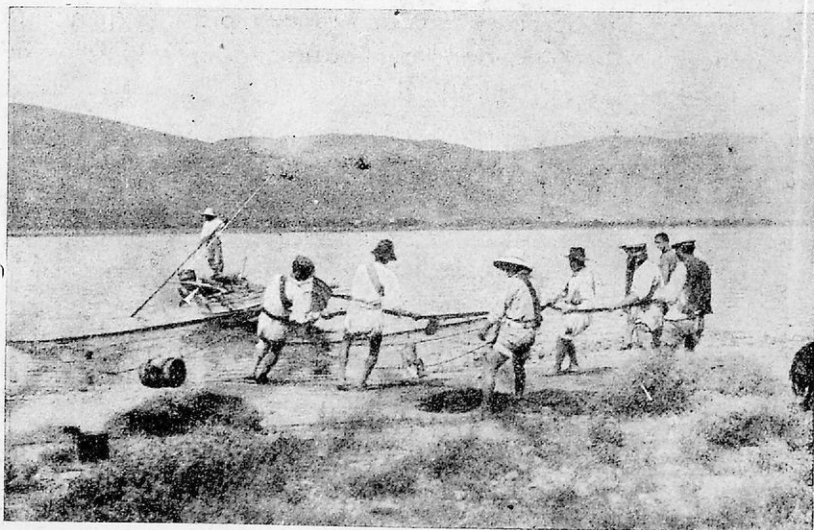
ἀγελάδας καὶ βοῦς ἐπληρώσαμεν τὸ 1935 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 200 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἀρκαδία κ.ἄ.

Ἄσκησις. — Εὗρετε εἰς τοὺς πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σας πόσα εἶναι ἐν ὅλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἰγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

3. ΑΛΙΕΙΑ

Αἱ θάλασσαι τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶνε πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

(Φωτογρ. Μεγαλοσικονόμου)

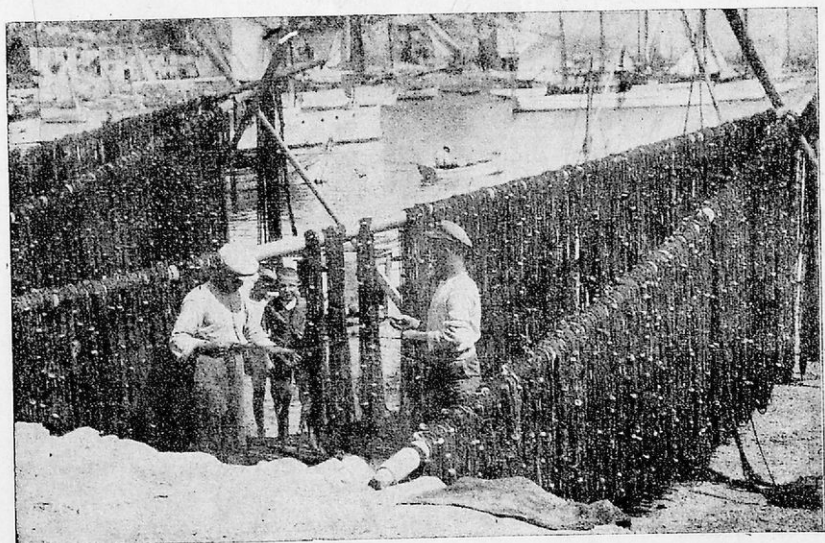
149. Ψάρευμα με τὴν τράτα.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλειστοὺς κόλπους (Εὐβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὰ ὅποια ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμπούνια, λιθρίνια, τσιποῦρες). Ἐπίσης μερικαὶ λίμναι, π. χ. τῆς Καστορίας, ἡ Βοιβῆς (Κάρλα), ἡ Πρέσπα κ. ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν μεγάλα φορτία ἀπὸ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλες πληρώνομεν κάθε χρόνον περίπου 70 ἑκατομμύρια δραχμᾶς!

Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἄρκετὰ ψάρια, ἐνῶ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν.

Ἄρκετὸν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σ π ο γ -

(Φωτογρ. Μεγαλοοικονόμου)

150. Τὸ στέγνωμα τῶν διχτυῶν.

γαλιεῖα. Οἱ Ἕλληνες σπογγαλιεῖς (Υδραῖοι, Αἰγινῆται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Ἀφρικῆς.

4. ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ὡς εἶδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, Ἠπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Ἀπὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὀξύας παράγουν κυρίως ξυλείαν δι' οἰκοδομὰς καὶ δι' ἔπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ. τ. λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλ'

ἐνῶ καύσιμον ὕλην τὰ δάση μας δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία, ποῦ ἐξάγεται ἀπὸ τὰ δάση μας, δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸ ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἕλληνες χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὕλοτομίαν ἀνέρχονται εἰς 5 000.

5. ΟΡΥΚΤΩΡΥΧΙΑ

Τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σίδηρος (Σέριφος, Κύθνος, Λαύρειον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἑρμιόνη), μόλυβδος (Λαύρειον, Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύρειον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὐβοία), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εὐβοίας, Ὠρωπός, Μέγαρο, Σέρραι, Φλώρινα, Κατερίνη).

Ὅλα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἐξάγουμεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακα, οἱ ὁποῖοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖα μας ἀπασχολοῦνται 8 000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομεείων μας εἶναι μάρμαρα λευκὰ καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκύρος, Τήνος, Χίος κ. ἄ.), θηραϊκὴ γῆ (Θήρα), γύψος (Αἰτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος) καὶ μολόπετρες (Μήλος).

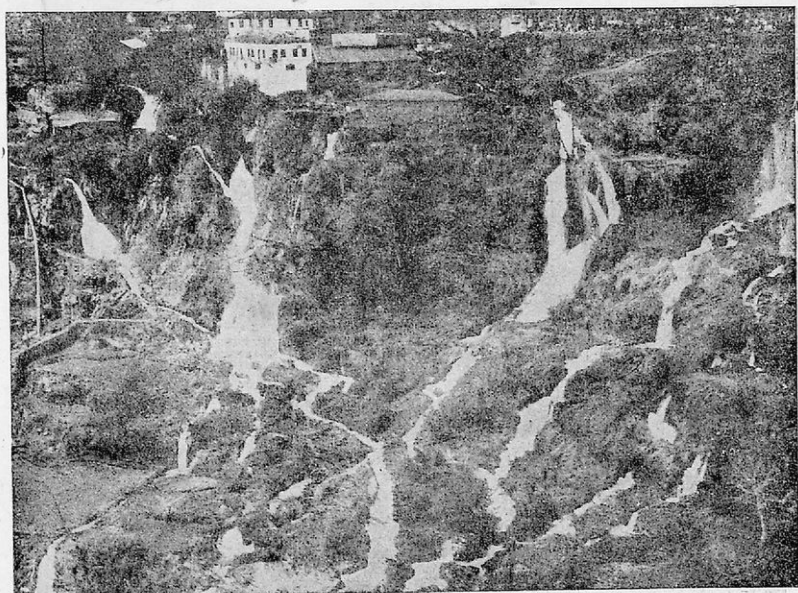
6. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶται ὕλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὁποία παράγεται ἀπὸ τὴν πτώσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ Ἑλλάς πρῶτας ὕλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὀρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει ὅμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας.

καθώς και πολλές πτώσεις ύδάτων, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν ἔγινεν ἀρκετὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν.

Προσέτι ἡ Ἑλλάς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἡμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὕλας κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλές ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἕλληνες ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἂν δὲ μορφωθοῦν καὶ

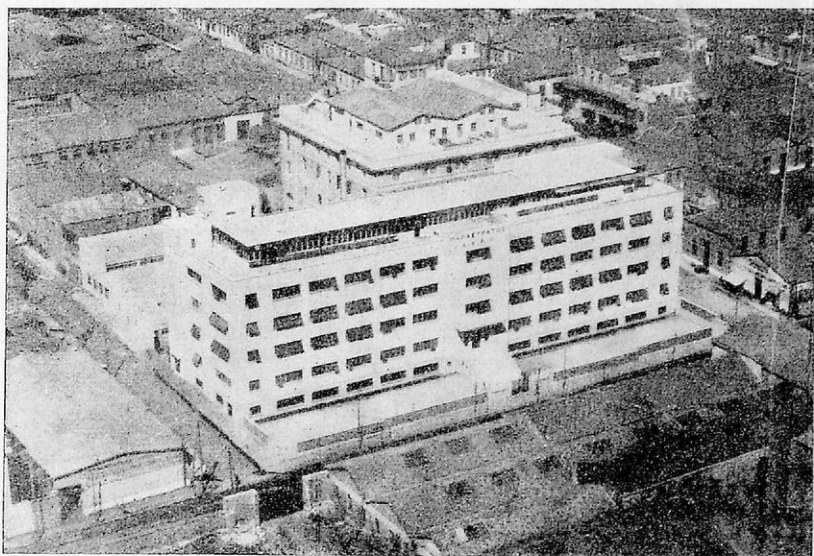

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

151. Καταρράκται τῆς Ἑδέσσης. Δύναμις κινήτηριος ποῦ μένει ἕως τώρα ἀχρησιμοποίητος.

τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία μας ἀπασχολεῖ περίπου 300 000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι ὁ Πειραιεὺς, αἱ Ἀθῆναι καὶ αἱ μεγαλύτεραι παράλιοι πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχή τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἑδεσσα, Βέροια).

(Φωτογρ. Τοπογρ. Υπηρε. Υπουργ. Συγκοινωνίας)

152. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσιά μας παράγουν εἴδη διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οἰνοποιία, ἐλαιουργία κ. τ. λ.).

153. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας (βαμβαουργία, ἐριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρσοδεψία, ἡ βιομηχανία

χημικῶν εἰδῶν (σαπυνοποιία, ὑαλουργία, βιομηχανία χημικῶν λιπασμάτων), ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ χαρτοποιία, ἡ σιδηρουργία κ.τ.λ.

7. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Οἱ διάφοροι τόποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους δὲν παράγουν τὰ ἴδια προϊόντα. Δι' αὐτὸ ὁ εἷς τόπος προμηθεύεται ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει. Ἔτσι γίνεται μία ἀν-

	Εἰσαγωγή	Ἐξαγωγή
1926	9 967 ἑκατ. δραχ.	5 440 ἑκ. δραχ.
1927	12 600 ἑκ.	6 040 ἑκ.
1929	13 276 ἑκ.	6 960 ἑκ.
1930	10 524 ἑκ.	5 985 ἑκ.
1931	8 763 ἑκ.	4 200 ἑκ.
1932	7 870 ἑκ.	4 757 ἑκ.
1933	8 426 ἑκ.	5 154 ἑκ.
1934	8 792 ἑκ.	5 474 ἑκ.
1935	10 680 ἑκ.	7 100 ἑκ.

154. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

ταλλαγὴ προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων τῆς πατρίδος μας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν προέρχεται μία κίνησις ἐμπορικὴ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κράτους μας (ἐσωτερικὸν ἐμπόριον).

Εισαγωγή

1935

Έξαγωγή

41 %

Βιομηχανικά
προϊόντα
4 420 έκ.α.
δραχ.

29 %

Υλαι άκατέργαστοι
ή ήμικατεργασμένοι
3 000 έκ.

25 %

Δημητριακοί
καρποί και άλευρα
1 650

Λοιπά είδη διατροφής
950 έκ.

5 %

Ζώα Ζώντα 480 έκ.

Σύνολον 10 680 έκ. δρ.

Καπνά
3 570 έκ.α.
δραχ.

Σταφίδες
1 233 έκ.

Έλαιον 300 έκ

Σύκα, όπωραι 515 έκ.

οίνοι 147 έκ

δέρματα 146 έκ.

άλλα είδη 1 190 έκ.

Σύνολον 7 100 έκ. δρ.

155. Άξια των κυριωτέρων ειδών του εισαγωγικού
και εξαγωγικού έμπορίου μας.

Ἄλλ' ὅπως εἶδομεν, ἡ παραγωγή μας δὲν ἔμπορεῖ ἀκόμη νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀνάγκας μας. Μᾶς λείπουν ἀρκετὰ εἶδη διατροφῆς, τὰ ὅποια ἀναγκαζόμεθα νὰ προμηθευώμεθα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν (σῖτον, ἄλευρα, σφάγια, ἀλιπάστους ἰχθῦς, ὄρουζαν, καφέν, τέιον, ζάχαριν). Ἐπίσης μᾶς λείπουν πρῶται ὕλαι καὶ εἶδη βιομηχανικὰ (βάμβαξ καὶ ὑφάσματα, γαιάνθρακες καὶ πετρέλαιον, ξυλεία, μηχαναί, δέρματα κ.τ.λ.). Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον.

Εὐτυχῶς ἔχομεν καὶ προϊόντα, τὰ ὅποια χρειάζονται ἄλλοι λαοί, καθὼς καπνόν, σταφίδα καὶ οἶνους, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰ οἱ ἔμποροί μας τὰ ἐξάγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος.

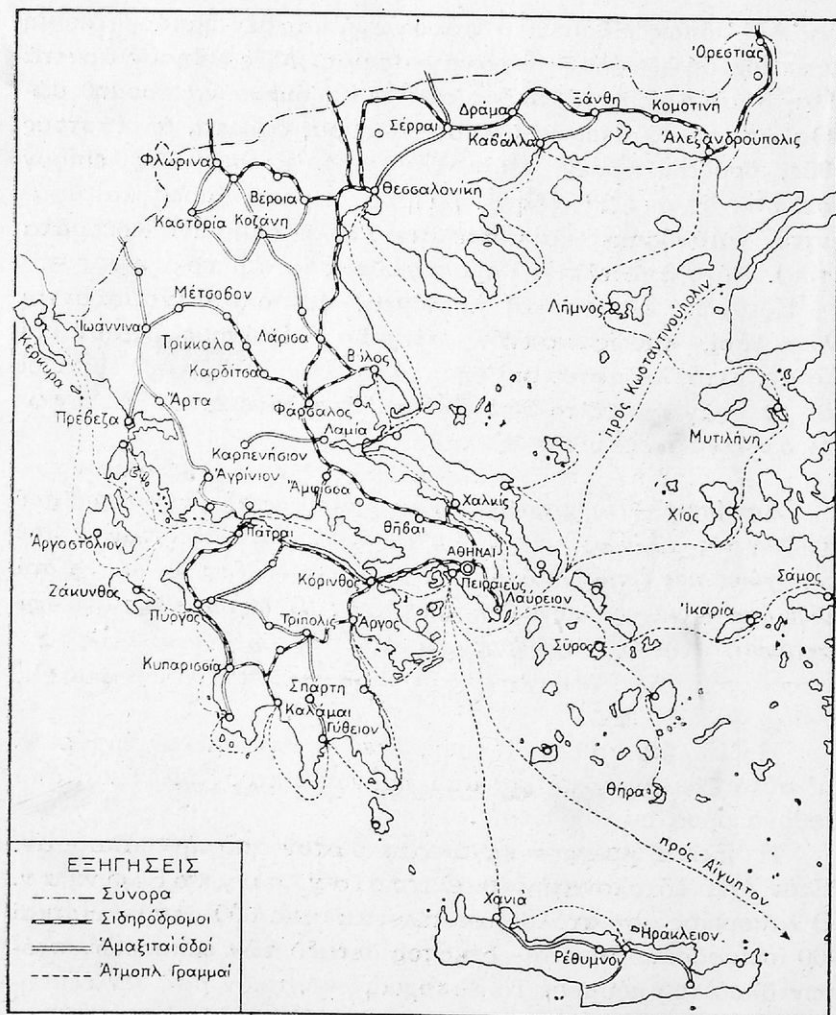
Ἀσκήσεις.—Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 154). Εἶδε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἐμπορίου ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικόν δι' ἕκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὕτη ἦτο μικροτέρα; Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν αὐτὴν τῆς διαφορᾶς;

8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Ἡ Ἑλλάς, καθὼς εἶδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἐμπόριον. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὐκόλον τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ὁ ἐμπορικὸς μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 ἀτμόπλοια καὶ 700 ἰστιοφόρα. Ἐρχεται δέκατος μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν μας δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μετὰ τὰς ξένας χώρας. Ἡ ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μετὰ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν ἑλληνικῶν σιδηρο-

156. Χάρτης των συγκοινωνιών της Ελλάδος.

δρόμων, καθώς και οί δρόμοι μας, δέν είναι αρκετά, διά νά εξυπηρετήσουν τās ανάγκας τοῦ τόπου. Κατά τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοῦς

δρόμους. Τώρα δὲ μὲ τὰ αὐτοκίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Μὲ τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλὰς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

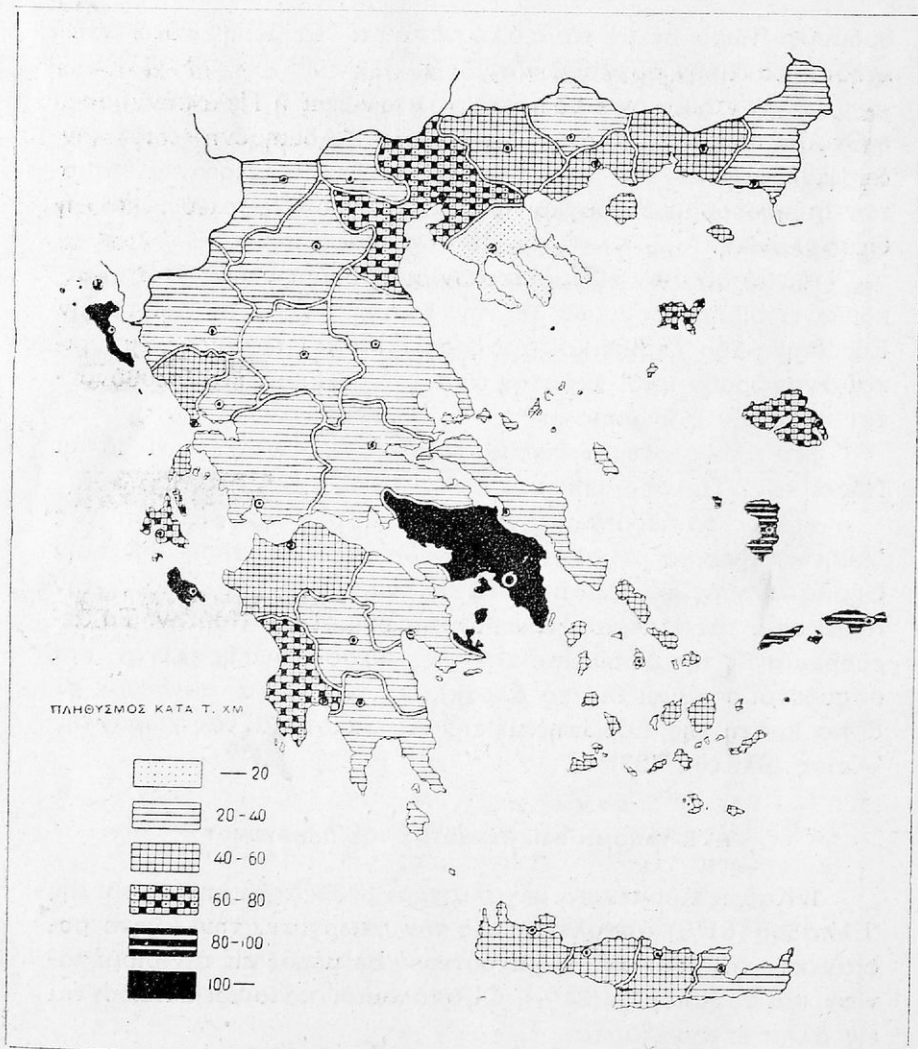
Τὸ πλουσιώτερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Δράμαν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τῆς Δεκελείας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133).

Η'. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Καθὼς εἶδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (61%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κηνοτροφίαν καὶ τὴν ἀλιείαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (24%). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα.

Σύμφωνα μὲ αὐτά, τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἥτοι τὰ 67 ἑκατοστὰ αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἓν τρίτον αὐτοῦ, ἥτοι τὰ 33 ἑκατοστὰ, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ.

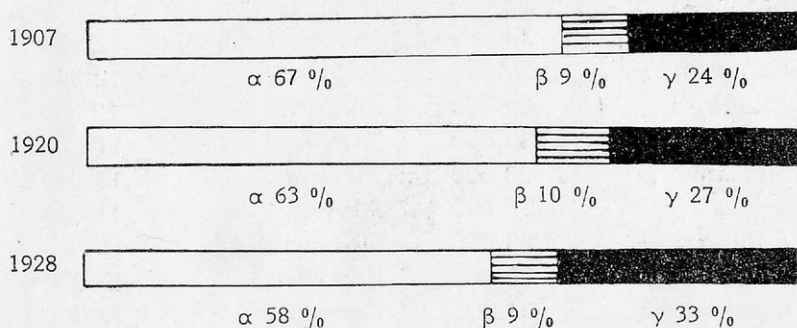
157. Χάρτης πυκνότητας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος.

(κατὰ τὴν Γεν. Στατιστικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Ἑλλάδος).

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἴσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὀρεῖναι περιοχαὶ δὲν ἡμ-

ποροῦν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμόν· δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένα, καθὼς ἡ Εὐρυτανία, ἡ περιοχή τῆς Καλαμπάκας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, τὸ ΒΔ τμήμα τῆς περιοχῆς τῆς Δράμας.

Ἀντιθέτως αἱ εὐφοροὶ γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: ἡ Ἀττικὴ, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος, ἡ Σάμος,

α = πληθυσμὸς χωρίων

β = πληθυσμὸς κομποπόλεων (ἀπὸ 2000 - 5000 κατοίκων)

γ = πληθυσμὸς πόλεων (ἀπὸ 5000 καὶ ἄνω)

158. Ἀγροτικὸς καὶ ἀστικὸς πληθυσμὸς κατὰ διαφόρους ἀπογραφάς.
Ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς καὶ ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ διὰ τὸν τόπον μας;

ἡ Μεσσηνία, ἡ Θήρα, αἱ περιοχαὶ Πατρῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Βόλου. Πυκνὸν πληθυσμόν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος καὶ ὁ νομὸς Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

3. Εἰς σημεῖα, ὅπου διασταυρῶνονται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν καὶ εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλὴς λιμὴν, ἐκεῖ ἰδρύθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρώνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀθῆναι	500 000	Χαλκίς	18 000
Πειραιεὺς	250 000	Ἀργίριον	15 000
Θεσσαλονίκη	240 000	Βέροια	15 000
Πάτραι	60 000	Τρίπολις	14 000
Καβάλλα	50 000	Λαμία	14 000
Βόλος	48 000	Καρδίτσα	14 000
Ξάνθη	35 000	Κοζάνη	13 000
Ἡράκλειον	33 000	Ἐδεσσα	13 000
Κέρκυρα	32 000	Λεβάδεια	13 000
Σέρραι	30 000	Ἀλεξανδρούπολις	12 000
Κομοτινή	30 000	Ἀμαλιάς	12 000
Δράμα	30 000	Ζάκυνθος	12 000
Καλάμαι	30 000	Ἄργος	11 000
Μυτιλήνη	28 000	Μέγαρα	11 000
Χανιά	27 000	Αἴγιον	11 000
Λάρισα	25 000	Φλώρινα	11 000
Χίος	22 000	Κόρινθος	10 000
Ἑρμούπολις	21 000	Καστορία	10 000
Ἰωάννινα	20 000	Κατερίνη	10 000
Πύργος	20 000	Νάουσα	10 000
Τρίκαλα	20 000		

**Θ· ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

“Όταν τὸ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ ὁ ἱερὸς ἀγὼν των ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ, ἐξέλεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι συν-ῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδauρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἐξ ὀνόματος ὅλου τοῦ Ἔθνους, πού ἠγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις αὐτῇ ἦτο ἡ Α΄ Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Όταν ἓνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δηλ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὅποιον θὰ κυβερνᾶται ὁ τόπος καὶ ἐξέλεξαν Βασιλέα.

Πρώτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὅθων. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α΄.

Ἄλλ' ὅσας προόδους καὶ ἂν ἔκαμνεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ ὄρια τῆς εἶχον χαραχθῇ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὅθρυν, ἐνῶ τὸ ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο ν' ἀπελευθερώσουν

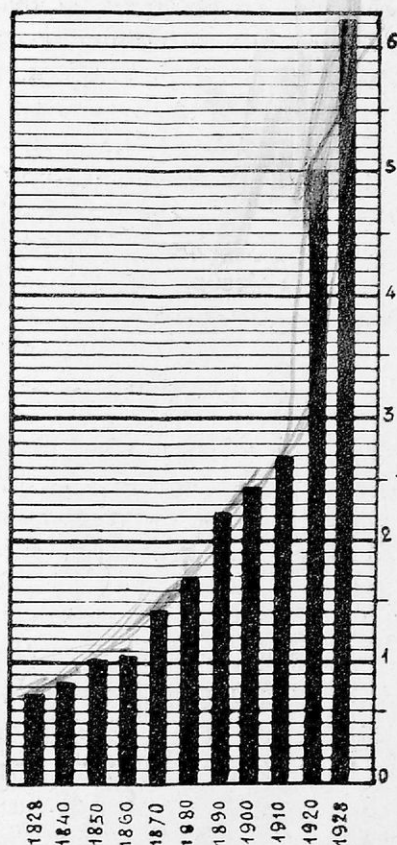
159. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς.

ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι' αὐτὸ ἦτο μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς **Ἰονίους Νήσους**, τὰς ὁποίας αὐτὴ κατεῖχε. Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὸ **ΝΑ μέρος τῆς Ἡπείρου**.

Καί μόνη της ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1897 ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἐξωπλισμένοι. Ἐνίκηθη, ἀλλὰ τὸ πάθημα τῆς ἐχρησίμευσεν ὡς μάθημα. Ἦτοιμάσθη, ἐπῆρεν ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑπείρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστερέωσε με δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν ν' ἀρπάσουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἓνας δολοφόνος ἐφόνευσεν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἐγένεν ὁ Διάδοχος, ὁ στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ τὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλάς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πόλεμον (1916-1918) καὶ ἀφοῦ ἠγωνίσθη πολὺ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Θράκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919).

Ἔτσι ἐξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἠπλώνετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ Ἰονίου μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Μαύ-

160. Πῶς ἡὔξησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 100 ἐτῶν.

ρης θαλάσσης. Ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτιζεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

Ἀλλ' ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν ὑποταχθῇ τελείως. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸν ἡ Ἑλλάς τὸν ἀνέλαβε μόνη. Ἀτυχῶς, ἂν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς πεισματώδεις μάχας καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἕως τὸν Σαγγάριον ποταμόν, δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς καταβάλῃ τελείως καὶ τέλος ἔχασε τὴν νίκην. Δι' αὐτὸ ἐγινε νέα συνθήκη εἰς τὴν Λωζάνην τὸ 1922 καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ ἀνατολικὴ Θράκη μὲ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐδόθησαν ὅπισω εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐπίσης αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις παρεχώρησαν τὴν βόρειον Ἠπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι βασιλεία κληρονομικὴ. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶναι Γεώργιος ὁ Β'.

Ι'. ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ. ΕΚΚΛΗΣΙΑ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

1. Διὰ νὰ εἶναι εὐκόλος ἡ διοίκησις τοῦ τόπου, ἡ Ἑλλάς εἶναι διηρημένη εἰς 38 νομούς. Εἰς κάθε νομὸν ὑπάρχει εἰς νομάρχης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ νὰ τηρῇται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Εἰς τὰς νέας χώρας, καθὼς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην, τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Κρήτην, ὑπάρχουν Γενικοὶ Διοικηταί. Αὐτοὶ ἐπιβλέπουν τὴν διοίκησιν εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν.

Οἱ δικασταὶ δικάζουν τὰς υποθέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ προσφύγῃ κάθε πολίτης, ὁ ὁποῖος νομίζει, ὅτι μία κρατικὴ ὑπηρεσία τὸν ἠδίκησε.

2. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος (τὰ 95 % ἀνήκουν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἑβραῖοι, μωαμεθανοί, καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἄλλην Ἐκκλησίαν. Ἐχει ἰδικὴν τῆς διοίκησιν,

Νομοί:

1 Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, 2 Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, 3 Λιτωλίας καὶ Ἀναγρανίας, 4 Εὐβοίας, 5 Λαρίσης, 6 Τριφυλίου, 7 Ζακύνθου, 8 Κεφαλονίας, 9 Κεφαλληνίας, 10 Κυκλάδων, 11 Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, 12 Ἀργολίδος, 13 Ἀχαΐας, 14 Ἠλείας, 15 Λακωνίας, 16 Μεσσηνίας, 17 Ἀρκαδίας, 18 Θεσσαλονίκης, 19 Καβάλλας, 20 Κοζάνης, 21 Πέλλης, 22 Σερρών, 23 Φλωρίνης, 24 Χαλκιδικῆς, 25 Ἁγίου Ὄρους, 26 Ἀθῆναι, 27 Ἰωαννίνων, 28 Πρεβέζης, 29 Λέσβου, 30 Σάμου, 31 Χίου, 32 Ἐβρου, 33 Δοδωνῆς, 34 Ροδῶν, 35 Χανίων, 36 Ἐρμού, 37 Ροδῶν, 38 Κρήτης.

161. Χάρτης τῶν νομῶν τῆς Ἑλλάδος.

διοικείται δὲ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν
ἀρχηγὸν τῆς Ὁρθοδοξίας τὸν Οὐ

3. Τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν
δωρεάν. Ὅπου ἡμποροῦν νὰ συγκεντρωθῇ
ἐκεῖ ἰδρύει δημοτικὸν σχολεῖον. Ὑπάρχουσιν
τοὺς περισσότερα ἀπὸ 8000 δημοτικὰ σχολεῖα
αὐτὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχουσιν
τόπον μας καὶ ἀναλφάβητοι.

Σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἶναι τὰ γυμνάσια,
λύκεια, τὰ ἀστικά σχολεῖα καὶ αἱ εἰδικαὶ σχολαὶ (ἐμπορικαί,
ἱερατικά, γεωργικαί, παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημαῖαι κ.λ.)

Διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουν: α') τὸ Ἐθνικὸν
καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, β') τὸ Πανεπιστή-
μιον Θεσσαλονίκης, γ') τὸ ἐν Ἀθήναις Μετσόβειον Πολυτε-
χνεῖον καὶ δ') διάφοροι ἀνώταται σχολαὶ (Ἀνωτάτη Σχολὴ
Καλῶν Τεχνῶν, Ἀνωτάτη Σχολὴ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν,
Ἀνωτάτη Δασολογικὴ καὶ Γεωπονικὴ Σχολὴ κ.τ.λ.).

Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν, βλέπομεν ὅτι ἡ πατρίς μας Ἑλλάς εἶ-
ναι χώρα ὡραία μὲ εὐκρατον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα. Ἔχει θέσιν
εὐνοϊκὴν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τό-
σας πηγὰς πλούτου, ὥστε ὅσοι ἐργάζονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ
φιλοπονίαν, ἡμποροῦν νὰ κερδίζουσιν εἰς αὐτὴν ὅσα χρειάζον-
ται, διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἄνεσιν. Ἔχει δὲ ἡ Πατρίς μας καὶ λαμ-
πρὰν ἱστορίαν, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἱστορικοὶ τόποι, ὅπου οἱ
πατέρες μας ἡγωνίσθησαν ἡρώϊκῶς διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

ΟΜΕΝΑ

ΣΑΓΩΓΗ

Σελ.

Σελ.

καὶ αὐτὴν	5	3. Εἰκόνες καὶ χάρται (φω- τογραφίαι, σχέδια, κλι- μαξ, χάρται)	8
.	6	4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος .	17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α'. — Ἡ νοτιὰ Ἑλλάς.

1. Ἀττικὴ	20	α') Ἡ ἀνατολικὴ Στε- ρεὰ Ἑλλάς	76
2. Πελοπόννησος	46	β') Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυ- τικὴ Στερεὰ Ἑλλάς .	85
3. Στερεὰ Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	75		

Β'. — Ἡ βορεῖα Ἑλλάς.

1. Ἡπειρος	95	β') Ἡ κεντρικὴ Μακεδονία	122
2. Θεσσαλία	105	γ') Ἡ ἀνατολικὴ Μακε- δονία	133
3. Μακεδονία	115	4. Θράκη	140
α') Ἡ δυτικὴ Μακεδονία	116		

Γ'. — Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς.

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου . .	146	3. Ἑλληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξέ- νῃ κατοχῇ	174
2. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι	168		

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

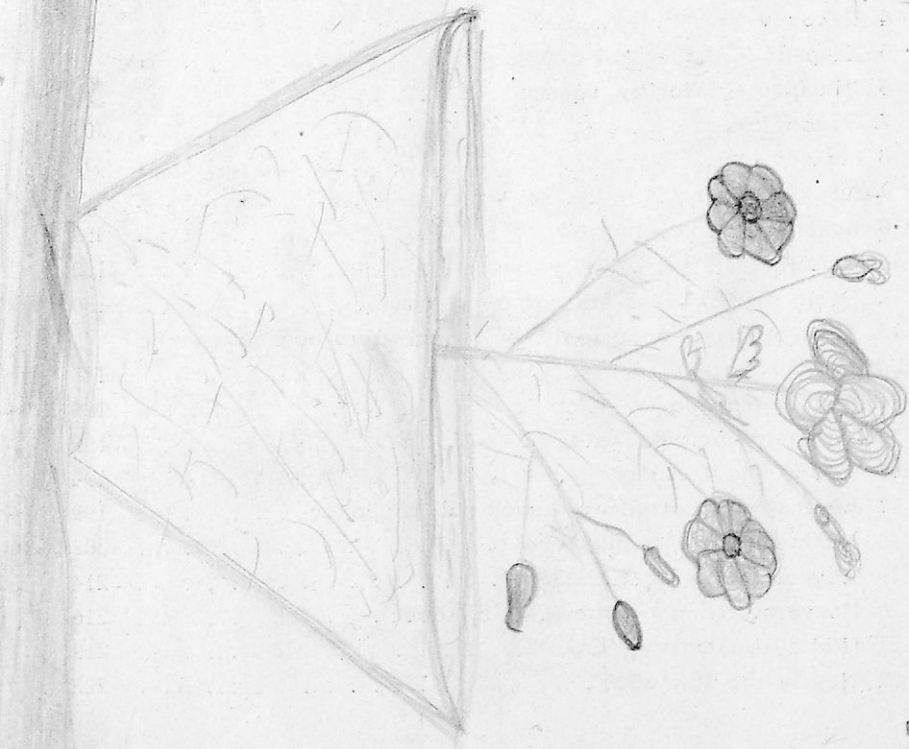
1. Θέσις. Ὅρια. Ἐκτασις .	179	ε') ὀρυκτωρυχία	208
2. Μορφή τοῦ ἐδάφους . .	181	ς') βιομηχανία	208
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι . .	185	ζ') ἐμπόριον	211
4. Κλίμα	187	η') συγκοινωνίαι	213
5. Φυτὰ καὶ ζῶα τῆς Ἑλλάδος	191	8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	215
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	195	9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλά- δος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους . .	218
7. Αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	196	10. Διοικήσις. Ἐκκλησία. Ἐκ- παίδευσις	221
α') γεωργία	196		
β') κτηνοτροφία	204		
γ') ἀλιεία	206		
δ') δασοκομία	207		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	16
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	47
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας	71
6. Ἡπείρου καὶ Ἰονίων νήσων	96
7. Θεσσαλίας	106
8. Μακεδονίας	117
9. Δυτικῆς Θράκης	141
10. Κυκλάδων	153
11. Κρήτης	162
12. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰς συγκοινωνίας	180
13. Αἱ κυριώτεραι ὁροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος	148
14. Χάρτης τῶν βροχῶν	189
15. Καλλιιεργείας τῆς ἐλαίας	192
16. Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	194
17. Καλλιιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	199
18. Καλλιιεργείας τῆς ἀμπέλου	202
19. Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	214
20. Πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος	216
21. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	219
22. Νομῶν τῆς Ἑλλάδος	222

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν κ. Ἀλέξανδρον Φαλταίτς.

Λογία θορυα

Μαρία Πρωτοπαπά

Handwritten text, likely a signature or name, written in a cursive script. The text is oriented vertically and appears to be a stylized representation of a name, possibly "Bosch" or "Bosch".

3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλότερας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ὁ Κισσὸς (85).
5. Ὁ ῥΑθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὁροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν (153).

IV. Ἐκ τῆς βραβεύσεως Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

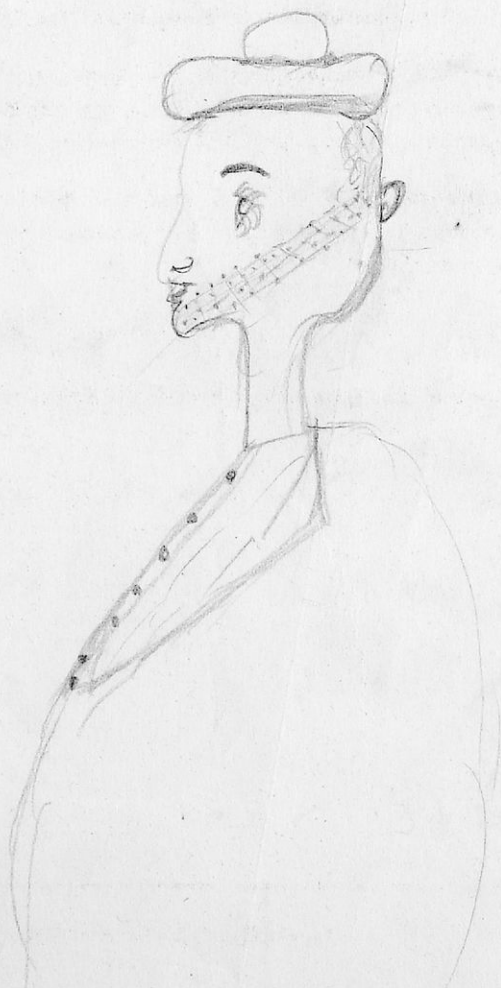
1. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρύτων (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας (148).

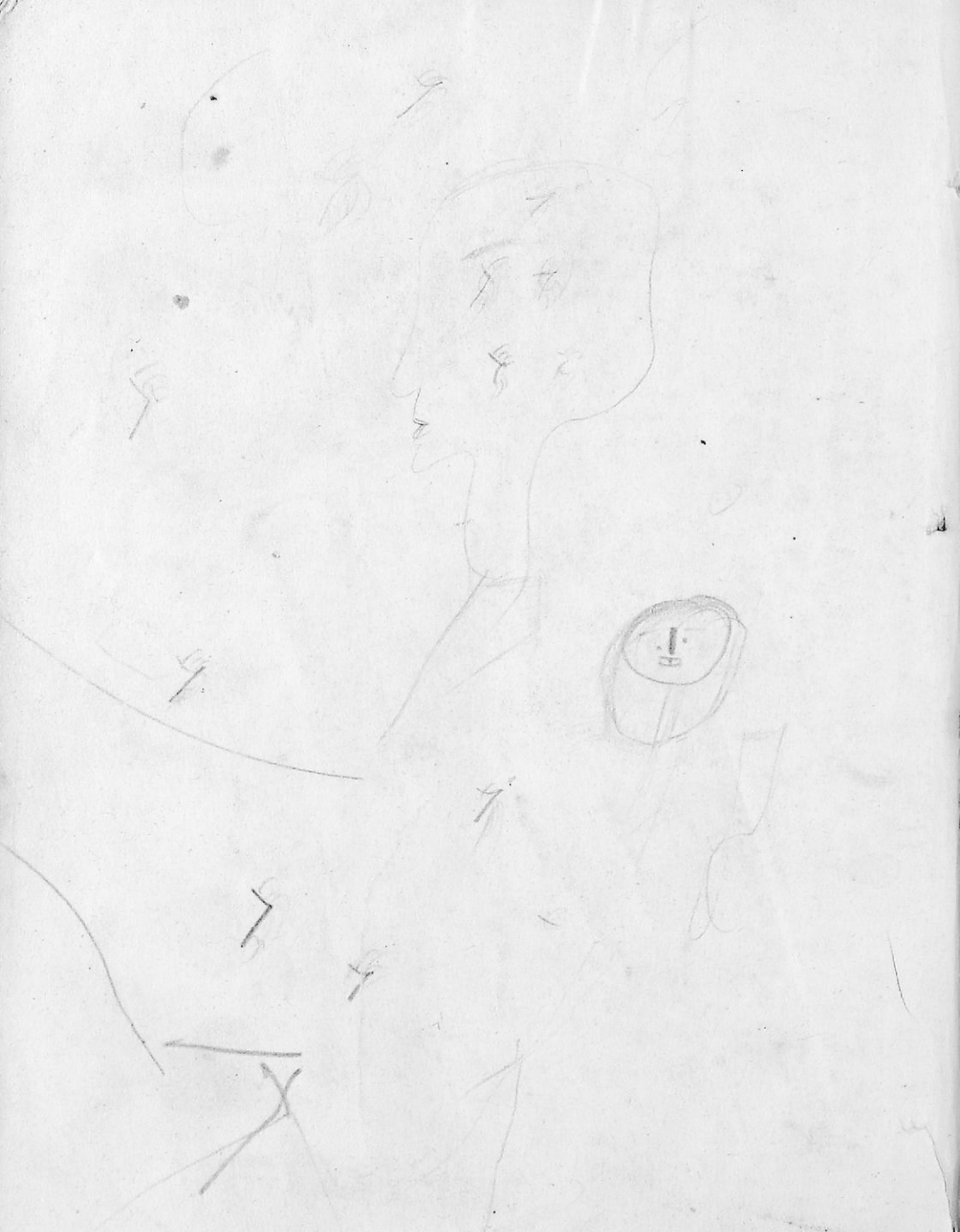
Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εἰς τὴν τυχοῦσαν Α' βραβεῖν «Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ κ. Γεωργίου Α. Μέγα.

Φωτοζιγγογράφησις Εὐαγγέλου Χαλκιοπούλου.

αφ' α. 610

μετρο

αποδοχή

Handwritten notes and signatures, including the date 65 and 1500/96, and a large signature at the bottom.

Παραπομπή
100
200

52101
215
8